

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: Α. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ Γ. ΜΠΟΥΡΟΛΗΜΟΥ

ΠΑΤΡΑ 2004

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6156

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	4
1. Η εξέλιξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα	5
Α. Γενικά.....	5
2. Η έννοια του αγροτουρισμού	9
3. Στόχοι	10
4. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αγροτουρισμού	11
5. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού	12
Α. Πλεονεκτήματα.....	12
Β. Μειονεκτήματα.....	13
6. Ειδικές και βασικές προϋποθέσεις ανάπτυξης του αγροτουρισμού	14
Α. Βασικές.....	14
Β. Ειδικές.....	14
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	16
1. Προσδιοριστικοί παράγοντες ανάπτυξης του αγροτουρισμού	17
Α. Κλίμα.....	17
Β. Η δημογραφική κατάσταση.....	18
Γ. Εργατικό δυναμικό-απασχόληση- ανεργία.....	19
Δ. Γεωλογία- γεωγραφική θέση.....	20
Ε. Υποδομή.....	21
ΣΤ. Πολιτική βούληση.....	22
2. Συντελεστές ανάπτυξης του αγροτουρισμού ανά τομέα παραγωγής	23
Α. Πρωτογενής.....	23
Β. Δευτερογενής.....	25
Γ. Τριτογενής.....	27
3. Μορφές αγροτουρισμού	28
Α. Οικοτουρισμός.....	28
Β. Φυσιολατρικός τουρισμός.....	31
Γ. Χειμερινός τουρισμός.....	35
Δ. Σπηλαιολογικός τουρισμός.....	37
Ε. Ιστορικός τουρισμός.....	39
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ	40
1. Αγροτουρισμός και Περιβάλλον	41
Γενικά.....	41
2. Επιπτώσεις της αγροτουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον	44
3. Περιβαλλοντολογική πολιτική -Μέτρα προστασίας για το περιβάλλον	48
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ	51
Το νομικό πλαίσιο για τον αγροτουρισμό	52
1. Ποιοι δικαιούνται ένταξης στα προγράμματα του αγροτουρισμού.....	52
2. Καθεστώτα ενισχύσεων του Κ.Π.Σ. 2000-2006 για επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.....	59
3. Μέτρα Πολιτικής.....	63
4. Ιδιαιτερότητες και περιορισμοί του αγροτουρισμού στις αγροτικές μεσογειακές χώρες.....	65
5. Χωρικές και αναπτυξιακές διαστάσεις του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.....	68
6. Αγροτουρισμός και αειφόρος αγροτική ανάπτυξη.....	75
ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ	77
1. Δημιουργία μιας αγροτουριστικής επιχείρησης	78
Α. Γενικά - Σχεδιασμός και προώθηση.....	78
Β. Το σχέδιο της επιχείρησης.....	79
1. Εισαγωγή.....	79
2. Τι είναι το επιχειρηματικό σχέδιο.....	79
3. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα.....	80
4. Οδηγός για τη χρήση του επιχειρηματικού σχεδίου.....	81
5. Τι πρέπει να περιέχει το επιχειρηματικό σχέδιο.....	81
6. Τα βασικά βήματα και ενέργειες για τη σύνταξη του επιχειρηματικού σχεδίου.....	81
7. Κορμός του επιχειρηματικού σχεδίου για την αγροτική επιχείρηση.....	82
2. Business Plan	97
Α. Γενικά στοιχεία.....	97
Β. Γνώσεις και δεξιότητες.....	97
Γ. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.....	98
Δ. Αξιολόγηση κινήτρων για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης.....	98
Ε. Στόχοι επιχείρησης.....	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	106

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανάγκη ενδυνάμωσης και στήριξης της περιφέρειας η αποφυγή του συνεχώς διογκούμενου παλιρροιακού φαινομένου της αστυφιλίας ,οδήγησε στην εφαρμογή μιας σχεδιασμένης αλλαγής της αγροτικής επί το πλείστον περιφέρειας τόσο σε κοινοτικό επίπεδο, όσο και σε γενικότερο περιφερειακό επίπεδο , η οποία αποβλέπει στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του αγροτικού πληθυσμού.

Αλλαγή που υλοποιείται μέσα από προγράμματα δράσης ανά περιοχή που καλύπτουν αφενός τον παραγωγικό ιστό και αφετέρου τον κοινωνικό ιστό της κάθε περιοχής. Στηρίζεται από φορείς υλοποίησης ,όπως Σύλλογοι , Τοπική Αυτοδιοίκηση , Νομαρχίες κ.τ.λ., με τρόπο τέτοιο ώστε να επιτυγχάνεται η μέγιστη δυνατή συμμετοχή των κατοίκων , τόσο στον προσδιορισμό του περιεχομένου του κάθε τοπικού προγράμματος ανάπτυξης , όσο και στη διαδικασία υλοποίησης τους.

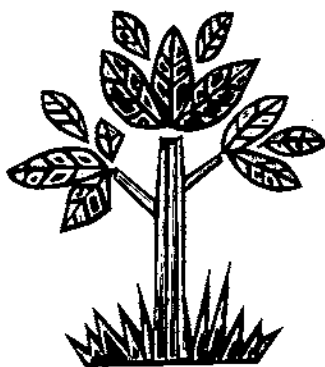
Βασική προϋπόθεση μιας κατ' επέκταση ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης είναι, η συνολική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας αγροτικής περιοχής , κοινότητας ή περιφέρειας.

Συγκεκριμένα επιδιώκεται :

- α)η ενδυνάμωση μιας ενδογενούς αναπτυξιακής διαδικασίας της κάθε περιοχής ,
- β)η διατήρηση μιας βιώσιμης ανάπτυξης με την προστασία και τη σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων κάθε περιοχής είτε αυτοί είναι υδάτινοι είτε εδαφικοί,
- γ)η ενίσχυση της απασχόλησης και η καταπολέμηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης,
- δ)η βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου της κάθε περιοχής και η προσέλκυση νέων για τη συγκράτηση του πληθυσμού με βελτίωση των μηχανισμών παροχής της παιδείας , καθώς και
- ε)η κοινωνική ανάπτυξη με τη δημιουργία μηχανισμών ανάπτυξης συνεργασίας , αυτοβοήθειας μεταξύ του πληθυσμού.

Το αποτέλεσμα της εφαρμογής μιας συνεπούς αναπτυξιακής διαδικασίας είναι η αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής , η αύξηση της παραγωγικότητας , η ορθολογική χρήση της γης και των φυσικών πόρων , η ορθολογιστική διαχείριση των ανθρωπίνων πόρων , η ανύψωση της παιδείας , η προστασία των ασθενέστερων ομάδων , καθώς και η εξασφάλιση θεμελιωδών δικαιωμάτων της υγείας και της ποιότητας ζωής γενικότερα, στον κάθε κάτοικο μιας περιοχής.

Τα αποτελέσματα μιας αναπτυξιακής διαδικασίας έχουν ως στόχο τη συγκράτηση του πληθυσμού στις περιφέρειες , καθώς και στην αναβάθμιση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού αυτών , ήτοι στη βελτίωση της ευημερίας του πληθυσμού , η οποία μπορεί να εκφραστεί σε ποσοτικούς όρους.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1.Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Α. ΓΕΝΙΚΑ

Ο αγροτουρισμός, μια από τις πλέον συζητημένες στρατηγικές ανάπτυξης των μειονεκτικών αγροτικών περιφερειών της Ε.Ε., παρά τα αναμφισβήτητα περιβαλλοντικά, ιστορικά, πολιτιστικά πλεονεκτήματά τους, υστερεί στο μεσογειακό Νότο σε σχέση με τη Βόρεια Ευρώπη, τόσο σε ποσοστιαία συμμετοχή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σ' αυτόν, όσο και σε ποικιλία προσφερόμενων υπηρεσιών.

Σε χώρες με μακρά αγροτουριστική παράδοση, όπως η Σουηδία και η Ελβετία, οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό φθάνουν το 20% του συνόλου, στην Αυστρία το 10%, στο Ηνωμένο Βασίλειο το 8%, λιγότερο στη Γαλλία, της τάξης του 2%, μόνο 0,5% στην Ισπανία, ενώ στην Ελλάδα και την Πορτογαλία οι εκμεταλλεύσεις αυτές είναι εντελώς περιθωριακές (Leader Dossier, 1993, Bazin και Roux, 1997).

Αλλά και αυτές οι ίδιες οι δράσεις και το εύρος του προσφερόμενου αγροτουριστικού προϊόντος στην Ευρωπαϊκή ύπαιθρο ποικίλλουν και εμπλουτίζονται σημαντικά τα τελευταία χρόνια στην προσπάθεια των τοπικών φορέων και των ίδιων των αγροτών να εκμεταλλευτούν τους τοπικούς πόρους (φυσικό περιβάλλον, αγροτικό τοπίο, παραδοσιακή αρχιτεκτονική, πολιτισμική κληρονομιά) και να αυξήσουν κατ' αυτόν τον τρόπο τα εισοδήματά τους. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, οι αγροτουριστικές μονάδες παρέχουν όλο και περισσότερο υπηρεσίες ελεύθερου χρόνου- ψυχαγωγίας- αθλητισμού (ψάρεμα, κυνήγι, ποδήλατο, ιππασία, κλπ), καθώς και παιδαγωγικές- κοινωνικές (fermes pedagogiques) πέρα από την απλή διαμονή (gite rural, chambre d'hote) και εστίαση (table d'hote, ferme auberge, gouter a la ferme), ενώ μπορεί να απευθύνονται σε ειδική πελατεία, όπως παιδιά, τρίτη ηλικία, άτομα με ειδικές ανάγκες, γκρουπ κοινωνικού τουρισμού.

Στην Ελλάδα παρατηρείται καταρχήν μια σύγχυση όσον αφορά σ' αυτήν την ίδια την έννοια και το περιεχόμενο του αγροτουρισμού και πολύ περισσότερο τον προσδιορισμό από τους αρμόδιους φορείς (Υπ. Γεωργίας, ΕΟΤ, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, τοπικές αναπτυξιακές εταιρείες) του αγροτουριστικού προϊόντος.

Η πρώτη συγκροτημένη προσπάθεια εφαρμογής κάποιου αγροτουριστικού προγράμματος στην Ελλάδα ήταν η δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών το 1984 με πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ισότητας των Δύο Φύλων. Βέβαια, η δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών απέβλεπε πρώτιστα στην κοινωνικό-οικονομική χειραφέτηση των αγροτισσών και όχι τόσο στη συνολική ανάδειξη των τοπικών πόρων και οικονομιών.

Επίσης, μέσα από τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής υπαίθρου (ΜΟΠ, 797/85, 2328/91, 950/97, Leader) δημιουργήθηκε στον ελλαδικό χώρο μια πλειάδα "αγροτουριστικών" καταλυμάτων, συγκεντρωμένα στις παραθαλάσσιες ζώνες ή διάσπαρτα στο χώρο, ασύνδετα συνήθως με τη γεωργική παραγωγή και το τοπικό αγροτικό στοιχείο γενικότερα, ενώ αγνοήθηκε πλήρως η πλευρά της τουριστικής ζήτησης.

Το ερώτημα που τίθεται εύλογα είναι, ποιοι είναι οι λόγοι που δημιουργούν αυτήν την υστέρηση στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο γενικότερα. Που οφείλονται οι δυσλειτουργίες ή οι δυσκολίες εφαρμογής ενός "γνήσιου" αγροτουριστικού μοντέλου με την έννοια ότι οι τουριστικές υπηρεσίες θα διασυνδέονται με την γεωργική παραγωγή, τα τοπικά προϊόντα και τον πολιτισμό της υπαίθρου.

Στη σημερινή κινητικότητα των λαών ο τουρισμός αποκτά για την Ευρώπη μια νέα διάσταση, πέρα από το συμβατικό περιεχόμενό του ως πηγής εθνικού εισοδήματος για τις ελκυστικές τουριστικά χώρες και ως αγαθού ποιότητας ζωής για τους τουρίστες. Αποτελεί μια ευκαιρία προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, καθώς και των κοινωνιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια της Ευρώπης αλλά με διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις. Οι ήπιες μορφές τουρισμού και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός θα μπορούσαν να συμβάλουν στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης.

Ο μαζικός συμβατικός τουρισμός στην Ευρώπη ήταν και είναι

ως σήμερα, στο μεγαλύτερο ποσοστό του, τουρισμός επίσκεψης μουσείων, μνημείων, ιστορικών χώρων, φαγητού και διασκέδασης (πολλές φορές κακής ποιότητας), χωρίς να δίνεται η ευκαιρία επικοινωνίας των επισκεπτών με τους κατοίκους της χώρας που επισκέπτονται.

Σήμερα αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού, ο τουρισμός στον αγροτικό χώρο και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, είναι οι πλέον κατάλληλες μορφές τουρισμού που θα μπορούσαν να συμβάλουν:

α) στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης που διευρύνεται και ανακατατάσσεται,

β) στην καλύτερη γνωριμία και επαφή των κατοίκων της Ευρώπης με τον φυσικό πλούτο της αλλά και

γ) στη συνειδητοποίησή τους ότι οι φυσικοί πόροι αυτής της ηπείρου πρέπει να προστατευθούν, όχι μόνο για τους σημερινούς κατοίκους αλλά και για τις επόμενες γενιές και στη “διαπαιδαγώγηση” όλων των πολιτών της Ευρώπης στην “ανεκτικότητα” της διαφοράς, είτε αυτή είναι πολιτισμική είτε θρησκευτική.

Σήμερα, αρχίζει να αναδεικνύεται καθαρότερα η άποψη ότι ο “αγροτουρισμός” δεν πρέπει να συγχέεται με τον “αγροτικό τουρισμό” και τα “ενοικιαζόμενα δωμάτια”. Και αυτό διότι, σε πολύ γενικές γραμμές, ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μεν στον αγροτικό χώρο, μπορεί όμως να προσφέρεται από κάθε μορφής επιχείρηση και μάλιστα χωρίς ειδικές ποιοτικές προδιαγραφές. Η αγροτουριστική παραγωγή αποτελεί τελικά ένα σύνολο ήπιων μορφών τουρισμού οι οποίες έχουν σκοπό να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες και προσδοκίες των τουριστών που επιθυμούν να μετατραπούν, με αυξητική τάση, σε περιηγητές.

Οι υπηρεσίες αυτές σχετίζονται κυρίως: Με προσφορά καταλύματος, με διατροφή, με τοπικές πολιτιστικές δραστηριότητες, με υπαίθριες δραστηριότητες, με πληροφόρηση των περιηγητών και με άλλες αναγκαίες υπηρεσίες.

Ο παραπάνω ενδεικτικός κατάλογος υπηρεσιών αναφέρεται διότι δείχνει την πολυμορφία των ιδιωτικών και δημοσίων φορέων οι οποίοι χρειάζεται να συμμετέχουν για να καλυφθούν οι ανάγκες των περιηγητών αλλά αναδεικνύει συγχρόνως και το γεγονός ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα ο αγροτουρισμός είναι “η οργάνωση των υπηρεσιών και της προσφοράς”.

Ο “αγροτικός τουρισμός” και ο “αγροτουρισμός” τα τελευταία 20 χρόνια αποτελούν για την Ευρώπη μια προσπάθεια να συγκρατηθεί και να αναχαιτισθεί η επιθετικότητα του “βιομηχανοποιημένου τουρισμού”, να ενταχθούν οι αγροτικές κοινωνίες σε έναν αναλογικότερο καταμερισμό του εθνικού τουριστικού εισοδήματος, να εξασφαλίσουν οι αγρότες συμπληρωματικό εισόδημα, να αναβιώσουν οι παραδοσιακοί οικισμοί, να προταχθεί η πολιτιστική κληρονομιά στο τουριστικό αγαθό, να μετατραπεί ο τουρίστας σε περιηγητή, οδοιπόρο και ταξιδιώτη, να εξανθρωπιστούν οι σχέσεις του επισκέπτη με τους κατοίκους της χώρας και όλοι μαζί να γίνουν ευαίσθητοι στην αξία της φύσης και των πόρων της, ανεξάρτητα από εθνικότητα.

Ο τουρισμός γενικά, κυρίως δε σε χώρες μικρές σαν την Ελλάδα, αποτελεί μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία εντάσσεται στις προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, περιέχει όμως πολλά στοιχεία αστάθειας στις σχέσεις ανθρώπου και περιβάλλοντος και περικλείει πολλούς κινδύνους. Αρκεί να θυμηθούμε ότι σε μικρές κοινωνίες (π.χ. νησιά) ο ανθρώπινος πληθυσμός στην τουριστική περίοδο μπορεί και να δεκαπλασιαστεί, με όλα τα επακόλουθα αυτής της αύξησης για τους τοπικούς φυσικούς πόρους, τους ρυθμούς ζωής της συγκεκριμένης κοινότητας και τον πολιτισμό της.

Σε αυτή την κλίμακα του κοινωνικού φαινομένου της απότομης πληθυσμιακής επίθεσης η συμβατική λύση που δίνει ο βιομηχανοποιημένος τουρισμός είναι κατ' ανάγκη επιθετική. Μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα βιάζουν πολλές φορές το περιβάλλον, “πακέτα” για την καλύτερη “εκμετάλλευση” των τουριστών ετοιμάζονται, αγροτικά προϊόντα γεμάτα χημικά στοιχεία και κακότεχνα προϊόντα “δήθεν” λαϊκής τέχνης παράγονται.

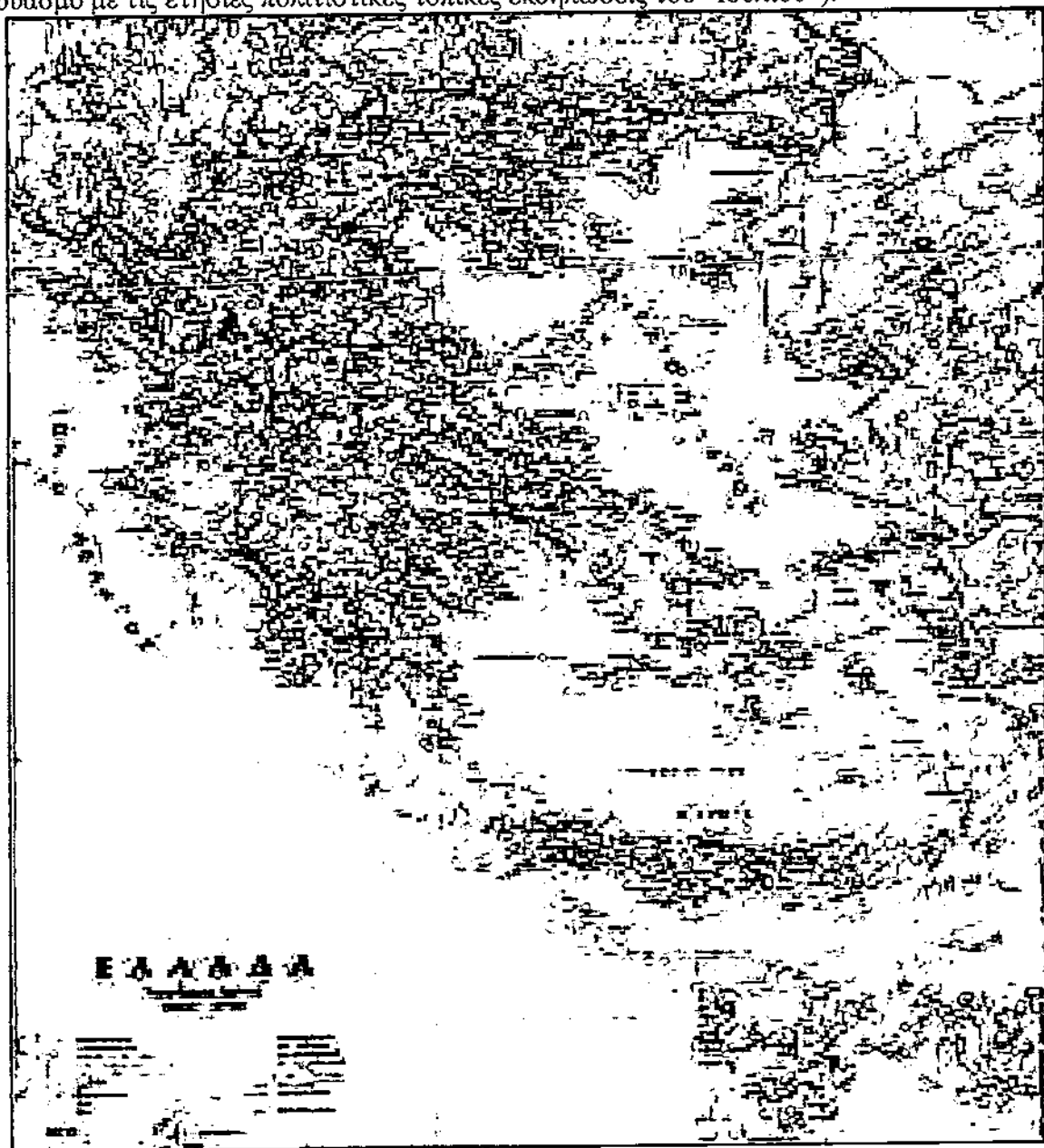
Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα δεν έχει παράδοση συγκρινόμενος με άλλες χώρες της ΕΕ, έχει όμως τη μικρή αλλά αξιοπρόσεκτη ιστορία του που διδάσκει πώς μπορεί να υλοποιηθεί και να πετύχει ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού σε μια νέα περιοχή.

Από την ως σήμερα εμπειρία και σύμφωνα με την έκθεση του εμπειρογνώμονα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Henri Grolleau, το πιο επιτυχημένο πρόγραμμα δομημένου αγροτουρισμού έχει

αποδειχθεί το δίκτυο των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών, που ξεκίνησε το 1983 ως ιδέα και πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ισότητας των δύο φύλων και λειτουργεί με αυξανόμενη επιτυχία ως σήμερα έχοντας ανοίξει τον δρόμο σε πολλούς νέους γυναικείους αγροτικούς συνεταιρισμούς σε πολλά μέρη της Ελλάδας.

Τα πρώτα προγράμματα είναι της Πέτρας στη Λέσβο, του Αγίου Γερμανού και των Ψαράδων στις Πρέσπες, στα Μαστιχοχώρια της Χίου, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, στη Μαρώνεια της Θράκης, στην Αράχοβα της Βοιωτίας.

Εξάλλου αρκετές αναπτυξιακές εταιρείες που στηρίζονται από τις περιφέρειες, τις νομαρχίες και την τοπική αυτοδιοίκηση καθώς και ιδιωτικές επιχειρήσεις με παραδοσιακούς ξενώνες, αγροτοβιοτεχνικές και αγροτοοικοτεχνικές μονάδες έχουν προωθήσει επιτυχημένα αγροτουριστικά προγράμματα τα οποία δείχνουν ότι ο αγροτουρισμός: συμβάλλει θετικά στη βιώσιμη περιφερειακή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, εξασφαλίζει αυτοαπασχόληση και προσωπικό εισόδημα δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα για νέους και γυναίκες, συμβάλλει στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος, αναδεικνύει και διατηρεί την πολιτιστική κληρονομιά και αξιοποιεί τα τοπικά αγροτικά προϊόντα (όπως η προσπάθεια του αγροτουριστικού προγράμματος Επιδαύρου Αργολίδας σε συνδυασμό με τις ετήσιες πολιτιστικές τοπικές εκδηλώσεις του "Ιουλίου").

Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν υπάρχει «εδραιωμένος» εθνικός σχεδιασμός για τον αγροτουρισμό, δεν υπάρχει εθνική πολιτική για τις ήπιες μορφές τουρισμού και ο ΕΟΤ παραμένει στηρίζοντας κυρίως τις συμβατικές μορφές τουρισμού

Από το 1984 που ψηφίστηκε ο Νόμος 1416, ο οποίος έδινε στην Τοπική Αυτοδιοίκηση τη δυνατότητα να παρεμβαίνει αναπτυξιακά με πρωτοβουλίες στην περιφέρεια ,έγινε μια προσπάθεια αξιοποίησης του αγροτουρισμού από την περιφέρεια και τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και τους ΟΤΑ αλλά με μικρά τις περισσότερες φορές αποτελέσματα ,αν και μετά την εφαρμογή και του σχεδίου Καποδίστρια αναπτύχθηκε μια άλλη δυναμική στην Τοπική κυρίως Αυτοδιοίκηση.

Ωστόσο τα υπουργεία Γεωργίας, Εθνικής Οικονομίας και Ανάπτυξης και μερικοί άλλοι φορείς που χειρίζονται προγράμματα σημαντικής χρηματοδότησης για τον αγροτουρισμό δυστυχώς ακόμη δεν έχουν εξασφαλίσει την προσδοκώμενη και αναγκαία αγροτουριστική τεχνική και στελεχιακή υποδομή.

Δεν υπάρχει “θεσμικό πλαίσιο”, δεν υπάρχουν ειδικές ποιοτικές προδιαγραφές ούτε σήματα ποιότητας και διάκρισης ανάμεσα στις “αγροτουριστικές μονάδες”.

Η έρευνα αγοράς, η προβολή και η διαφήμιση είναι δύσκολο να γίνουν από τους ίδιους τους αγρότες.

Δεν υπάρχει κεντρικός φορέας συντονισμού-πληροφόρησης-προώθησης και προβολής του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.

Δεν είναι στις προτεραιότητες του ΕΟΤ η δημιουργία ενός εναλλακτικού “πράσινου πακέτου” τουρισμού, παρ’ όλο που η ζήτηση από τους περιηγητές είναι αυξημένη.

Ως πότε όλα αυτά θα μένουν ασυντόνιστα και αναξιοποίητα; Η επιστημονική έρευνα δεν έχει δώσει ακόμη καθαρά μετρήσιμα στοιχεία της ποσοτικής συμβολής του αγροτουρισμού και των ήπιων μορφών τουρισμού στο εθνικό ακαθάριστο τουριστικό προϊόν.

Η κυβέρνηση πάντως και οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη της χώρας έχουν ήδη στη διάθεσή τους πολλά στοιχεία προκειμένου να σχεδιάσουν εθνική πολιτική προώθησης των ήπιων μορφών τουρισμού. Μάλιστα μέχρι το τέλος του 1999 οι δραστηριότητες του αγροτουρισμού υλοποιούνταν κατά κύριο λόγο στο πλαίσιο του Κανονισμού 950 του 1997, των ΠΕΠ, του Νόμου 2520 του 1997 και της Κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER.

Σήμερα το Υπουργείο Γεωργίας ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, επικεντρώθηκε στην ανεύρεση και ανάλυση χαρακτηριστικών μηχανισμών, παρόμοιων με αυτούς που λειτουργούν στο εξωτερικό και έτσι αποφασίστηκε η σύσταση ενός φορέα διαχείρισης αγροτουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών με την επωνυμία ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε.

Ο φορέας αυτός, θυγατρική της ΑΤΕ, μέσω Κοινοτικών προγραμμάτων θα χρηματοδοτεί όσους ενδιαφέρονται να αναπτύξουν αγροτουριστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου. Το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας σήμερα ανέρχεται σε 50.000.000 δρχ. Σε γενικές γραμμές, ο φορέας θα διοικείται με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και η διοίκησή του θα μπορεί να ανατεθεί σε ιδιωτικό τομέα. Τα ανώτατα όργανα του φορέα θα είναι η Γενική Συνέλευση των μετόχων και το Διοικητικό Συμβούλιο με αρμοδιότητες που προσδιορίζονται από το καταστατικό του.

Επίσης ,για την περίοδο 2000-2006 από την έγκριση του Γ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης , το συνολικό κόστος του Επιχειρησιακού Προγράμματος (Ε.Π.) ανέρχεται στα 1,15 τρις δραχμές που σε συνδυασμό με την Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader Plus θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού στη χώρα μας.

2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η έννοια του αγροτουρισμού είναι μια δυναμική και διαρκώς εξελισσόμενη έννοια. Διαρκώς αναπτύσσεται για να συμπεριλάβει ένα συνεχώς διευρυνόμενο φάσμα τοπικών δράσεων, αυθεντικών τοπικών προϊόντων, πολιτιστικών δρώμενων, οικολογικών ανησυχιών, μοναδικής τεχνολογίας, που αναδεικνύουν την ταυτότητα και τη μοναδικότητα του κάθε χώρου στην ύπαιθρο, σε πείσμα της ισοπεδωτικής λαίλαπας που επιβάλλει η στυγνή εφαρμογή των κανόνων της παγκοσμιοποίησης των αγορών.

Ο αγροτουρισμός είναι μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού που είναι αντίθετος με τον μαζικό τουρισμό, ως έννοια νοείται η προσφορά ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, καταλυμάτων και υπηρεσιών φιλοξενίας σε ένα αγροτικό περιβάλλον, με αποδέκτες ανθρώπους που ζουν κατά κύριο λόγο σε ένα αστικό περιβάλλον. Ανθρώπους που προτίθενται να αφιερώσουν μέρος του ελεύθερου χρόνου που διαθέτουν, αλλά και να ξοδέψουν μέρος των χρημάτων τους, προκειμένου να απολαύσουν το αγροτικό περιβάλλον με την ευρεία έννοια, για να απολαύσουν φυσικά τοπία, πεδιάδες, ποταμούς, κοιλάδες, τη χλωρίδα και πανίδα κάθε περιοχής, την χαρακτηριστική αρχιτεκτονική κάθε τόπου, να ζήσουν από κοντά τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και την παράδοση γενικότερα.

Παράλληλα ο αγροτουρισμός αποτελεί ένα κανάλι επικοινωνίας απομονωμένων, απομακρυσμένων περιοχών με μεγάλα πληθυσμιακά, αστικά κέντρα και δίνει προοπτικές ζωής και καλύτερευσης του βιοτικού επιπέδου στους νέους και όχι μόνο, των περιοχών που εφαρμόζεται.

Ο αγροτουρισμός έρχεται την κατάλληλη στιγμή:

Πρώτον για να καλύψει την ανάγκη του κουρασμένου κατοίκου της πόλης για μία πιο στενή επαφή με τη φύση και με πράγματα και καταστάσεις από καιρό ξεχασμένα, όπως η παρασκευή του ψωμιού και του παραδοσιακού γλυκού, η κατασκευή του τάπητα στον αργαλειό, η βόλτα με άλογα ή ο περίπατος στο δάσος, η ζωή σε ρυθμό γαλήνιο.

Δεύτερον για να ενισχύσει το οικογενειακό εισόδημα του αγρότη γι' αυτό και αρχικά ξεκίνησε και συνεχίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό του ως γυναικεία υπόθεση, καθώς σχεδόν όλοι οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί είναι γυναικείοι. Δεν είναι έτσι τυχαίο το γεγονός ότι ένα μέρος των καταλυμάτων δεν είναι άλλα από τα σπίτια των γυναικών αυτών, που υποδέχονται τους ξένους με το πνεύμα του Ξένιου Δία και τους καλούν να ζήσουν για λίγο ως μέλη της οικογένειας.

Σήμερα, σε όλους τους νομούς της χώρας μας λειτουργούν ολοκληρωμένα αγροτουριστικά προγράμματα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες περιοχές όπως η Αράχοβα, η Χίος, τα Αμπελάκια Πηλίου, οι Πρέσπες, το Ακρωτήριο της Κρήτης και η Μαρώνεια Ξάνθης. Οι Ολυμπιακοί αγώνες που θα γίνουν στη χώρα μας το 2004 είναι μια χρυσή ευκαιρία για να προβάλλουμε τα αγροτουριστικά καταλύματα της χώρας μας τόσο στους αθλητές όσο και στους επισκέπτες.

3.ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, επιδιώκονται και επιτυγχάνονται βασικά οι παρακάτω στόχοι :

1.Αναπτύσσει την τοπική κοινωνία, προσφέροντας οικονομική άνθηση και ευμάρεια, επιτρέπει τη συνέχεια της παραγωγής προϊόντων, που πιθανώς να είχαν εκλείψει, προϊόντων κατά κύριο λόγο παραδοσιακών (γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες, υφαντά, κεντήματα, καλλιέργεια αρωματικών φυτών, ζυμαρικά κ.λ.π.).

2.Διατηρεί τέχνες που διαφορετικά θα είχαν πεθάνει με τον τελευταίο μάστορα, συντηρεί τη μνήμη των ανθρώπων με την αναβίωση εθίμων και τη βίωση παραδοσιακών εκδηλώσεων, είναι κανάλι επικοινωνίας περιοχών απομονωμένων με μεγάλα πληθυσμιακά κέντρα, αλλά δίνει και προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών, όπου εφαρμόζεται.

3.Μέσα από το πρόγραμμα αγροτουρισμού, και για την άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση κ.λ.π. του επισκέπτη, παρέχονται: ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα χώροι για άθληση χώροι αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές πολιτιστικές εκδηλώσεις εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης, ειδών διατροφής με ντόπια προϊόντα κλπ.

4.Βελτιώνεται το γραμματικό επίπεδο καθώς οι αγρότες και αγρότισσες, που ασχολούνται με τον , παρακολουθούν υποχρεωτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, ανάλογα με την απασχόλησή τους, ώστε να έχουν ικανοποιητική επαγγελματική κατάρτιση και να παρέχουν στους επισκέπτες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας.

Πρωταρχικός όμως στόχος του αγροτουρισμού πέραν αυτών που προαναφέρθηκαν είναι η καλύτερευση της ζωής των αγροτών, ιδίως στις ορεινές περιοχές και τις όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομικά, ταυτόχρονα όμως με τον και με το κίνητρα που προσφέρει, επιτυγχάνονται: η παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους και η αποφυγή της ερήμωσης της υπαίθρου, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με την ανακαίνιση κτισμάτων, η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής, η συμπλήρωση και η βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος, θέματα τα οποία απασχολούν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και τα αρμόδια υπουργεία.

4.ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο "τουρισμός στην ύπαιθρο" είναι η κάθε μορφής τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται ή ασκείται στην ύπαιθρο με σκοπό την αναψυχή. Τα κύρια χαρακτηριστικά της είναι τα εξής:

-Δίνει τη δυνατότητα στον τουρίστα να μείνει σε κάποιο υπαίθριο κάμπινγκ ή σε μονάδα τουριστική ή και σε ξενοδοχείο διακοπών.

-Ενδέχεται να είναι δραστηριότητα προερχόμενη από τον ιδιωτικό τομέα (π.χ. ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια κ.λ.π.) ή να είναι το αποτέλεσμα πρωτοβουλιών της τοπικής αυτοδιοίκησης (π.χ. δημοτικές πανσιόν και κάμπινγκ).

-Το κίνητρο μπορεί να έχει σχέση με την ανάγκη του τουρίστα για την επιστροφή στη φύση (τουρισμό φυσιολατρικός, οικολογικός, ορειβατικός κ.λ.π.) ή να πρόκειται απλώς για δραστηριότητες διακοπών και αναψυχής που αναπτύσσονται στην ύπαιθρο, όπως παραθαλάσσια ξενοδοχειακά συγκροτήματα.

-Ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να εντάσσεται στα μέτρα και τα μεγέθη της τοπικής δομής ή να μην συμβαίνει κάτι τέτοιο, αλλά να υπάρχουν κάποιες μορφές "εμφυτευμένων" τουριστικών δραστηριοτήτων (τουριστικά συγκροτήματα γκέτο), που δεν συνδέονται με την τοπική κοινωνικοοικονομική και περιβαλλοντική δομή.

Το γεγονός ότι η έννοια "τουρισμός στην ύπαιθρο" περιλαμβάνει κάθε μορφής τουριστικής δραστηριότητα στην ύπαιθρο, χωρίς να υπάρχει ένα συγκεκριμένο κίνητρο που να διαμορφώνει μια ειδική προσφορά με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, δείχνει ότι πρόκειται για ειδικευμένη μορφή τουρισμού. Ο αγροτουρισμός έχει ως βασικό χαρακτηριστικό την προσπάθεια να συνδεθεί με διαφορετικούς οργανωτικά και λειτουργικά τρόπους η γεωργία με τον τουρισμό, με τελικό στόχο την αμοιβαία ωφέλεια και ιδιαίτερα για τη γεωργία, τη διατήρηση οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην ύπαιθρο.

Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά στον αγροτουρισμό είναι τα ακόλουθα:

-Η προσπάθεια να ενταχθεί ο τουρισμός στην τοπική αγροτική δομή, ιδιαίτερα στο οικονομικό επίπεδο. Προϋποθέτει έναν αγρότη ενεργό οικονομικά, που ασκεί την αγροτική δραστηριότητα σαν επάγγελμα βασικό, ενώ ο τουρισμός συμβάλει απλώς στη συμπλήρωση του εισοδήματος.

-Το κίνητρο που οδηγεί τους τουρίστες στον αγροτουρισμό είναι ακριβώς η ύπαρξη κάποιας αγροτικής εκμετάλλευσης σε οργανωμένο χώρο (φάρμα αγροικία). Πρόκειται για μια προσπάθεια περισσότερο ισορροπημένων και ενεργών διακοπών, γεγονός που εξηγεί γιατί συχνά οι τουρίστες ζητούν να συμμετέχουν στις αγροτικές εργασίες.

-Η επαφή του τουρίστα με τον ντόπιο είναι συνήθως περισσότερο ειλικρινής και άμεση, αφού η ίδια η τουριστική δραστηριότητα προϋποθέτει τη συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο, ότι μεγάλο μέρος αυτής της μορφής τουρισμού είναι οικογενειακής μορφής: ο χώρος επιτρέπει στα παιδιά να λειτουργήσουν περισσότερο ελεύθερα.

-Ο αγροτουρισμός συμβάλει δυναμικά στην απορρόφηση τοπικών αγροτικών προϊόντων (γλυκά, τυροκομικά, διακοσμητικά κ.τ.λ.), δημιουργώντας έτσι ένα πρόσθετο εισόδημα στις αγροτικές περιοχές.

-Ο καθοριστικός ρόλος των γυναικών, οι οποίες συχνά διευθύνουν τις αγροτουριστικές μονάδες, εφόσον ο σύζυγος ασχολείται με τις αγροτικές εργασίες.

5. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

A. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Ο αγροτουρισμός εδραιώθηκε ,και συνεχώς εξελίσσεται κυρίως μέσα από τα πλεονεκτήματα που παρέχει στις μειονεκτικές ή αναπτυσσόμενες περιοχές. Αν και δύσκολα αποτυπώνεται η πολλαπλότητα και η ποικιλομορφία των πλεονεκτημάτων συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι τα εξής:

α)Μέσα από τα κυβερνητικά ή κοινοτικά προγράμματα καλλιεργήθηκε και διανθίθηκε μια νέα μορφή τουρισμού , αυτή του αγροτουρισμού μέσα από την οποία πραγματοποιείται μετατόπιση της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης από νησιωτικές ή παραλιακές περιοχές προς την ενδοχώρα. Δηλαδή αξιοποιούνται πλέον περιοχές που ήταν μέχρι πρότινος «υποβαθμισμένες» είτε λόγω γεωγραφικής θέσης, είτε λόγω κατακεμαρτισμένου γεωργικού κλήρου , είτε λόγω απροσπέλαστων ορεινών όγκων κ.τ.λ. .

β)Παρέχονται εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των γεωργών για να βελτιώσουν το εισόδημά τους , καθώς δίνονται οι οικονομικές ενισχύσεις εκείνες στους γεωργούς που συμβάλλουν στην πραγματοποίηση αγροτουριστικών, αγροβιοτεχνικών δραστηριοτήτων στη γεωργική τους εκμετάλλευση.

γ)Απομακρύνεται το φαινόμενο της πληθυσμιακής ερήμωσης της περιφέρειας και της εγκατάλειψης της γεωργικής γης , καθώς καλλιεργείται ξανά μια κοινωνία αυτάρκειας ,μέσα από την πολυδραστηριότητα του αγροτικού νοικοκυριού . Παράλληλα ενισχύεται πληθυσμιακά η περιφέρεια από τον «επαναπατρισμό».

δ)Μέσα από το πρόγραμμα αγροτουρισμού καταβάλλεται προσπάθεια για την ανοικοδόμηση, οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς έργων υποδομής σε Κοινότητες ή περιοχές, που χρίζουν ανάγκης τέτοιων έργων .Έργα υποδομής μέσα από τα οποία παρέχεται στον επισκέπτη-τουρίστα άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση, για χόμπι κ.α. Αυτά είναι οι οδικοί άξονες , τα ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα ,τα εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα , οι χώροι για άθληση ,οι χώροι αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές , οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα. Αλλά κυρίως η ίδρυση κέντρων ιατρικής περίθαλψης , τα γνωστά ως κέντρα υγείας, που καταλύουν ένα μειονέκτημα της περιφέρειας στην ανάγκη άμεσης περίθαλψης.

ε)Επιτυγχάνεται η προστασία του περιβάλλοντος και η διαφύλαξη, προβολή και αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς , με τρόπο ίσως ανορθόδοξο , αλλά πλέον αποτελεσματικό , καθώς οι περιοχές -κοινότητες που βασίζονται στον έχουν πρωταρχικό στόχο τη διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και ένα καθαρό περιβάλλον. Ο αγροτικός κόσμος είναι η κοιτίδα της ελληνικής παράδοσης και μαζί με την όμορφη φύση αποτελούν την φυσιογνωμία της Ελληνικής υπαίθρου.

στ)Επιτυγχάνεται πλέον η γνώση και η εξειδίκευση σε ότι αφορά τον αγροτικό τομέα, σε παραγωγή και υπηρεσίες που χρειάζονται να παρέχουν μέσα από τον αγροτικό χώρο ,καθώς οι αγρότες και αγρότισσες που πραγματοποιούν αγροτουριστικές δραστηριότητες παρακολουθούν υποχρεωτικά εκπαιδεύσεις επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς ανάλογους με την απασχόλησή τους, ώστε να αποκτήσουν επαγγελματική ικανότητα για να παρέχουν στους τουρίστες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας. Μέσα από την εξειδίκευση των μαθημάτων και τον αγροτουριστικό προσανατολισμό των γνώσεων , βελτιώνονται και ετοιμάζονται νέοι σωστοί επαγγελματίες του αγροτουρισμού.

ζ)Οι αγρότες εξασφαλίζουν κύριο ή συμπληρωματικό εισόδημα διαθέτοντας άμεσα τα προϊόντα της παραγωγής τους σε επισκέπτες-τουρίστες ,οι οποίοι μπορούν να τα γευθούν ολόφρεσκα είτε φρούτα, είτε λαχανικά και άλλα ντόπια γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα είναι αυτά. Μάλιστα σε μερικές δε περιπτώσεις έχουν την ευκαιρία να τα μαζέψουν οι ίδιοι από τα δέντρα ή από το λαχανόκηπο. Έχουν επίσης τη δυνατότητα να προωθούν διάφορα παραδοσιακά τοπικά όπως γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, ελιές, τυριά, κ.α. που οι επισκέπτες μπορούν να τα γευτούν στις διακοπές τους, αλλά και να τ' αγοράσουν για το σπίτι τους.

η) Σε μερικές αγροτικές περιοχές όπου κάποιες από τις γεωργικές εργασίες και τις εργασίες του νοικοκυριού γίνονται με παραδοσιακό τρόπο, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δει από κοντά τέτοιες εργασίες και να συμμετέχει ακόμα σ' αυτές αν το θελήσει. Εμπειρία αυτή που σε πολλούς από τους επισκέπτες είναι ίσως πρωτόγνωρη και ιδιαίτερα στα παιδιά των μεγαλουπόλεων που πολλά πράγματα γύρω από την αγροτική ζωή τα γνωρίζουν μόνο από εικόνες που γεννά όμως τον σεβασμό και την εκτίμηση.

B. ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Για να επιτευχθεί η πρόοδος προχωράμε δύο βήματα μπροστά και ένα πίσω, λέει μια λαϊκή ρήση που αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα, καθώς και στην εφαρμογή του αγροτουρισμού υπάρχουν πέρα των πλεονεκτημάτων και αρκετά μειονεκτήματα, όπως:

α) Με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού παρατηρείται μείωση, έως σημείο αφανισμού και "σάρωσης" της κοινωνικής γεωγραφικής και φυσικής ποικιλότητας. Η δασική και γεωργική γη υποχωρούν κάτω από τις πιέσεις του τουρισμού και του παραθερισμού, με τη συναίνεση συχνά των τοπικών κοινωνιών και παρά το γεγονός της αυτοϋπονομεύσεις του συγκεκριμένου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης.

β) Εμφανίζονται μεγάλες απώλειες θέσεων απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, ενώ την ίδια περίοδο η απασχόληση στον τριτογενή τομέα αυξάνει ανησυχητικά. Σε όρους ποσοστών ο αριθμός των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα από 21% μειώνεται σε 12,6%, αντίθετα στον τριτογενή τομέα αυξάνεται από 50% σε 61,4%.

γ) Η οικοδομημένη γη αυξάνει κατά το εμφανές της σκέλος δηλαδή με την διόγκωση οικισμών ή τη δημιουργία νέων, αλλά και κατά το αφανές σκέλος της διάχυτης οικοδομικής ανάπτυξης στην ύπαιθρο. Αυτή μάλιστα η επέκταση και διάχυση συνδέεται σχεδόν εξ ολοκλήρου με τον τουρισμό και τον παραθερισμό.

δ) Πολλοί παραδοσιακοί αγροτικοί οικισμοί κατά τους θερινούς μήνες υπερφορτίζονται, ξεπερνώντας τη χωρητικότητα και τα όρια αντοχής των τουριστικών υποδομών, των δρόμων και των πεζόδρομων, των αποχετευτικών δικτύων και των συστημάτων αποκομιδής των απορριμμάτων, των συστημάτων απόληψης και διανομής νερού, "του ζωτικού χώρου" και των ντόπιων. Υπερφορτίζονται, ξεπερνώντας και τα όρια αντοχής των ίδιων των επισκεπτών – παραθεριστών που καλούνται να αντιμετωπίσουν φορτίσεις θορύβου, συνωστισμού παρατεταμένης αναμονής, οπτικής ρύπανσης, καταπάτησης της ιδιωτικότητας κ.ο.κ.

ε) Η τουριστική ανάπτυξη δυστυχώς «προκαλεί πυρκαγιές» με αποτέλεσμα η δασοκάλυψη να μειώνεται, επειδή όμως οι εκτάσεις αυτές κηρύσσονται αναδασωτέες, η νέα πραγματικότητα της εδαφοκάλυψης δεν αποτυπώνεται στις απογραφές, όπως δεν αποτυπώνεται η υποβάθμιση άλλων δασών από τη διάσπαση της ενότητας τους λόγω της διάνοιξης δρόμων, της υπερβόσκησης, της παράνομης οικοδόμησης κ.τ.λ..

6.ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

A. ΒΑΣΙΚΕΣ

Ο αγροτουρισμός για να αναπτυχθεί χρειάζεται να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις, οι οποίες είναι αυτές που με σειρά προτεραιότητας αναφέρονται κάτωθι:

1. Να υπάρχουν αγροτουριστικά καταλύματα, δηλαδή καταλλήλως διασκευασμένα παλιά αγροτικά – παραδοσιακά σπίτια ή δωμάτια σε χωριό ή στις παρυφές του ή έστω νέα αγροτουριστικά καταλύματα χτισμένα με παραδοσιακό τρόπο και υλικό.

2. Να υπάρχει αγροτική οικογένεια, που θα φιλοξενεί τους τουρίστες σε τμήμα του σπιτιού της ή εκεί κοντά.

3. Να υπάρχουν ειδικές υποδομές και κυρίως φυσιολατρικές – πολιτιστικές ή αγροτικές διαδρομές όπως ο δρόμος του κρασιού, οι δρόμοι της ελιάς κ.λ.π. στις οποίες να μπορεί να περπατήσει και να τις απολαύσει ο τουρίστας. Οι διαδρομές αυτές είναι σύνολα φυσικών τοπίων και πολιτιστικών χώρων, ή αγροτικών καλλιεργειών και κτισμάτων του παραδοσιακού και του σύγχρονου αγροτικού βίου που συνδέονται μεταξύ τους με σημάνσεις και για τις οποίες εκδίδονται χάρτες και ενημερωτικά έντυπα.

4. Να υφίστανται ειδικές υπηρεσίες, όπως συμμετοχή στις αγροτικές ασχολίες και τις εκδηλώσεις και τα έθιμα των παραδοσιακών αγροτικών κοινωνιών.

5. Να υπάρχει Παραδοσιακή κουζίνα και βιολογικά προϊόντα, όπως π.χ. Η Κρητική δίαιτα που θεωρείται η πιο υγιεινή στο κόσμο και γίνεται τεράστια διαφήμιση από όλες τις τηλεοράσεις, τα περιοδικά και τις εφημερίδες του κόσμου τα τελευταία χρόνια. Μαζί με τα βιολογικά προϊόντα μπορούν να γίνουν τεράστιοι πόλοι έλξης τουρισμού στον κόσμο.

Παράλληλα, βασικές και αυτονόητες προϋποθέσεις είναι η καθαριότητα, η αυθεντικότητα και η ανθρώπινη σχέση με τους αγροτουρίστες. Επίσης βασική και αυτονόητη είναι η καλή οργάνωση, η στελέχωση με ικανούς “Μάνατζερ” και “Μαρκετίστες”.

B. ΕΙΔΙΚΕΣ

Μετά τις παραπάνω προτάσεις είναι φανερό ότι για την ανάπτυξη του Αγροτουρισμού απαιτείται επιπλέον:

1. Ολοκλήρωση των γενικών υποδομών των Νομών (Οδικοί Άξονες, και όπου υφίστανται Λιμάνια, Αεροδρόμια κ.λ.π.)

2. Συνέχιση και ενίσχυση των Προγραμμάτων και κινήτρων της Ε.Ε. που στηρίζουν τον όπως τα Προγράμματα “ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ” INTERRG, ΠΕΠ και LEADER κ.α.

3. Επέκταση των κινήτρων που παρέχει η Ε.Ε. και το Υ.Γ.Ε. και σε πρόσωπα που δεν ασκούν αποκλειστικά το επάγγελμα του αγρότη. (Οι αποκλειστικά αγρότες να έχουν απόλυτη προτεραιότητα και υψηλότερα κίνητρα).

4. Αποκέντρωση της διαχείρισης των Ευρωπαϊκών και άλλων Προγραμμάτων στις Περιφέρειες και Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις.

5. Αξιοποίηση των Αναπτυξιακών Εταιρειών για την ενημέρωση και τεχνική υποστήριξη των αγροτών για την δημιουργία αγροτουριστικών Καταλυμάτων και υπηρεσιών.

6. Επιμόρφωση και Επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών κ.α. Επαγγελματιών στον αγροτουρισμό.

7. Για την προώθηση των τοπικών προϊόντων απαιτούνται:
Ολοκλήρωση των βασικών και ειδικών υποδομών, όπως παραπάνω.

Συνέχιση και Ενίσχυση Προγραμμάτων και Κινήτρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ελληνικού

Κράτους που στηρίζουν την πρωτογενή παραγωγή, τη μεταποίηση και την Εμπορία των Αγροτικών

Προϊόντων όπως η πρωτοβουλία για τα Μ.Μ.Ε., τα Π.Ε.Π., ο αναπτυξιακός Νόμος, το Πρόγραμμα LEADER του οποίου οι πιστώσεις πρέπει τουλάχιστον να διπλασιαστούν κ.α.

Επιδότηση του κόστους μεταφοράς των αγροτικών Προϊόντων.

Αποκέντρωση της διαχείρισης των Ευρωπαϊκών και άλλων προγραμμάτων στις Περιφέρειες και

Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις.

Ειδική ενίσχυση (Οικονομική, Τεχνική, Επιστημονική) της παραγωγής, τυποποίησης, μεταποίησης και Εμπορίας βιολογικών προϊόντων.

Ενίσχυση των φορέων που ασχολούνται με την προώθηση και Εμπορία των Αγροτικών.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

A ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ

Η ποικιλία των κλιματολογικών ιδιοτήτων δημιουργούν τοπικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες. Ουσιαστικά η τοπογραφική, η εδαφική και γεωμορφολογική ετερογένεια της χώρας δημιουργούν την κλιματική ποικιλότητα η οποία προδίδει έντονη εποχικότητα σε όλες τις επιφάνειες των οικοσυστημάτων.

Το κλίμα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως μεσογειακού τύπου ή εύκρατου, απορρέει από τη γεωγραφική της θέση (ανάμεσα στον 35° και 42° παράλληλο του βορείου ημισφαιρίου), αλλά και από ότι η χώρα μας είναι στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου. Τα χαρακτηριστικά αυτού του κλίματος είναι η εναλλαγή μιας υγρής και σχετικά ψυχρής περιόδου, με μια ξηρή και θερμή περίοδο. Οι Βροχοπτώσεις δεν κατανέμονται ομοιόμορφα σε όλη τη χώρα και σε όλη τη διάρκεια του έτους, αλλά ούτε και στις διάφορες περιοχές.

Συγκεκριμένα, στα Νότια παράλια της χώρας και τα νησιά κυριαρχεί ο θαλάσσιος κλιματικός τύπος, ενώ στα βόρεια και το εσωτερικό της χώρας επικρατεί ο ηπειρωτικός τύπος. Η διαφορά μεταξύ της μεγαλύτερης και μικρότερης θερμοκρασίας του έτους κυμαίνεται στους 13° C (νησιά), μέχρι 23° C (ηπειρωτικά διαμερίσματα). Στις πεδινές περιοχές η μέση ετήσια θερμοκρασία του αέρα είναι μεγαλύτερη των 16,2° C με μέσο εύρος μικρότερο από 29° C. Σε ολόκληρη τη χώρα η μέση σχετική υγρασία του αέρα είναι 60-70%. Γενικά η υγρασία μειώνεται από το Ιόνιο προς το Αιγαίο πέλαγος με ξηρότερες περιοχές την Αττική, Αργολίδα, Κορινθία, Λακωνία και Κυκλάδες. Στα βόρεια και ορεινά η θερινή περίοδος περιορίζεται, το κλίμα είναι μάλλον κεντροευρωπαϊκού τύπου. Σε αυτό συντελούν οι οροσειρές της Πίνδου βόρεια, και της Πελοποννήσου Νότια, που δημιουργούν ένα φυσικό φράγμα στους δυτικούς ανέμους. Επειδή οι άνεμοι αυτοί είναι βροχοφόροι δημιουργούν στη δυτική Ελλάδα υγρότερες καταστάσεις, ενώ στην Ανατολική Ελλάδα ξηρότερες.

Γι αυτό και το Ελληνικό περιβάλλον συνδυάζει μια πολυμορφία ιδιαίτερων και ιδιόμορφων χαρακτηριστικών που του προδίδει μια ανεπανάληπτη μοναδικότητα ανά τον κόσμο, καθώς συνδυάζει μεγάλους ορεινούς όγκους με πεδιάδες, διαθέτει μεγάλη ποικιλότητα βιοτόπων, με αντίστοιχη ποικιλότητα στην πανίδα και στη χλωρίδα, μεγάλους ορεινούς όγκους κ.τ.λ.

Η ποικιλότητα αυτή του κλίματος αποτελεί πόλο έλξης εσωτερικού και εξωτερικού τουρισμού και κατά συνέπεια δημιουργεί τις συνθήκες εκείνες για την ανάπτυξη και μιας διαφορετικής μορφής τουρισμού, που βασίζεται και εκμεταλλεύεται κατά ένα μεγάλο βαθμό τις καιρικές συνθήκες. Αυτή η μορφή τουρισμού είναι γνωστή πλέον ως ς και εμφανίζει μια δυναμική και διαφορετικότητα ανά γεωγραφική σχεδόν περιφέρεια, ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες.

Β. Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η χώρα μας με βάση την ετήσια εξέλιξη του πληθυσμού ορισμένων γειτονικών χωρών και του διεθνούς προτύπου (2% περίπου), τις τελευταίες τρεις δεκαετίες παρουσιάζει μια επικίνδυνη πληθυσμιακή καθίζηση λόγω της υπογεννητικότητας, της εξωτερικής μετανάστευσης, αλλά και άλλων παραγόντων όπως πόλεμοι εμφύλιοι και μη.

Η πληθυσμιακή αυτή καθίζηση και οι συνέπειές της έγινε ιδιαίτερα αισθητή στην περιφέρεια, στις αγροτικές, ορεινές, παραμεθόριες, νησιωτικές και γενικά μειονεκτικές περιοχές, μάλιστα για κάποιες περιοχές μπορούμε να μιλάμε για πληθυσμιακή αφάιμαξη για ερήμωση και εγκατάλειψη.

Συγκεκριμένα το φαινόμενο αυτό παρατηρείται πιο έντονα στις περιφέρειες των νήσων του ανατολικού Αιγαίου, της ανατολικής Μακεδονίας και σε μικρότερη ένταση της Ηπείρου, Δυτικής Στερεάς και Πελοποννήσου, έχει διαπιστωθεί συγκριτικά υψηλό ποσοστό ηλικιωμένων ατόμων και πολύ χαμηλό ρυθμό φυσικής αύξησης, σε βαθμό να αγγίζουν τα όρια της δημογραφικής στασιμότητας.

Βέβαια σε ορισμένες χώρες δεν θεωρείται σοβαρό πρόβλημα, κατά καιρούς μάλιστα αποτέλεσε και στόχο. Στην Ελλάδα όμως το επίπεδο ανάπτυξης σε συνδυασμό με τη χρόνια μεταναστευτική παράδοση, καθιστούν τη μηδενική φυσική κίνηση του πληθυσμού μιας περιφέρειας, ιδιαίτερα μάλιστα αν η περιφέρεια είναι φτωχή, σε ένα πολύ ασταθές επισφαλές επίπεδο δημογραφικής ισορροπίας.

Τα τελευταία χρόνια για τη συγκράτηση και εν γένει βελτίωσης αυτού του δημογραφικού διολισθήματος από πλευράς του Κράτους και συγκεκριμένα μέσω των Υπουργείων Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Γεωργίας, Ανάπτυξης αλλά και μέσα από Ιδρύματα κ.τ.λ., διαπιστώνεται μια μεγάλη προσπάθεια, που εκφράζεται μέσω μιας σειράς επιχορηγήσεων, προγραμμάτων ανάπτυξης, επιδομάτων, της ισόβιας σύνταξης για την πολύτεκνη μητέρα κ.τ.λ.

Η ανάπτυξη και ενδυνάμωση μιας περιοχής εξαρτάται και επιτυγχάνεται από την ύπαρξη και δυνατότητα αύξησης του πληθυσμού ή αλλιώς του πληθυσμιακού δυναμικού, που αποτελεί τον ζωτικότερο παράγοντα. Άλλωστε η πληθυσμιακή μείωση δεν επιφέρει αλλαγές μόνο στον δημογραφικό χάρτη μιας περιοχής ή μιας χώρας, επιφέρει αλλαγές και στους τρεις τομείς παραγωγής, καθώς το πληθυσμιακό δυναμικό με το μέγεθος και την ποιότητα παραγωγικότητας του, αξιοποιεί κατευθύνει όλους τους παράγοντες της ανάπτυξης, δηλαδή τους εδαφικούς πόρους, τους φυσικούς πόρους, την υποδομή, τον παραγωγικό εξοπλισμό, τους πολιτιστικούς πόρους κ.τ.λ. σε όλους τους τομείς παραγωγής.

Η προσπάθεια ενδυνάμωσης πληθυσμιακά της περιφέρειας γενικότερα, των μειονεκτικών περιοχών ειδικότερα πραγματοποιείται δυναμικότερα τα τελευταία μέσω του αγροτουρισμού και της αγροτουριστικής ανάπτυξης. Πλέον μέσα από προγράμματα κατάρτισης, την εκπαίδευση, την εργατικότητα, την διάθεση για ανάληψη παραγωγικών πρωτοβουλιών και κυρίως της επιχειρηματικότητας και την καλλιέργεια της αναπτυξιακής νοοτροπίας προσδιορίζεται η δυνατότητα ανάπτυξης μιας περιοχής, μέσω του αγροτουρισμού.

Ο αγροτουρισμός, δίνει την ανάπτυξη που ο κάτοικος-αγρότης πρέπει όχι μόνο να είναι ο τελικός αποδέκτης της οποιας αναπτυξιακής προσπάθειας, αλλά και αφετηρία της μέσα από συγκροτημένους φορείς έκφρασής του, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τη δευτεροβάθμια Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, αλλά και τους αγρότες και ιδιώτες.

Γ. ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ – ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ-ΑΝΕΡΓΙΑ

Οι μεταβολές στη γεννητικότητα , στη θνησιμότητα και στη μεταναστευτική κίνηση επηρέασαν το μέγεθος και τη σύνθεση του πληθυσμού κατά φύλο και ηλικία και καθόρισαν τα μέγιστα αριθμητικά όρια των ατόμων που μπορούν να συμμετάσχουν στην παραγωγική δραστηριότητα στην ύπαιθρο.

Παράλληλα η πρόωρη αποχώρηση των γυναικών από την αγορά εργασίας , εξαιτίας της σύναψης γάμου , της ενασχόλησης με τις οικιακές εργασίες και της ανατροφής των παιδιών, η μεγαλύτερη δυνατότητα πρόσβασης των νέων στο εκπαιδευτικό σύστημα και η μείωση του ποσοστού συμμετοχής των μεγάλων ηλικιών στο εργατικό δυναμικό εξαιτίας της αύξησης των εισοδημάτων και της βελτίωσης των συνταξιοδοτικών παροχών , οδηγεί αφενός μεν σε καθυστέρηση την ένταξη στο εργατικό δυναμικό και αφετέρου σε «πρόωρη» αποχώρηση ενός τμήματος του εργατικού δυναμικού. Οι παραπάνω παράγοντες αποτελούν τις σημαντικότερες αιτίες μείωσης του εργατικού δυναμικού σε πολλές περιοχές της επαρχίας.

Η ανεργία αποτελεί αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της επαρχίας με οδυνηρές επιπτώσεις στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο.

Στο οικονομικό πεδίο η ανεργία οδηγεί σε σπατάλη δυνάμεων και πόρων, σε υποτίμηση της σημασίας των εργασιακών σχέσεων των συνθηκών εργασίας και του ύψους των αμοιβών.

Στο κοινωνικό επίπεδο αποτελεί την κύρια αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού. Συχνά δηλαδή οι άνεργοι αποκτούν συμπλέγματα , κατέχονται από αντικοινωνικά συναισθήματα και οδηγούνται στην περιθωριοποίηση . Ειδικότερα , στους νέους οι επιπτώσεις της στέρησης στοιχειώδους οικονομικής αυτάρκειας είναι δυνατόν να αποβούν τραγικές. Η αδυναμία μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία μπορεί να οδηγήσει στην περιθωριοποίηση και συχνά στο έγκλημα, στον αλκοολισμό και στα ναρκωτικά. Παράλληλα συνεχίζει να αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα μετακίνησης εργατικού δυναμικού και κυρίως νέων προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας και του εξωτερικού.

Η μετανάστευση ως επακόλουθο της ανεργίας , του χαμηλού βαθμού αξιοποίησης των φυσικών και ανθρωπίνων πόρων, της χαμηλής παραγωγικότητας, του χαμηλού πραγματικού οικογενειακού εισοδήματος , του χαμηλού δείκτη της γενικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και των περιορισμένων δυνατοτήτων επαγγελματικής σταδιοδρομίας των νέων , έπληξε ιδιαίτερα και την επαρχία της τελευταίες δεκαετίες.

Ειδικότερα , στον αγροτικό χώρο το σύστημα ιδιοκτησίας , ο μικρός πολυτεμαχισμένος γεωργικός κλήρος , οι συνθήκες καλλιέργειας , η υποαπασχόληση , οι χαμηλές τιμές των αγροτικών προϊόντων , η αστάθεια του αγροτικού επαγγέλματος η φτώχεια και οι ελάχιστες πιθανότητες για βελτίωση της οικονομικής κατάστασης οδήγησαν μεγάλο τμήμα του αγροτικού πληθυσμού σε αναζήτηση νέων τρόπων επιβίωσης.

Δ. ΓΕΩΛΟΓΙΑ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ

Η γεωμορφολογική και γεωλογική θέση της Ελλάδας είναι πολύπλοκη , καθώς αποτελείται από την ηπειρωτική χώρα , τις ακτές και τα νησιά, που οφείλονται σε γεωλογικά ρήγματα ,σε καταβυθίσεις και ανυψώσεις της στεριάς, σε μεταβολές της στάθμης της θάλασσας και σε άλλα τεκτονικά φαινόμενα.

Τα πετρώματα του Ελληνικού χώρου κυρίως ανθρακικά ,βρίσκονται στις δυτικές κυρίως οροσειρές, ενώ σε μερικές από αυτές τις περιοχές επικρατούν και σχηματισμοί φλύσχη(άργίλο-σχιστόλιθοι με εναλλαγές ψαμμίτη).Στην ανατολική Ελλάδα και στις βόρειες οροσειρές επικρατούν πολύ παλαιά πετρώματα μεταμορφωμένα, ιζηματογενή, αλλά και πυριγενή ή εκρηξιγενή.

Το ορεινό ανάγλυφο της χώρας είναι συνέχεια των οροσειρών της Βαλκανικής και συγκροτείται από συστήματα βουνών σε διάταξη και κατεύθυνση από βορειοδυτικά προς τα νοτιοανατολικά. Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει το τοπίο της χώρας μας είναι η άμεση γειτονία των ψηλών βουνών με τη θάλασσα.

Για παράδειγμα η κορυφή του Ολύμπου με υψόμετρο 2.918 μέτρα απέχει μόνο 14 χιλιόμετρα , ενώ το όρος Άθως με 2.032 μέτρα είναι 5 χιλιόμετρα μακριά από τη θάλασσα .Εξάλλου ανάμεσα στις οροσειρές που διατρέχουν τη χώρα μας σχηματίζονται κοιλάδες , οροπέδια , φαράγγια , χαράδρες και πολυάριθμα βυθίσματα.

Από τα περισσότερο χαρακτηριστικά στοιχεία του Ελληνικού περιβάλλοντος είναι ο κατακερματισμός της παράκτιας ζώνης. Έτσι , σχηματίζονται σε σειρές μικρού μεγέθους αρχιπελάγη, τα νησιωτικά συμπλέγματα , ενώ οι ακτές τόσο των νησιών , όσο και της ηπειρωτικής χώρας . παρουσιάζουν πολυπλοκότητα και ποικιλία μορφών. Από τη συνολική δηλαδή επιφάνεια της χώρας που είναι 131.957 τετραγωνικά χιλιόμετρα ,το 82%καταλαμβάνει η ηπειρωτική και το 18% η νησιωτική χώρα. Επομένως ,ο έντονος οριζόντιος διαμελισμός που παρατηρείται και οι μεταβολές του πολυσχιδούς ανάγλυφου , δημιουργούν πολυποίκιλα περιβάλλοντα τα οποία συναντώνται σε πολύ μικρό γεωγραφικό χώρο.

Η διαμόρφωση αυτή του Ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος , είναι ένας δυναμικός παράγοντας ανάπτυξης του αγροτουρισμού καθώς εξαιτίας της ποικιλομορφίας μπορούν να αναπτυχθούν και διαφορετικά είδη του , π.χ. ορεινού στις κορυφές του Ολύμπου, θρησκευτικού στο όρος Άθως, κ.τ.λ.

Ε. Η ΥΠΟΔΟΜΗ

Η ανάπτυξη ενός τόπου της περιφέρειας και κυρίως αυτού που χαρακτηρίζεται ως «μειονεκτική περιφέρεια» εξαρτάται ,θα μπορούσαμε να πούμε ακόμα ότι ταυτίζεται με την ύπαρξη ή μη της υποδομής εκείνης που θα μπορέσει να συντελέσει στην πρόοδο . Δηλαδή πιο συγκεκριμένα μιλάμε για υποδομή σε κοινωνικές υπηρεσίες , αστική υποδομή ,επενδύσεις στη βιοτεχνία και βιομηχανία , υποδομή κτιριακής υποδοχής ιδιωτικής και δημόσιας ιδιοκτησίας και πρωτοβουλίας ,πολιτιστική υποδομή κ.τ.λ.

Σε κοινωνικές υπηρεσίες που αφορούν την υγεία, την εκπαίδευση και υπηρεσίες κοινωνικής ευημερίας σε περιοχές γύρω από αστικά περιφερειακά κέντρα είναι συγκριτικά καλύτερες από ότι σε άλλες περιοχές απομακρυσμένες ,όπου υπάρχουν σοβαρά κενά και αδυναμίες. Ειδικότερα στον τομέα της υγείας, υπάρχουν σοβαρές αδυναμίες και ελλείψεις τόσο στις διάφορες ειδικότητες γιατρών όσο και στις κλινικές. Όσον αφορά την εκπαίδευση , υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός πολύ μικρών σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης κυρίως στους μικρούς οικισμούς των ορεινών περιοχών , που δεν είναι σε θέση σε προσφέρουν εκπαίδευση ποιότητας.

Σε αστική υποδομή υπάρχουν αρκετές ελλείψεις ,όπως σε δίκτυα αποχετεύσεως είτε δεν υπάρχουν καθόλου είτε είναι ημιτελή και ακατάλληλα είτε παλαιά και μη λειτουργικά , οι εγκαταστάσεις καθαρισμού λυμάτων είναι ελάχιστες , τα οδικά δίκτυα είναι ανεπαρκή και οι χώροι σταθμεύσεως αυτοκινήτων είναι επίσης πολύ περιορισμένοι για να ικανοποιήσουν τις αυξανόμενες ανάγκες του πληθυσμού και του τουρισμού. Ακόμη τα αρδευτικά δίκτυα σε αρκετές περιπτώσεις χρειάζεται να επεκταθούν και να εκσυγχρονιστούν.

Όσον αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις κατά κύριο λόγο ,στην βιομηχανία και στη βιοτεχνία μέχρι σήμερα ήταν περιορισμένες ως ανύπαρκτες , σήμερα όμως υπάρχει μια σημαντική βελτίωση και ανάπτυξη στην ιδιωτική πρωτοβουλία ,που στηρίζεται και προωθείται τόσο από την τοπική αυτοδιοίκηση ,όσο και από την Πολιτεία και την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω προγραμμάτων και σχεδιασμών που σε αρκετές περιοχές μάλιστα ήδη εκπονούνται.

Σε κτιριακή υποδομή υποδοχής , αναψυχής και ανάπαυλας , δηλαδή ξενώνες , κατασκηνώσεις , καταλύματα , τουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής , λαογραφικών εκδηλώσεων , βιβλιοθηκών , εκθετηρίων κ.τ.λ. υπάρχουν αρκετές ελλείψεις σε πολλές περιοχές , αλλά και σημαντικές βελτιώσεις σε ελάχιστο χρονικό διάστημα.

Στον τομέα της πολιτιστικής υποδομής αν και υπήρχαν τρομερές ελλείψεις υπάρχει μία γενικευμένη αφύπνιση έχουν σημειωθεί σημαντικά άλματα σε πολλές αγροτικές περιοχές με τη δημιουργία θερινών κινηματογράφων , δημοτικών θεάτρων , καλλιτεχνικών καφενείων και δημοτικών δανειστικών βιβλιοθηκών, λαογραφικών μουσείων κ.τ.λ..

Είναι απόλυτα κατανοητό ότι η υποδομή αποτελεί ένα καθοριστικό κεφάλαιο για τη λειτουργία, οργάνωση και ετοιμότητα κάθε Πολιτείας , που δραστηριοποιείται έντονα στην παροχή υποδομής ώστε υπάρχει η δυνατότητα αντιμετώπισης της σωρείας των προβλημάτων που παρουσιάζονται κατά εποχές σε όλες σχεδόν τις αγροτικές περιοχές της περιφέρειας.

Καθοριστικός όμως είναι ο ρόλος της κατά τόπους Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι πρωτοβουλίες που αυτή αναλαμβάνει έτσι ώστε με επιμονή και υπομονή να ανυψώσει το πνευματικό και αισθητικό επίπεδο των εκεί κατοίκων και να συμβάλλει στην γενικότερη αναβάθμιση της περιοχής που διοικεί.

Και οι δύο φορείς τα τελευταία χρόνια , ειδικότερα από 1996 και μετέπειτα έχουν συμβάλει καθοριστικά ,σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση στην υπό-ανάπτυξη ή ανάπτυξη της μειονεκτικής αγροτική περιφέρειας , με τη βελτίωση ή την υπό-βελτίωση περιοχών στην υποδομή , σε όλες της μορφές της , ιδιαίτερα δε μέσω του προγράμματος ανάπτυξης του αγροτουρισμού και του ότι αυτό επιτάσσει.

ΣΤ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗΣΗ

Η εκμετάλλευση των διαθέσιμων πόρων και δυνατοτήτων όλων των τομέων , η συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια και ιδιαίτερα στις παραμεθόριες περιοχές , η βελτίωση της τεχνικής και κοινωνικής υποδομής , η δημιουργία ευκαιριών απασχολήσεως για τα άτομα που αναπόφευκτα θα συνεχίσουν να εγκαταλείπουν τον πρωτογενή τομέα όπως η εκμετάλλευση των δασών , των βοσκοτόπων κ.τ.λ. είναι και ήταν οι βασικοί στόχοι και οι επιδιώξεις για την προστασία , ανάδειξη και ανάπτυξη μιας αγροτικής περιοχής τόσο από πλευράς Πολιτείας όσο και από πλευράς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Για το λόγο αυτό τα τελευταία χρόνια παρατηρείται η χάραξη και εφαρμογή μιας σύγχρονης ενιαίας πολιτικής η οποία στηρίζει:

- την αποκέντρωση αρμοδιοτήτων των κρατικών οργάνων στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο ,όχι μόνο γιατί οι τοπικές αρχές και τα στελέχη της διοικήσεως στην περιφέρεια έχουν πιο άμεση αντίληψη των δυνατοτήτων , αλλά και γιατί η στελέχωση και η αποδοτικότητα των κεντρικών υπηρεσιών δεν βρίσκεται στο επίπεδο που θα τους επέτρεπε ικανοποιητική εποπτεία και αποτελεσματική προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης.

- την στενή συνεργασία με τις παραγωγικές τάξεις, για την οικονομική ανάπτυξη κάθε περιφέρειας ως συνόλου πάνω σε βιώσιμη και όσο το δυνατό πιο αυτοδύναμη βάση ,και για την αρωγή των περιοχών εκείνων που είναι πολύ φτωχές σε πόρους και έχουν περιορισμένες δυνατότητες αναπτύξεως , ώστε ένα επίπεδο αναγκαίου πληθυσμού να μπορεί να παραμείνει εκεί και να έχει ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβιώσεως .

Απώτερος στόχος Πολιτείας και Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι ο περιορισμός και η εξομάλυνση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων .Η βούληση αυτή εκφράζεται κυρίως μέσα από την εφαρμογή της πολιτικής των κινήτρων για την ανάπτυξη και φαίνεται ότι έχει σημαντικά αποτελέσματα στην προώθηση της τουριστικής αναπτύξεως ,ιδιαίτερα του αγροτουρισμού .

2. ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΩΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Α.Ο ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η ανάπτυξη της περιφέρειας με βάση τον πρωτογενή τομέα αντιμετώπισε προβλήματα στο σύνολο της χώρας. Συγκεκριμένα στην ανάπτυξη της γεωργίας, σημαντικά εμπόδια υπήρξαν ο μικρός και πολυτεμαχισμένος κλήρος, αδυναμίες στο σύστημα εμπορίας και διανομής, αδυναμίες στην συνεταιριστική κίνηση κυρίως στις ορεινές περιοχές, αλλά και η συνεχής γηπεδοποίηση των εκτάσεων για εξωαγροτικές χρήσεις, η οποία όμως ως ένα σημείο είναι δύσκολο να αποφευχθεί, η στασιμότητα των εκτάσεων που αρδεύονται, οι συχνές πλημμύρες (Φθιώτιδα, Κοπαΐδα) και το γεγονός ότι σημαντικές γεωργικές εκτάσεις δεν αξιοποιούνται επαρκώς, αναφορικά με τις πεδινές περιοχές.

Ο πρωτογενής τομέας αντιπροσωπεύει σημαντικό μέρος του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος, υψηλότερο του μέσου ποσοστού της χώρας (17% έναντι 15% αντίστοιχα) με διαφοροποιήσεις μεταξύ των νομών. Η διάρθρωση του τομέα αυτού στην Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της φυτικής παραγωγής έναντι της ζωικής και την κυριαρχία της ελαιοκαλλιέργειας στο σύνολο της φυτικής παραγωγής με αποτέλεσμα το αγροτικό εισόδημα να πλήττεται καίρια εξαιτίας της χαμηλής τιμής του λαδιού. Η έντονη τουριστική ανάπτυξη των νησιών τα τελευταία χρόνια οδήγησε σε μεταβολή των χρήσεων γης, με αποτέλεσμα η γεωργική γη να εγκαταλείπεται σταδιακά.

Η βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών απαιτεί μια παραγωγική βάση στηριγμένη στην τοπική ανάπτυξη, στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων, του τοπικού δυναμικού και στην βελτίωση των υποδομών ώστε να ενθαρρυνθούν οι συμπληρωματικές και εναλλακτικές ως προς τον πρωτογενή τομέα δραστηριότητες με στόχο την συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές. Οι δυσκολίες μπορούν να ξεπεραστούν, χρειάζεται όμως μια νέου τύπου ανάπτυξη όπως: η δημιουργία ζωνών βιολογικής παραγωγής βασικών τομέων (ελιά, αμπέλι, κηπευτικά, μελισσοκομία, ιχθυοκαλλιέργεια) που μπορούν να εξασφαλίσουν επώνυμα τοπικά προϊόντα τα οποία αφενός θα καλύπτουν την εσωτερική αγορά και αφετέρου, αξιοποιώντας τον τουρισμό και τη μετανάστευση, μπορούν να εξαχθούν. Η προσαρμογή της παραγωγής ώστε να καλύπτει τη ζήτηση του τριτογενούς τομέα της περιοχής (τροφοδοσία τουριστικών επιχειρήσεων με κηπευτικά, κτηνοτροφικά, αλιευτικά κλπ προϊόντα) Μια τέτοια προσέγγιση απαιτεί την ανάπτυξη δομών κατάρτισης, τεχνικής υποστήριξης και πληροφόρησης για τους απασχολούμενους στον τομέα αυτό.

Η σύνδεση του πρωτογενούς τομέα με τον αγροτουρισμό και την αγροτική βιοτεχνία αποτελεί ένα σημαντικό επίσης κεφάλαιο. Αυτή είναι άλλωστε η πραγματική έννοια του αγροτουρισμού, η συμμετοχή δηλαδή στη παραγωγική διαδικασία της γεωργό-κτηνοτροφικής οικογένειας στο σύνολό της. Ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να περιλαμβάνει συμμετοχή στις εποχιακές παραγωγικές δραστηριότητες, φιλοξενία σε οικογενειακό περιβάλλον, με παραδοσιακή κουζίνα, με προϊόντα του αγροκτήματος για κατανάλωση αλλά και για αγορά. Ο αλιευτικός τομέας μπορεί να ενισχυθεί με τον εκσυγχρονισμό των ιχθυοτροφείων, με την υποστήριξη των αλιέων, την βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους, την εξασφάλιση γνώσης στο αντικείμενο και την αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων, καθώς και την προσέλκυση νέων επαγγελματιών στον κλάδο.

Στον κλάδο της γεωργίας τα κυριότερα προϊόντα που παράγονται είναι οι νωπές τομάτες, πατάτες, βαμβάκι, σιτάρι, λαχανικά, καπνός, ελιές βρώσιμες, λάδι, κρασί, κ.τ.λ.

Στην κτηνοτροφία, τα κυριότερα προβλήματα είναι η ρύπανση του περιβάλλοντος από τα απόβλητα των βιομηχανικών (και όχι μόνο) μονάδων, η ανεπάρκεια του συστήματος προμήθειας και αποθηκεύσεως ζωοτροφών και οι αδυναμίες στο δίκτυο συγκεντρώσεως, αποθηκεύσεως και εμπορίας κτηνοτροφικών προϊόντων.

Στην εκμετάλλευση του δασικού πλούτου, τα πιο σοβαρά εμπόδια είναι η έλλειψη αναγκαίας υποδομής και οι δυσκολίες στην εξεύρεση εργατικού δυναμικού.

Όσον αφορά την αλιεία , τα πιο βασικά προβλήματα συνδέονται με την βαθμιαία εξάντληση και υποβάθμιση από περιβαλλοντολογική άποψη , των αλιευτικών πόρων.

Η στασιμότητα της ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα, εκτός των άλλων οφείλεται στην έλλειψη εύφορων πεδινών εδαφών (εδάφη κυρίως επικλινή χαμηλής απόδοσης)καθώς και υδάτινων πόρων για αρδεύσεις, με αποτέλεσμα την μη ανταγωνιστικότητα των γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το σημαντικό πρόβλημα πολυτεμαχισμού τού κλήρου αποθαρρύνει τους νέους να ασχοληθούν στον πρωτογενή τομέα.

Η αλιεία ασκείται στο μεγαλύτερο μέρος της ερασιτεχνικά, με εξαίρεση τις μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας που όμως είναι λίγες και σχετικά μικρές.

Έτσι σήμερα οι δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα κλιμακώνονται ευρύτερα στο χώρο και είναι πολύ σημαντικές για τις περιφέρειες και την ανάπτυξή τους. Το αγροτικό προϊόν ανά απασχολούμενο στην περιφέρεια αλλά κυρίως στους νομούς Αττικής, Βοιωτίας , Ευβοίας και Φωκίδας είναι συγκριτικά υψηλό .

Ένα υψηλό ποσοστό αγροτικού προϊόντος προέρχεται από την κτηνοτροφία (περίπου 40% για τη χώρα σε σύνολο), που συγκεντρώνεται στους Νομούς της Αττικής , Ευβοίας ,Βοιωτίας, Ηπείρου , συνδέεται στενά με την αγορά της πρωτεύουσας και είναι σε πολύ σημαντικό βαθμό , οργανωμένη σε σύγχρονη βάση , ιδίως προς τα πουλερικά τους χοίρους και τα βοοειδή (βλέπε Αφοι ΜΙΜΙΚΟΥ Α.Ε. στην Εύβοια ,Αφοι Λειβαδίτη Α.Ε. στην Βοιωτία , Πίνδος στην Ήπειρο κ.τ.λ.).

Στον κλάδο της γεωργίας τα κυριότερα προϊόντα που παράγονται είναι οι νωπές τομάτες , πατάτες , βαμβάκι , σιτάρι , λαχανικά, καπνός , ελιές βρώσιμες ,λάδι , κρασί, κ.τ.λ.

Προβλήματα όμως που τέθηκαν ως στόχοι επίλυσης , ταυτόχρονα με την αλλαγή στη σύνθεση της παραγωγής , με σκοπό την πλήρη αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων σε συνδυασμό του κλίματος ,του εδάφους και των υδάτινων πόρων που προσφέρει η κάθε περιοχή.

Στοχεύοντας να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή παραγωγικότητα, σε συνδυασμό με την ποιότητα ,προκειμένου τα προϊόντα να είναι και πιο ανταγωνιστικά .

Παράλληλα με τις παροχές , τα κίνητρα , την ανάπτυξη στον πρωτογενή τομέα σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε ένα καινούργιο μοντέλο τρόπων παραγωγής, ανάπτυξης , βελτίωσης και προώθησης

των προϊόντων του πρωτογενή τομέα, ο ς.

Ιδιαίτερα μέσα από τον Ευρωπαϊκό Κανονισμού 2082/92 που αναφέρεται στην ιδιοτυπία γεωργικών , κτηνοτροφικών προϊόντων και τροφίμων , κατοχυρώθηκε η χώρα και ο τόπος προέλευσης και παραγωγής κάποιων προϊόντων.

Στο πλαίσιο στήριξης και ανάπτυξης του αγροτουρισμού μέσω του πρωτογενή τομέα , ανήκει και το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης. Με αυτό θα πραγματοποιηθεί η μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και η αναδιοργάνωση των αγροτικών περιοχών .

Μάλιστα σε ότι αφορά τη γεωργία , επισημαίνεται η ανάγκη λήψης των αναγκαίων διαρθρωτικών μέτρων τονίζοντας ότι η ανάπτυξη της γεωργίας πρέπει να στραφεί σε αναδιάρθρωση και αύξηση της παραγωγικότητας ,οι δε χρησιμοποιούμενες μέθοδοι να είναι φιλικές προς το περιβάλλον , τα δε παραγόμενα προϊόντα να είναι υψηλής ποιότητας.

Β. Ο ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Βασικές κατευθύνσεις της εθνικής πολιτικής για τον εξορυκτικό τομέα είναι η προώθηση γεωλογικών και άλλων ερευνών ,για τον εντοπισμό πρόσθετων κοιτασμάτων ορυκτών και μεταλλευμάτων , που αξιοποιούνται σήμερα , και για την αναζήτηση κοιτασμάτων νέων ορυκτών για τα οποία οι υπάρχουσες ενδείξεις είναι ενθαρρυντικές .Μια παράλληλη επιδίωξη είναι η προώθηση μεταλλευτικών και μεταλλουργικών ερευνών για την ανάπτυξη εγχώριας τεχνολογίας , όπου χρειάζεται , ή για την προσαρμογή της ξένης στα ελληνικά δεδομένα , σε τρόπο που θα επιτρέψει την πληρέστερη εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου της χώρας.

Δεδομένου ότι οι δραστηριότητες για την προώθηση των επιδιώξεων στις περιφέρειες , η έμφαση που δίνεται σε αυτές από την εθνική πολιτική εύλογα συμβάλει ουσιαστικά και στην επιτάχυνση της περιφερειακής αναπτύξεως. Ευνοούμενες δε είναι οι περιοχές που είναι συγκριτικά πλούσιες σε ορυκτό πλούτο , ιδιαίτερη δε σημασία δίδεται στην ανάπτυξη των πηγών ενέργειας.

Στο βιομηχανικό τομέα , βασική επιδίωξη είναι η πιο ισόρροπη κατανομή των δραστηριοτήτων του στο χώρο , μέσω κινήτρων (προγράμματα Leader , Γ' Κ.Π.Σ. , ΠΕΠ) περιφερειακής αναπτύξεως και της αποθαρρύνσεως της παραπέρα αναπτύξεως στην πρωτεύουσα ιδίως , όπου έχει συγκεντρωθεί ένα μεγάλο μέρος της βιομηχανικής δραστηριότητας της χώρας. Επίσης βασική επιδίωξη είναι η πιο ισόρροπη κατανομή των μεταποιητικών μονάδων στο χώρο , η πληρέστερη αξιοποίηση της πρωτογενούς παραγωγής ως πρώτης ύλης για βιομηχανική επεξεργασία , κατά προτίμηση κοντά στους τόπους παραγωγής ως πρώτης ύλης για βιομηχανική επεξεργασία , η ενθάρρυνση αναπτύξεων μηχανολογικών κλάδων όπως στο Βόλο και η υποστήριξη της οικοτεχνίας και της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας στις προβληματικές περιοχές.

Παρά όμως την ταχύρυθμη ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα στην περιφέρεια , τα τελευταία χρόνια δε φαίνεται να δημιουργήθηκαν πολλές νέες θέσεις απασχολήσεως στον τομέα αυτό, λόγω παράλληλης γρήγορης αύξησεως της παραγωγικότητας. Αυτό οφείλεται στο είδος των βιομηχανικών μονάδων που ιδρύθηκαν στην περιοχή , οι οποίες ήταν μεγάλες μονάδες εντάσεως κεφαλαίου και δεν ήταν σε θέση να δημιουργήσουν τον ανάλογο αριθμό θέσεων απασχολήσεως για να απορροφηθούν οι άνεργοι.

Ο δευτερογενής τομέας είναι αρκετά μειωμένης σημασίας για την οικονομική ζωή της Περιφέρειας, σαφώς μικρότερη σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα, αντιπροσωπεύοντας μόνο το 14% του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος, έναντι 25% που είναι για το σύνολο της χώρας. Στον τομέα αυτόν απασχολείται το 17,4% του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας. Κύριο χαρακτηριστικό των τελευταίων χρόνων είναι η μείωση του αριθμού των μεταποιητικών μονάδων με παράλληλη όμως αύξηση των επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό τους. Η εκκρεμότητα στη νομική ρύθμιση του θέματος των βιομηχανικών περιοχών στην περιφέρεια φαίνεται ότι είναι ένα σημαντικό εμπόδιο στην πραγματοποίηση επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα . Παράλληλα η ανάπτυξη της μεταποίησης εμποδίστηκε και από την έλλειψη υποδομής όπως αποχετεύσεως για την διάθεση των βιομηχανικών λυμάτων για την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση. Αυτό μάλιστα δημιούργησε και δημιουργεί μία αρνητική στάση του πληθυσμού σχετικά με τη βιομηχανική ανάπτυξη στην περιφέρεια.

Μια γενικότερη αδυναμία , αναφορικά με την ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα στην περιφέρεια , είναι ότι με εξαίρεση τις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες , που αναφέρθηκαν , δεν υπάρχουν πολλές μικρομεσαίες μονάδες που να βασίζονται σε τοπικές πρωτοβουλίες , για να δημιουργήσουν με τη σειρά τους υπόβαθρο για παραπέρα ικανοποιητική ανάπτυξη του τομέα .

Ένα επιτυχημένο παράδειγμα συνεργασίας των παραγωγικών τομέων και είναι εφικτή η εφαρμογή μιας στρατηγικής ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα μέσα από την διασύνδεση της μεταποίησης με την αγροτική παραγωγή αλλά και με την τουριστική αγορά, καθώς και την δημιουργία της κατάλληλης υποδομής για την προώθηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων της οικονομίας.

-Η στήριξη της βιωσιμότητας της οικογενειακής βιοτεχνίας,

-Η διασφάλιση ζωτικού χώρου και υποδομών εγκατάστασης επιχειρήσεων,

-Η διευκόλυνση πρόσβασης σε συμβουλευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.

-Η ανάπτυξη μονάδων τυποποίησης - συσκευασίας

Αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα και την προώθηση των στόχων του πρωτογενούς τομέα.

Γ. Ο ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η πολιτική που εφαρμόζεται στον τομέα της υποδομής στις μεταφορές επηρεάζει την ανάπτυξη σημαντικά. Οι περιφερειακές προτεραιότητες που αφορούν το δίκτυο μεταφορών και ο σχεδιασμός του πρέπει να "δένουν" με τους βασικούς εθνικούς άξονες συγκοινωνιών και τις αναπτυξιακές προοπτικές τους. Έτσι, σε έναν ορισμένο βαθμό, οι περιφερειακές προτεραιότητες που αφορούν την υποδομή στις μεταφορές υπαγορεύονται όχι αποκλειστικά από τις περιφερειακές απαιτήσεις αλλά και σε συνδυασμό με την πολιτική που αφορά το βασικό εθνικό δίκτυο μεταφορών.

Στον τομέα του τουρισμού επιδιώκεται ανάσχεση της ανάπτυξης περιοχών ή τόπων, όπου εμφανίζονται έντονα σημεία συμφορήσεως και κορεσμού (π.χ. Αθήνα, Ρόδος, Κέρκυρα, Ηράκλειο κ.τ.λ.), και θα καταβληθεί προσπάθεια για την αύξηση της συμβολής του αγροτουρισμού στην ανάπτυξη προβληματικών περιοχών και την περιφερειακή ανάπτυξη. Σύμφωνα με την πολιτική αυτή είναι και η παράλληλη επιδίωξη της αυξήσεως των βοηθητικών καταλυμάτων, σε σύγκριση με τα κύρια καταλύματα, και της ορθολογικής κατανομής τους στο χώρο με βάση χωροταξικά σχέδια, ώστε να περιοριστούν στο ελάχιστο δυνατό ο δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Στον τομέα της εκπαίδευσεως, της υγείας και των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας βασικές επιδιώξεις σε εθνικό επίπεδο είναι η αύξηση των ευκαιριών για τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στις επαρχίες και γενικότερα η ανύψωση της ποιότητας της εκπαίδευσεως σε αυτές, η άμβλυση των ανισοτήτων στην υποδομή στον τομέα της υγείας, όπου η κατανομή της στο χώρο σήμερα είναι πολύ άνιση, και η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών υγείας που προσφέρονται στις περιφέρειες.

Στον τομέα των αποχρεωτικών έργων έχουν χαρακτηριστεί σε εθνικό επίπεδο συγκεκριμένες προτεραιότητες για τα βασικά έργα στην πρωτεύουσα και στη Θεσσαλονίκη και στα πιο μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας. Αυτό αποτελεί μian εξαίρεση στο γενικό πνεύμα της εθνικής πολιτικής αναπτύξεως, που ευνοεί με κάθε τρόπο τις περιφέρειες, έναντι της πρωτεύουσας και, σε μικρότερη έκταση, της Θεσσαλονίκης.

Γενικότερα, η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος είναι κατά πολύ υψηλότερη στα νησιά από αυτή του συνόλου της χώρας (69% για τα νησιά έναντι 60% της χώρας).

3. ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΩΜΕΝΕΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Α.ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η χώρα μας ξεχωρίζει για τη μεγάλη ποικιλία τοπίων, βιοτόπων και βλάστησης, καθώς και για τον μεγάλο αριθμό ειδών της πανίδας και χλωρίδας. Η χλωρίδα περιλαμβάνει 6.200 είδη και υποείδη φυτών, από τα οποία το 1/6 περίπου είναι ενδημικά, μοναδικά στον κόσμο. Η πανίδα της αριθμεί πάνω από 410 είδη πουλιών, πάνω από 100 θηλαστικά, πάνω από 110 ψάρια γλυκών νερών και πάνω 400 ψάρια της θάλασσας, χωρίς να λογαριάσουμε φυσικά τα αμφίβια, τα ερπετά, τα έντομα και τις άλλες μορφές ζωής.

Γι αυτό και η ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι μια πρόκληση ιδιαίτερα σήμερα που ο Ελληνικός τουρισμός διέρχεται μια δύσκολη περίοδο σε εθνικό επίπεδο ή σε παγκόσμιο επίπεδο, εξαιτίας παγκόσμιων συγκυριών (πόλεμοι όπως π.χ. ο πόλεμος στο Ιράκ, τρομοκρατικές ενέργειες, κτλ), της διαρκώς αυξανόμενης ανεργίας κτλ. Μάλιστα αποτελεί και βασική πολιτική επιλογή, στο πλαίσιο της προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, καθώς μπορούν να αξιοποιηθούν όλα τα θετικά στοιχεία του τουρισμού μας και να μετατραπούν σε συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ακόμα περισσότερο ενόψει και των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, και δίνουν στη χώρα μας ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων χωρών.

Ο οικοτουρισμός ανήκει στις νέες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, που αναπτύχθηκαν και αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια παράλληλα και σε συνάρτηση του αγροτουρισμού. Σαν έννοια οικοτουρισμός νοείται η ανάδειξη και προβολή του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της χώρας, με επίκεντρο του τον άνθρωπο.

Η μέχρι σήμερα ανάπτυξη του οικοτουρισμού αποδίδεται και συναρτάται με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, καθώς ο οικοτουρισμός συνδυάζει την ανάπτυξη και αξιοποίηση των παραδοσιακών οικισμών, των ορεινών διαδρομών σε συνδυασμό με τη δημιουργία νέου τύπου τουριστικών καταλυμάτων (που επιτάσσει και ο ς), με την ανάπτυξη των βιοτόπων και των εθνικών δρυμών. Προς αυτή την κατεύθυνση ο ΕΟΤ έχει καταρτίσει πλαίσιο οικοτουριστικής και γενικά ήπιας ανάπτυξης, μέσα από δύο μελέτες. Τη μελέτη ήπιας ανάπτυξης της οροσειράς της Πίνδου και τη μελέτη σχεδιασμού δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την προώθηση του οικοτουρισμού. Ταυτόχρονα στο Γ' ΚΠΣ προβλέπονται ειδικές δράσεις, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων του οικοτουρισμού.

Η σημασία και η αξία που αποδίδεται στον οικοτουρισμό καταδεικνύεται και από το γεγονός ότι με απόφαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ανακηρύχθηκε το έτος 2002 ως Διεθνές Έτος Οικοτουρισμού, καθώς αναδεικνύει άγνωστες έως πρόσφατα περιοχές της ορεινής ενδοχώρας που αποτελούν οικοτουριστικούς προορισμούς για άθληση και περιπέτεια.

Η πρόοδος όμως και η ανάπτυξη προϋποθέτουν τη λήψη των απαραίτητων για το περιβάλλον και το οικοσύστημα προφυλάξεων καθώς εκφράζονται φόβοι συνεχώς και πιο έντονα ότι οι περιοχές της ορεινής ενδοχώρας διατρέχουν τον κίνδυνο να υποστούν ανάλογη περιβαλλοντική υποβάθμιση με εκείνη που παρατηρείται σε κάποιους προορισμούς μαζικού τουρισμού. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι ο οικοτουρισμός, όσο και τα οικολογικά ερευνητικά προγράμματα, ενδέχεται να ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για την άγρια φύση, μέσω της μετάδοσης ανθρώπινων ασθενειών στα ζώα.

Η υγεία των ζώων απειλείται, προειδοποιούν οι ειδικοί και υπογραμμίζουν την ανάγκη λήψης προσεκτικών μέτρων προστασίας των ζώων και επιβολής αυστηρών ελέγχων. Μεταξύ άλλων, διατείνονται πως ο οικοτουρισμός θα πρέπει να προβλέπει στο εξής την ελάχιστη επαφή μεταξύ ζώων και ανθρώπων.

Ο οικοτουρισμός όμως πέραν αυτών, μπορεί σε να εξασφαλίζει τα έσοδα εκείνα που απαιτούνται για την τόνωση και ενίσχυση των εισοδημάτων των κατοίκων των μειονεκτικών – ορεινών περιοχών, αλλά και να συμβάλει αποτελεσματικά στη συντήρηση πάρκων, εθνικών δρυμών κ.τ.λ..

Η Ελλάδα με το εναλλασσόμενο και αντιφατικό φυσικό περιβάλλον και τα πλούσια οικοσυστήματά της θεωρείται ιδανική χώρα για οικολογικό τουρισμό. Η δυνατότητα πολυάριθμων διαδρομών πεζοπορίας στα δάση, τους εθνικούς δρυμούς και τα ορεινά χωριά, η εξερεύνηση σπηλαίων και η απόλαυση λιμνών, ποταμών και καταρρακτών, η διαμονή σε πρότυπες μονάδες αγροτουρισμού, είναι κάποιες από τις δυνατότητες που προσφέρονται στον φυσιολάτρη επισκέπτη.

Μπορεί κανείς να θαυμάσει τους υγρότοπους και άλλα φυσικά οικοσυστήματα, μπορεί να παρατηρήσει τα πάμπολλα είδη πανίδας και χλωρίδας, να επισκεφτεί τα θαλάσσια δάση και άλλες οικολογικά ενδιαφέρουσες περιοχές. Μπορεί επίσης να λάβει μέρος σε κάποιο από τα πολλά εθελοντικά προγράμματα προστασίας της φύσης τα οποία οργανώνουν φυσιολατρικές εκδρομές ανά την Ελλάδα, συνδυάζοντας το τερπνόν μετά του ωφελίμου. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος να διαλέξει ένα από τα προγράμματα εθελοντών για την προστασία πουλιών αλλά και μια από τις απλές φυσιολατρικές εκδρομές που οργανώνει η Ορνιθολογική Εταιρεία, ένα ταξίδι στους βιότοπους της caretta-caretta για κατασκήνωση και γνωριμία με την θαλάσσια χελώνα, μια εκδρομή γνωριμίας με τα δελφίνια των ελληνικών θαλασσών με το Ινστιτούτο Κητολογικών Ερευνών "Πέλαγος" ή το εθελοντικό πρόγραμμα της οργάνωσης Αρκτούρος στη Φλώρινα κτλ.

Αλλά και στη Δυτική Μακεδονία -όπως και σε πολλά άλλα μέρη της Ελλάδας- συναντάμε μια περιοχή απόλυτης φυσικής αρμονίας και ένα παράδεισο οικολογικού τουρισμού. Το υγρό στοιχείο στις λίμνες και τα ποτάμια της περιοχής αυτής αποτελεί το 70% των επιφανειακών νερών της Ελλάδας, δημιουργώντας ατμοσφαιρικές εικόνες που μαγεύουν το μάτι. Ο ορεινός όγκος της Βόρειας Πίνδου με τον Εθνικό Δρυμό που βρίσκεται ανάμεσα στη Βωβούσα, το Περιβόλι και το Μέτσοβο και τα μοναδικής αξίας οικοσυστήματα των ακριτικών Πρεσπών προστατεύουν τα πιο σπάνια είδη πουλιών και ζώων της Ευρώπης.

Πρόσφατα η **Ελληνική Εταιρία της Φύσης** και η **Αθήνα 2004** σχεδίασαν εννέα προορισμούς ιδιαίτερου οικολογικού ενδιαφέροντος που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα "Οικοεκδρομές"

Οι εννιά προορισμοί του προγράμματος είναι:

- Η περιοχή του Δαφνίου με το μοναστήρι σε συνδυασμό με επίσκεψη στο Βοτανικό κήπο Διομήδους.
- Η περιοχή Πηγών Κηφισού - Τατοΐου - Αγίου Μερκουρίου, η οποία παρά το γεγονός ότι βρίσκεται κοντά στην Αθήνα διατηρεί ακόμη όλη τη φυσικότητά της.
- Το αισθητικό Δάσος της Καισαριανής, που αποτελεί υπόδειγμα προστατευόμενης φυσικής περιοχής.
- Ο Εθνικός Δρυμός της Πάρνηθας, ο κοντινότερος στη πρωτεύουσα Εθνικός Δρυμός, με τα 1.000 είδη φυτών και το μοναδικό βουνό της χώρας όπου υπάρχουν ελάφια.
- Ο Εθνικός Δρυμός Σουνίου, με το προστατευόμενο μεσογειακό οικοσύστημα, αλλά και με δυνατότητα γνωριμίας με τα αρχαία μεταλλεία του Λαυρίου.
- Η Δίρφη Ευβοίας, που προσφέρει τη δυνατότητα γνωριμίας με το αισθητικό Δάσος της Στενής.
- Το όρος Μαίναλο, με τα απέραντα και μοναδικά ελατοδάση του, μια από τις περιοχές του δικτύου NATURA 2000.
- Η Λίμνη Στυμφαλία, η πρώην λίμνη Φενεού, η λίμνη Δόξα και το ιστορικό μοναστήρι του Αη Γιώργη, περιοχές που, επίσης, είναι ενταγμένες στο δίκτυο NATURA 2000.
- Η άνοδος με τον οδοντωτό στο φαράγγι του Βουραϊκού και η γνωριμία με τα δάση του Χελμού και αυτές περιοχές του δικτύου NATURA 2000.

Σε όλες αυτές τις περιοχές, κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, θα διοργανωθούν ημερήσιες εξορμήσεις-ξεναγήσεις μελών της Ολυμπιακής Οικογένειας και δημοσιογράφων, με ευθύνη της ΑΘΗΝΑ 2004 και της Ελληνικής Εταιρίας της Φύσης. Οι σύντομες αυτές αποδράσεις θα μπορούσαν ενδεχομένως να περιλαμβάνουν και άλλες περιοχές εντός και εκτός Αττικής, όπως και σε άλλες Ολυμπιακές πόλεις. Το πρόγραμμα των "Οικο-

εκδρομών 2004" φιλοδοξεί να συμβάλει, στο μέτρο του δικού του βεληνεκούς, στην επιτυχία της μεγάλης προσπάθειας που έχει ξεκινήσει ο ΕΟΤ για τη γνωριμία της φύσης στην ελληνική ενδοχώρα

B. ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο φυσιολατρικός τουρισμός εντάσσεται στις νέες μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται και συνεισφέρουν στην καλύτερη ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Για την ανάπτυξη του φυσιολατρικού τουρισμού δεν χρειάζονται ιδιαίτερες προσπάθειες, το γιατί εξηγεί η παρακάτω περιήγηση στην Ελλάδα:

Η ηπειρωτική Ελλάδα περιλαμβάνει περιοχές μεγάλης φυσικής ομορφιάς και είναι ιδανική για τους πραγματικούς φυσιολάτρες, αλλά και τους λάτρεις της αυθεντικής ελληνικής ζωής και των λαϊκών παραδόσεων. Τα τοπία της ηπειρωτικής Ελλάδας είναι εκπληκτικής ωραιότητας και συνταιριάζουν αρμονικά πολλές αντιθέσεις.

Η ελληνική ενδοχώρα είναι ορεινή κατά τα 4/5 του εδάφους της με μόνο το 1/5 να αντιστοιχεί σε πεδινές περιοχές. Επιβλητικά βουνά με ψηλές κορφές και απότομα φαράγγια δεσπόζουν κυριαρχικά στο σώμα της Ελλάδας, δημιουργώντας μεγάλες οροσειρές που διασχίζουν τη χώρα από τα βόρεια σύνορά της ως το νοτιότερο άκρο της Πελοποννήσου.

Τα βουνά της Ελλάδας, δασοσκεπή ή γυμνά, εναλλάσσονται με μικρές ή μεγάλες, γραφικές κι εύφορες κοιλάδες και με πεδιάδες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα ιδιόμορφο γεωμορφολογικό σύμπλεγμα που παρουσιάζει τον ανάγλυφο χάρτη της Ελλάδας πολύμορφο και πλούσιο. Λίμνες και ποτάμια, μοναδικοί βιότοποι, σπήλαια παράκτια και ορεινά, αρχαιολογικοί χώροι και γραφικοί οικισμοί, σκιαγραφούν τοπία που μοιάζουν με ζωγραφικούς πίνακες και που αφήνουν άφωνους τους επισκέπτες.

Ιδανική δε είναι η περιοχή των Πρεσπών για διάφορες φυσιολατρικές και αθλητικές δραστηριότητες, όπως το χειμερινό σκι στα τρία χιονοδρομικά κέντρα της περιοχής, η κωπηλασία, το ράφτινγκ, η πεζοπορία, η ορειβασία, η αναρρίχηση, η φωτογράφιση ή η παρακολούθηση πουλιών.

Εξίσου η Κεντρική Μακεδονία καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα του βορειο-ελλαδικού χώρου και είναι μια περιοχή κατάμεστη από φυσικές ομορφιές και με τεράστιο πολιτιστικό και αρχαιολογικό ενδιαφέρον.

Αυτό όμως που πραγματικά αιχμαλωτίζει τον επισκέπτη είναι οι αναρίθμητες φυσικές ομορφιές της περιοχής: οι υπέροχες αμμουδερές παραλίες της Χαλκιδικής με τα πεντακάθαρα νερά τους, ο Όλυμπος (Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς) με την άγρια ομορφιά του, τα εξαιρετικά οικοσυστήματα των λιμνών της περιοχής, τα δέλτα των ποταμών Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα με τη σπάνια χλωρίδα και πανίδα τους και τα σπήλαια των Πετραλώνων, του Κιλκίς και της Αλιστράτης με τα σταλακτιτικά γλυπτά τους και την παράξενη γοητεία τους.

Προχωρώντας προς τα ανατολικά ξεδιπλώνεται το τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης με τοπία σπάνιας ομορφιάς, πολλά από αυτά τελείως ανέγγιχτα από τον άνθρωπο. Βαθύσκιατα δάση απέραντων εκτάσεων, εύφοροι κάμποι, ανθισμένα λιβάδια, νοχελικές αμμουδιές, ορμητικοί καταρράκτες και ρέματα, βυζαντινά κάστρα και εκκλησίες, αρχαίοι δρόμοι, ναοί και θέατρα, συνθέτουν ένα σκηνικό ανεξάντλητου φυσικού κάλλους και ένα μωσαϊκό πολιτισμών και παραδόσεων. Οι τρεις πόλεις της Θράκης, η Ξάνθη, η Κομοτηνή και η Αλεξανδρούπολη, προσφέρουν έναν ελκυστικό συνδυασμό ευρωπαϊκών και ανατολίτικων στοιχείων που δεν μπορεί να βρεθεί πουθενά αλλού στην Ελλάδα.

Κάποια από τα πιο παρθένα μέρη της Ελλάδας βρίσκονται σ' αυτήν την περιοχή. Η οροσειρά της Ροδόπης, το φυσικό σύνορο της Ελλάδας και της Βουλγαρίας, αποτελείται από απέραντα και απάτητα δάση ενώ το Παρθένο Δάσος του Φρακτού έχει τόση υψηλή οικολογική αξία που το 1980 κηρύχθηκε Διατηρητέο Μνημείο της Φύσης. Κάτω από τα θεόρατα δένδρα τον κορυφογραμμών του Φρακτού αρκούδες, λύκοι και αλεπούδες και πάνω από 140 είδη πουλιών βρίσκουν πολύτιμο κρησφύγετο. Εκπληκτικής ομορφιάς τοπίο είναι όμως και ο Νέστος, το φυσικό σύνορο μεταξύ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, και ένας από τους πέντε σημαντικότερους υγρότοπους της Ευρώπης. Ο Νέστος είναι ένα θαύμα βιοποικιλότητας, καθώς αποτελεί ένα πλέγμα από διαφορετικά οικοσυστήματα όπως λιμνοθάλασσες, υγρά λιβάδια, καλαμώνες, λαγκούνες, δέλτα, παρόχθια δάση και στενά. Στο δυτικό τμήμα της χώρας βρίσκεται η Ήπειρος, τόπος μοναδικός, γεμάτος ιστορικές μνήμες, παραδόσεις, θρύλους και φυσικά τοπία που κόβουν την ανάσα. Στην πλούσια γεωμορφολογία του ηπειρωτικού τοπίου κυριαρχούν οι ορεινοί όγκοι με πέντε σειρές βουνών και τα

δάση που σε συνδυασμό με τα ορμητικά ρέματα, τις λίμνες, τα ποτάμια και τις πηγές δημιουργούν εικόνες μαγευτικές.

Η ομορφιά της Ηπείρου έγκειται στη απόλυτα αρμονική συμμαχία μιας ευλογημένης φύσης και της μεγαλοσύνης της ανθρώπινης προσπάθειας. Τα χωριά της Ηπείρου χτισμένα συχνά σε απόκρημνες πλαγιές μοιάζουν πραγματικές αετοφωλιές. Τα 46 ονομαστά χωριά του Ζαγορίου βρίσκονται σε απόσταση 25 χιλιομέτρων από την πόλη των Ιωαννίνων και είναι ένα από τα ωραιότερα τοπία της Ευρώπης. Τα Ζαγοροχώρια είναι χτισμένα σε ψηλά βουνά κατάφυτα με δάση, πεύκα κι έλατα αλλά και σε γυμνές πετρώδεις περιοχές όπου με άφταστη αρμονία δένουν η φυσική ομορφιά με το ανθρώπινο μεράκι. Όλα τα χωριά έχουν μια ιδιόμορφη παραδοσιακή αρχιτεκτονική με πέτρινα σπίτια, στέγες από σχιστόπλακες και λιθόστρωτα δρομάκια, όλα φτιαγμένα από ντόπιους τεχνίτες με αγάπη και φροντίδα. Στην περιοχή υπάρχει και η πιο εντυπωσιακή αλλική λίμνη της χώρας, η Δρακόλιμνη της Τύμφης, σε υψόμετρο 2.050 μέτρων που είναι προσβάσιμη με 3,1/2 ώρες ανάβαση από το Πάλιγκο, ένα από τα πιο εντυπωσιακά χωριά του Ζαγορίου.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν και τα διασκορπισμένα σε όλη την Ήπειρο γεφύρια που χτισμένα πάνω από τις επιβλητικές χαράδρες των ψηλών βουνών αποτελούν πραγματικά έργα τέχνης και μαρτυρία εποχών παρελθοντικών. Το γεφύρι της Πλάκας στον Αραχθο, το μονόκτιστο λιθόκτιστο γεφύρι της Κόνιτσας και το θρυλικό γεφύρι της Άρτας είναι μερικά από τα σπουδαιότερα και σήμερα αποτελούν διατηρητέα μνημεία της χώρας. Την περιοχή κοσμούν και πολλά όμορφα μοναστήρια, όπως το μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής απ' όπου μπορούμε να θαυμάσουμε τη μοναδικότητα της Χαράδρας του Βίκου, στο βάθος της οποίας κυλά ο ποταμός Βοϊδομάτης με τα κρυστάλλινα νερά του. Η Χαράδρα του Βίκου, δημιούργημα σύνθετων γεωλογικών μετατοπίσεων θεωρείται ζωντανό μουσείο Φυσικής Ιστορίας και το 1973 κηρύχθηκε Εθνικός Δρυμός. Η πεζοπορία κατά μήκος του Φαραγγιού του Βίκου είναι από τις ωραιότερες διαδρομές της Ελλάδας.

Η περιπλάνησή μας στην Ήπειρο μας οδηγεί και σε όμορφες πόλεις, όπως η αμφιθεατρικά χτισμένη Πάργα, η νησιώτικης ατμόσφαιρας γραφική Πρέβεζα, το Μέτσοβο με τις ισχυρές παραδόσεις, τις γαστρονομικές απολαύσεις και το ορεινό του χρώμα, αλλά και η πανέμορφη πρωτεύουσα της Ηπείρου, η πόλη των Ιωαννίνων, μια πόλη σύγχρονη και γεμάτη ζωή χτισμένη γύρω από τις όχθες της λίμνης Παμβώτιδας. Η περιοχή αυτή διαθέτει ωστόσο και κάποια από τα σημαντικότερα ιστορικά και αρχαιολογικά αξιοθέατα της χώρας, με εξέχουσα την ιερή και πανάρχαια Δωδώνη, το θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο της αρχαίας Ηπείρου, με το μαντείο της που χρονολογείται τουλάχιστον από το 1000 π.Χ. και το θέατρο χωρητικότητας 17.000 θεατών, ένα από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας. Η Δωδώνη βρίσκεται σε μια καταπράσινη κοιλάδα 22 χιλιομέτρα νοτιοδυτικά των Ιωαννίνων. Αν βρεθείτε στην περιοχή αξίζει επίσης να επισκεφτείτε τον ποταμό Αχέροντα στο Νομό Θεσπρωτίας με το περίφημο Νεκρομαντείο στις όχθες του. Ο Αχέροντας το ποτάμι των νεκρών και των θρήνων αποπνέει μια μυστηριακή ατμόσφαιρα με άρωμα μύθων και θρύλων που προέρχονται από τα βάθη των αιώνων.

Προχωρώντας προς τα ανατολικά συναντάμε τη Θεσσαλία, μια όμορφη περιοχή γεμάτη αντιφάσεις και μια από τις αγαπημένες γωνιές της Ελλάδας για τους λάτρεις του εναλλακτικού τουρισμού και των φυσιολατρικών δραστηριοτήτων, όπως ο περιπατητικός και ιππευτικός τουρισμός.

Στην περιοχή αυτή κυριαρχεί η απέραντη πεδιάδα της Θεσσαλίας που σύμφωνα με την ισχύουσα θεωρία ήταν άλλοτε ο πυθμένας μιας εσωτερικής θάλασσας. Η κοιλάδα των Τεμπών και το Αισθητικό Δάσος, στο βορειοανατολικό τμήμα του θεσσαλικού κάμπου, είναι αδιαμφισβήτητα ένα από τα πιο όμορφα μέρη της χώρας. Πρόκειται για μια εκτεταμένη κοιλάδα του ποταμού Πηνειού μεταξύ των βουνών του Κάτω Ολύμπου και της Όσας, με υψηλές και απότομες βραχώδεις πλαγιές. Η περιοχή έχει κηρυχθεί Αισθητικό Δάσος λόγω της ιδιαίτερης αισθητικής και οικολογικής σημασίας της, καθώς και του μεγάλου αριθμού πτηνών που διαβιούν στην περιοχή.

Προχωρώντας ανατολικότερα ο επισκέπτης θα συναντήσει ένα από τα πιο ιδιότυπα μέρη της Ελλάδας, τα Μετέωρα, ένα μοναδικό γεωλογικό και θρησκευτικό φαινόμενο που με τους περίεργους, απόκοσμους βράχους και τα 27 μοναστήρια του χτισμένα πάνω σε αυτούς, προσελκύει χιλιάδες επισκέπτες κάθε χρόνο. Η μοναστηριακή πολιτεία έχει κατακτήσει τις κορφές των βράχων εδώ και χίλια χρόνια, χρωματίζοντας με τη δική της ατμόσφαιρα το τοπίο. Μετά το Άγιο Όρος, τα Μετέωρα είναι σήμερα το μεγαλύτερο μοναστικό συγκρότημα του ελλαδικού χώρου και έχει χαρακτηριστεί Παγκόσμιο Φαινόμενο Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Το πέτρινο δάσος των Μετεώρων

είναι πέρα από ένα θαυμαστό φυσικό φαινόμενο και μια ψυχική εμπειρία καθώς ο επισκέπτης βιώνει πως ισορροπεί μεταξύ κοσμικού και απόκοσμου.

Οι ομορφιές της περιοχής αυτής όμως δεν σταματούν εδώ. Η αντίθεση του απέραντου θεσσαλικού κάμπου με τα γύρω βουνά στο νομό Καρδίτσας και το ορεινό συγκρότημα των Αγράφων στο νοτιοδυτικό τμήμα της Θεσσαλίας σαγηνεύουν τον ταξιδιώτη με την αυθεντική φυσική ομορφιά τους.

Προχωρώντας νοτιότερα φθάνουμε στο νομό Μαγνησίας που γοητεύει τον επισκέπτη συγκεντρώνοντας σε έκταση μόλις 2.600 χιλιομέτρων τεράστια πολυμορφία. Το Πήλιο, το μυθικό βουνό των Κενταύρων, είναι μια από τις πιο γραφικές περιοχές της Ελλάδας. Η ομορφιά του Πηλίου έγκειται στον εξαισιο συνδυασμό των κατάφυτων βουνών με τη γαλήνη της θάλασσας του Αιγαίου. Γραφικά χωριά και απάνεμοι κολπίσκοι, δάση οπωροφόρων και η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική των σπιτιών, συνθέτουν ένα τοπίο ασύγκριτης ομορφιάς. Το Πήλιο είναι επίσης κέντρο της λαϊκής ελληνικής κουλτούρας και στα καλάϊσθητα μαγαζιά του μπορεί κανείς να αγοράσει όμορφα αντικείμενα λαϊκής τέχνης φτιαγμένα από κατοίκους της περιοχής. Η περιήγησή μας στην Θεσσαλία μπορεί να καταλήξει στην όμορφη παραλιακή πόλη του Βόλου, απ' όπου ξεκίνησε, σύμφωνα με το μύθο, η Αργοναυτική εκστρατεία.

Τα θέλγητρα της Κεντρικής Ελλάδας είναι αναρίθμητα. Τα όρη Γκιόνα και Παρνασσός συνθέτουν ένα τοπίο ιδιαίτερα αγαπητό στους περιπατητές και τους λάτρεις των φυσιολατρικών διακοπών, καθώς διαθέτει άριστα οργανωμένη υποδομή και πανέμορφες τοποθεσίες για κατασκήνωση, πεζοπορία και . Η όμορφη Άμφισσα χτισμένη μέσα σε μια έκταση με ελαιώνες, το ιστορικό λιμάνι Γαλαξίδι με παραδοσιακό χαρακτήρα και η Ιτέα με τις όμορφες παραλίες της και τα δένδρα που φθάνουν μέχρι τη θάλασσα, αξίζουν σίγουρα την προσοχή του ταξιδιώτη. Φυσικά, κανείς δεν μπορεί να παραλείψει την επίσκεψη σε έναν από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας που βρίσκεται στην περιοχή αυτή, στους περίφημους Δελφούς, τον ομφαλό της Γης για τους αρχαίους Έλληνες. Η ιδιαίτερη ατμόσφαιρα της περιοχής, με τα αρχαία ερείπια του μαντείου, του θεάτρου, των θησαυρών, της ιερής πηγής Κασταλίας και το αξιόλογο αρχαιολογικό μουσείο γαληνεύουν και συναρπάζουν συνάμα.

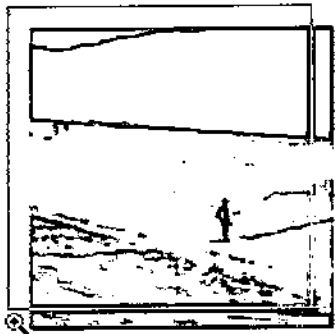
Το τοπίο προς τα δυτικά ξεδιπλώνεται σαν μια απέραντη ζωγραφιά. Η Ναύπακτος στην Αιτωλοακαρνανία με το γραφικό λιμανάκι, το ισχυρό κάστρο, τα άφθονα νερά και τα γιγάντια, αιωνόβια πλατάνια είναι μια από τις πιο όμορφες πόλεις της Στερεάς Ελλάδας. Εξίσου όμορφο είναι όμως και το Μεσολόγγι, ιστορική πόλη αλλά και ένας από τους σημαντικότερους υγρότοπους με τις μεγαλύτερες αλυκές της χώρας.

Αγέρωχα φυσικά τοπία και γλυκιά μεσογειακή ομορφιά χαρακτηρίζουν το νοτιότερο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας, την

Πελοπόννησο, γη των μύθων και της ιστορίας, παιγνίδι της φύσης και κάλεσμα αισθήσεων. Πολυπρόσωπη και με τη μαγεία των αντιθέσεων στο φυσικό της τοπίο, η Πελοπόννησος καλεί τους ταξιδιώτες να θαυμάσουν τις επιβλητικές βουνοκορφές της, να γευτούν τα αρώματα των μεθυστικών βοτάνων της, να επισκεφτούν τους πολυάριθμους αρχαιολογικούς της χώρους, να περιδιαβάσουν σε ελαιώνες και σε περιβόλια με εσπεριδοειδή και να καταλήξουν στις υπέροχες παραλίες στο Ιόνιο ή στο Αιγαίο.

Η Πελοπόννησος υπήρξε λίκνο του ελληνικού πολιτισμού και αυτό μαρτυρούν τα πάμπολλα μνημεία της, από προϊστορικά και αρχαία ως μεσαιωνικά και βυζαντινά. Από την Αρχαία Κόρινθο στο βορειοανατολικό τμήμα και τη μεγαλύτερη ρωμαϊκή πόλη της Ελλάδας, τον Ακροκόρινθο, μπορεί κανείς να προχωρήσει προς τις Μυκήνες και την Τίρυνθα, τα σπουδαιότερα κέντρα του μυκηναϊκού πολιτισμού και από εκεί προς τον αρχαιολογικό χώρο της Επιδαύρου με το περίφημο αρχαίο θέατρο και τα ιερά μνημεία του θεού της Ιατρικής, Ασκληπιού. Σε μια γαλήνια κοιλάδα στη δυτική Πελοπόννησο βρίσκονται τα ερείπια της Αρχαίας Ολυμπίας, από τα μεγαλύτερα αθλητικά και θρησκευτικά κέντρα του αρχαίου κόσμου καθώς και το Αρχαιολογικό Μουσείο της, από τα πλουσιότερα μουσεία της Ελλάδας. Τα ερείπια της Αρχαίας Τεγέας και της αρχαίας πόλης του Άργους, τα φραγκοβυζαντινά μνημεία της παράλιας πεδιάδας της Ηλείας και η μεσαιωνική και νεοκλασική κομψότητα της πόλης του Ναυπλίου συμπληρώνουν την εικόνα που αναβιώνει το παρελθόν μπροστά στα μάτια μας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει η περιοχή και για αυτούς που αγαπούν την αυθεντικότητα της φύσης, τον φυσιολατρικό αθλητισμό και τη ζωή στην ελληνική ύπαιθρο. Μια ξεχωριστή εμπειρία μπορεί να ζήσει κανείς και στην κατάφυτη κοιλάδα του Λούσιου στην Αρκαδία με τα μεσαιωνικά μοναστήρια και τους όμορφους παραδοσιακούς οικισμούς της, όλα δίπλα σε ένα ποτάμι όπου σύμφωνα με το μύθο έλουαν οι Νύμφες το μικρό Δία και σε ένα φαράγγι εξαιρετικής και σπάνιας ομορφιάς..

Η έρημη καστροπολιτεία Μιστράς στην πλαγιά ενός λόφου του Ταΰγετου ταξιδεύει τον επισκέπτη στη βυζαντινή Ελλάδα. Ο Μιστράς, όπου δεν κατοικεί πλέον κανείς πέρα από τις καλόγριες του φιλόξενου μοναστηριού της Παντάνασσας, είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα βυζαντινής πόλης του 14ου και 15ου αιώνα. Με τα τείχη, τις αψιδωτές πύλες, τα σπίτια του, τα πλακόστρωτα δρομάκια και τις πανέμορφες εκκλησίες αναβιώνει το βυζαντινό παρελθόν της Ελλάδας. Ο Μιστράς υπήρξε το τελευταίο μεγάλο πνευματικό κέντρο του Βυζαντίου προσελκύοντας ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών από την Κωνσταντινούπολη, την Ιταλία, τη Σερβία. Η Μεσσηνιακή Μάνη με τους πύργους και τα πυργόσπιτά της, τα μεσαιωνικά κάστρα και τις βυζαντινές εκκλησίες, τα λιμναία σπήλαια και τους παραδοσιακούς οικισμούς της είναι μια από τις πιο ενδιαφέρουσες και γοητευτικές περιοχές της χώρας. Το Γύθειο, η πόλη-πύλη της Μάνης είναι μια γραφικότερη παραλιακή πόλη, ενώ στην περιοχή βρίσκονται και τα σπήλαια του Δυρού, από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας τα οποία μπορεί κανείς να διασχίσει με βάρκες, ακολουθώντας την πορεία του υπόγειου ποταμού. Η Μονεμβάσια στα ανατολικά της λακωνικής χερσονήσου είναι μια πόλη χτισμένη σε δυο επίπεδα πάνω σε ένα βράχο που υψώνεται 350 μέτρα πάνω από τη θάλασσα, γι αυτό και της έχει δοθεί το παρωνύμιο "το Γιβραλτάρ της Ανατολής". Η Μονεμβάσια είναι μια οχυρή πόλη, που υπήρξε ημιαυτόνομη τον καιρό της ακμής της τον 15ο αιώνα και είναι σήμερα ένα πραγματικό ζωντανό κάστρο με μόνιμους κατοίκους και ιδιοκτήτες σπιτιών που τα συντηρούν έως και σήμερα στην μορφή που υπάρχουν τα τελευταία 200 ή και περισσότερα χρόνια.

Συνεχίζοντας προς το νοτιοδυτικό άκρο της Πελοποννήσου συναντάμε την Κορώνη και τη Μεθώνη, από τα πιο εντυπωσιακά μέρη της χώρας. Η Κορώνη είναι χτισμένη στη βάση ενός βενετσιάνικου κάστρου του 13ου αιώνα, τα τείχη του οποίου προστατεύουν το τεράστιο μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου, ενώ το κοντινό Κάστρο Μεθώνης, ένα από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας, συνδυάζει στοιχεία ενετικής, τουρκικής και γαλλικής στρατιωτικής αρχιτεκτονικής. Κορώνη και Μεθώνη είναι ονόματα ταυτόσημα της μαγείας και του νοητού ταξιδιού στο χρόνο και σε περασμένες εποχές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει επίσης η ιστορική Πύλος με τη θεαματική αμφιθεατρική της δόμηση και τη μαγευτική θέα της νήσου Σφακτηρίας αλλά και το κέντρο της πόλης με την παραθαλάσσια πλατεία και τα αιωνόβια πλατάνια της.

Το ακρωτήριο Ταίναρο, κατάληξη της οροσειράς του Ταΰγετου και της Μάνης, είναι το νοτιότερο σημείο της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Ευρώπης.

Η γνωριμία με την πανέμορφη πόλη της Θεσσαλονίκης μπορεί να συνδυαστεί με διακοπές στις αμμόδεις παραλίες της Χαλκιδικής, πεζοπορίες στα κοντινά δάση και επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους. Εδώ βρίσκεται η Βεργίνα, στην θέση της πρωτεύουσας της Αρχαίας Μακεδονίας, οι Αίγες, όπου ανακαλύφθηκαν οι περίφημοι τάφοι της μακεδονικής βασιλικής δυναστείας, η Πέλλα άλλοτε πρωτεύουσα της Μακεδονίας με το διακοσμημένο ανάκτορό της αλλά και η σχολή του Αριστοτέλη στο Νυμφαίο και τα Στάγिरα. Εδώ επίσης "φιλοξενείται" και η επιβλητική μοναστική κοινότητα του Αγίου Όρους, από τα σημαντικότερα κέντρα της Ορθοδοξίας παγκοσμίως, όπου ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει εικόνες, χειρόγραφα, ναούς, μοναστήρια αλλά και μοναδικές θρησκευτικές εκδηλώσεις

Γ. ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ

Η ανάδειξη ήπιων μορφών τουρισμού στους ορεινούς κυρίως όγκους της ηπειρωτικής Ελλάδας, οι επενδύσεις στην ανάπτυξη δικτύων ξενώνων υψηλών προδιαγραφών, η ανάπτυξη κτημάτων οργανικής γεωργίας και βιολογικής κτηνοτροφίας, η μεταποίηση και εμπορία βιολογικών αγροτικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης, η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας των κατοίκων-κυρίως των νέων- στις περιοχές ανάπτυξης των επενδύσεων, η κατάρτιση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού σε όλους τους τομείς στους οποίους εκτείνονται οι δραστηριότητες της εταιρίας, η πιστοποίηση των επαγγελματιών και κλάδων ειδικεύσεως που θα προκύψουν από τα εκπαιδευτικά προγράμματα και ο σχεδιασμός και η λειτουργία μηχανισμών προβολής που θα στηρίζουν τα επιχειρηματικά σχέδια και θα τονώσουν τις τοπικές οικονομίες είναι ένα ευρύτερο πλαίσιο δραστηριοποίησης της Πολιτείας και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ειδικότερα, μέσα στο οποίο εντάσσεται και ο **χειμερινός τουρισμός**.

Είναι μια νέα μορφή εναλλασσόμενου τουρισμού που αναπτύσσεται παράλληλα και εξαρτώμενα του αγροτουρισμού, με μεγάλη απήχηση, φτάνοντας μάλιστα να καταστήσει τη χώρα μας ως ιδανική χώρα για τουρισμό και τις τέσσερις εποχές.

Προς αυτή την κατεύθυνση η πολιτεία και ειδικότερα η τοπική αυτοδιοίκηση παρέχει κάποια κίνητρα που θα οδηγήσουν στην πιο γρήγορη οργάνωση και εξάπλωσή του. Πρόσφατα έγινε ο καθορισμός των προϋποθέσεων, για την επιδότηση σε ποσοστό 35%- από τον Αναπτυξιακό Νόμο, επενδύσεων που αφορούν στη λειτουργία χιονοδρομικών κέντρων. Με την απόφαση αυτή, που βρίσκεται στο στάδιο της τελικής επεξεργασίας, ορίζεται ότι στην έννοια των χιονοδρομικών κέντρων περιλαμβάνονται εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, που παρέχουν την δυνατότητα άσκησης στη χιονοδρομία και στις δραστηριότητες του βουνού (ορειβασία, ορειβατικό σκι κ.λ.π.), αναψυχής και διαμονής κοντά στις περιοχές του σκι. Περιλαμβάνουν εγκαταστάσεις τουριστικών αναβατήρων, εγκαταστάσεις διημέρευσης στην περιοχή των πιστών και ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις διαμονής, υπό την προϋπόθεση της μηχανικής σύνδεσης (εναέριος αναβατήρας) με την περιοχή του σκι.

Τα χιονοδρομικά κέντρα είναι δυνατό να δημιουργούνται, είτε αυτοτελώς (χιονοδρομικές εγκαταστάσεις) είτε με δυνατότητα διαμονής (σταθμοί χειμερινών σπορ) σε συνδυασμό με ξενοδοχεία κλασσικού τύπου, ΑΑ΄ ή Α΄ ή Β΄ τάξης, ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Α΄ ή Β΄ τάξης ή ξενοδοχεία μικτής λειτουργικής μορφής ή αντίστοιχους τύπους ξενοδοχειακών μονάδων κατηγορίας άνω των τριών αστεριών και υπό την προϋπόθεση ότι οι ξενοδοχειακές κλίνες ανεγείρονται με βάση τις ισχύουσες τεχνικές προδιαγραφές Ε.Ο.Τ. ή έχουν ανεγερθεί στο παρελθόν με τις τότε ισχύουσες για τη δυνατότητα και την τάξη τους τεχνικές προδιαγραφές.

Οι περιοχές, στις οποίες δημιουργούνται οι πίστες των χιονοδρομικών κέντρων, πρέπει να ευρίσκονται σε υψόμετρο τουλάχιστον 1.500 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας (το κατώτερο σημείο). Κατ' εξαίρεση, είναι δυνατή η χορήγηση άδειας σκοπιμότητας χιονοδρομικού κέντρου σε μικρότερα υψόμετρα μετά από συγκέντρωση κλιματολογικών στοιχείων της περιοχής που αποδεικνύουν την επαρκή χιόνωση και τη διατήρηση του χιονοστρώματος μέχρι το τέλος Μαρτίου.

Προϋπόθεση για την κατά τα ανωτέρω δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου είναι η ύπαρξη της κατάλληλης έκτασης (ιδιοκτησία ή παραχώρηση χρήσης τουλάχιστον για 50 χρόνια). Τα ανωτέρω αποδεικνύονται με έγγραφο του αρμόδιου φορέα. Ακόμη, αναγκαία προϋπόθεση για τη δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου, είναι η λειτουργία στην ευρύτερη περιοχή και συγκεκριμένα σε ακτίνα 30 χιλιομέτρων από την περιοχή του σκι, ξενοδοχειακών καταλυμάτων έως και Γ΄ τάξης, ή κατηγορίας άνω των δύο αστεριών, συνολικής δυναμικότητας κλινών μεγαλύτερης ή ίσης με το 10% της ωριαίας δυναμικότητας των αναβατήρων του χιονοδρομικού κέντρου. Είναι αυτονόητο ότι μέρος ή το σύνολο του απαιτούμενου κατά την παράγραφο αυτή αριθμού κλινών μπορεί να ανεγείρεται -εφόσον οι υφιστάμενες στην περιοχή κλίνες δεν επαρκούν- σε συνδυασμό με το χιονοδρομικό κέντρο.

Στη χώρα μας τα χειμερινά καταλύματα συνεχώς αυξάνονται καθώς και τα χιονοδρομικά χιονοδρομικά κέντρα που λειτουργούν αρκετά οργανωμένα, αν τα περισσότερα βρίσκονται σε νηπιακή κατάσταση εν συγκρίσει αυτών του εξωτερικού, ωστόσο βελτιώνονται σταδιακά σε υποδομή ιδιαίτερα και μετά την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και κατ' "απαίτηση" των τουριστών

αυτών που είναι και λάτρεις του χειμερινού τουρισμού και ειδικότερα των χειμερινών σπορ ,τα τελευταία χρόνια συνεχώς πολλαπλασιάζονται .

Ο χειμερινός τουρισμός αποτελεί σήμερα μια σημαντική οικονομική διαδικασία. Τόσο για την ίδια την Περιφέρεια όσο και για τους φίλους του βουνού και του σκι που αφιερώνουν τα Σαββατοκύριακα ή τις διακοπές τους στα χιονισμένα βουνά . Τα χιονοδρομικά κέντρα, υποδέχονται χιλιάδες επισκέπτες τους οποίους φιλοξενούν στις εγκαταστάσεις τους και τους προσφέρουν τις καλύτερες υπηρεσίες για μια ευχάριστη διαμονή. Οι πίστες «δίνονται» σε μικρούς και μεγάλους , σε έμπειρους και σε πρωτάρηδες ή σε όσους θέλουν να νιώσουν τη χαρά της δοκιμής.

Η χώρα μας λόγω της ορεινότητας της κατά τα 4/5 είναι ιδανικός προορισμός και για χειμερινό τουρισμό ,εξαιτίας βέβαια και των ομορφιών που διαθέτει , όπως:

Ένα παράδειγμα ομορφιάς και χειμερινού προορισμού βρίσκεται στο πυκνόφυτο και χωρισμένο από βαθιά φαράγγια όρος Χελμός και τα Καλάβρυτα. Εκεί βρίσκεται ένα από τα αναπτυσσόμενα χιονοδρομικά κέντρα στην Ελλάδα που ενισχύεται ως χειμερινός προορισμός και από την διαδρομή που διανύεις για να φτάσεις εκεί με τον γραφικό οδοντωτό σιδηρόδρομο που διασχίζει υπέροχες περιοχές πάνω από το φαράγγι του Βουραϊκού, και αποτελούν ένα άριστο παράδειγμα του πλούτου και της αρμονίας της ελληνικής φύσης.

Προχωρώντας προς τα νότια της Πελοποννήσου συναντάμε τοπία που χαράσσονται ανεξίτηλα στη μνήμη, προορισμοί ιδιαίτερα για χειμερινό τουρισμό, όπως ο επιβλητικός Ταΰγετος, ένα από τα μεγαλύτερα και ομορφότερα βουνά της χώρας, δεσπόζει στη περιοχή με τις κατάφυτες από μαυρόπευκα και έλατα πλαγιές του προσφέροντας τη δυνατότητα διαφορετικών διαδρομών πεζοπορίας και ορειβασίας

Για τους λάτρεις του χειμερινού τουρισμού γενικότερα , αλλά ιδιαίτερα του χειμερινού σκι, λειτουργεί έξω από τη Δράμα και το χιονοδρομικό κέντρο του Φαλακρού, με πίστες που θεωρούνται από τις καλύτερες των Βαλκανίων.

Αλλά και τα ορεινά χωριά που δεσπόζουν στο φαράγγι, η Δημητσάνα, η Στεμνίτσα, η Καρύταινα, η Ανδρίτσαινα, είναι από τα ομορφότερα της Αρκαδίας αλλά και της Ελλάδας γενικότερα και προσφέρονται ως εφιαλτήριο για εξερευνητικές διαδρομές στην πραγματικά υπέροχη γύρω περιοχή

Δ. ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ

Η σπηλαιολογία, εκτός από μία πολύ ενδιαφέρουσα επιστήμη με πολλούς επιμέρους κλάδους (γεωλογία, αρχαιολογία, βιολογία, κλπ.), είναι συγχρόνως και ένα από τα πιο ενδιαφέροντα χόμπι που σχετίζονται άμεσα με τη φύση. Τα τελευταία χρόνια, όπως όλα αυτά τα χόμπι και σπορ, έτσι και η σπηλαιολογία προσελκύει πολλούς νέους φίλους και ιδίως «νεαρόκοσμο».

Τα σπήλαια είναι από μόνα τους θαυμαστές κατασκευές της φύσης, ηλικίας εκατομμυρίων χρόνων, οι οποίες κρύβουν μοναδικής ομορφιάς στολισμό από σταλακτίτες και σταλαγμίτες διαφόρων μεγεθών και χρωμάτων, υπόγειες λίμνες, ποτάμια, και τόσα άλλα. Ωστόσο για τις εξερευνήσεις σε σπήλαια χρειάζεται ειδική εκπαίδευση προτού ξεκινήσει κάποιος τις εξερευνήσεις, εκτός φυσικά των τουριστικά αξιοποιημένων σπηλαίων.

Στην Ελλάδα υπάρχουν χιλιάδες σπήλαια εξαιρετικής ομορφιάς, καταγεγραμμένα 8.000 περίπου σπήλαια από την Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία που διαθέτει αυτή την στιγμή και το πλουσιότερο αρχείο, με τοπικά τμήματα σε περιοχές αληθινού σπηλαιολογικού παραδείσου όπως στην Κρήτη, την Θεσσαλονίκη, την Ρόδο και την Καλαμάτα. Η πλειονότητα των σπηλαίων στη χώρα μας την καταστά ως ιδανικό προορισμό για τους λάτρεις της εξερεύνησης.

Μάλιστα οι εξερευνήσεις των σπηλαίων είναι μια νέα τάση τουρισμού, που συνδέεται ως ένα βαθμό με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, καθώς τα σπήλαια βρίσκονται σε ορεινές – μειονεκτικές επί τω πλείστον περιοχές που πρέπει να διαθέτουν την υποδομή για να απορροφήσουν τους επισκέπτες - εξερευνητές.

Οι εξερευνήσεις όμως πρέπει να γίνονται μετά από θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση και εξάσκηση. Η εκπαίδευση αυτή γίνεται πάνω στις τεχνικές, τα υλικά και τον εξοπλισμό που χρησιμοποιούνται στην σπηλαιολογία, για την εξερεύνηση τόσο των οριζόντιων σπηλαίων, όσο και για την δυσκολότερη και πλέον συναρπαστική, εξερεύνηση των κάθετων βαράθρων (φυσικών πηγαδιών).

Στη χώρα μας υπάρχουν οι παρακάτω φορείς και σύλλογοι που ασχολούνται συστηματικά με την σπηλαιολογία και όπου μπορείτε να εκπαιδευτείτε προκειμένου να ασχοληθείτε με το πραγματικά συναρπαστικό αυτό χόμπι.

Η Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία (Ε.Σ.Ε.) είναι ο αρχαιότερος φορέας στη Ελλάδα που ασχολείται συστηματικά και προωθεί όλες τις μορφές επιστημονικές και αθλητικές της σπηλαιολογίας.

Από την πλειονότητα των σπηλαίων τα μέχρι σήμερα τουριστικά «αξιοποιημένα» (κατ' ευφημισμό!) σπήλαια της χώρας μας είναι αυτά του :Δυρού, Ιωαννίνων, Αλιστράτης Σερρών, Λιμνών Καλαβρύτων, Παιανία, κλπ.).

Αναλυτικότερα: Το χωριό Πύργος Δυρού, όπου βρίσκονται τα ονομαστά σπήλαια, απέχει 12χλμ από την Αρεόπολη. Κάτω από την είσοδο του σπηλαίου είναι ο όρμος Δυρού με τις κάτασπρες κροκάλες και τα κρυστάλλινα νερά.

Το Καταφύγιο Δυρού όπου βρίσκεται Δυτικά, στη νότια πλευρά τού όρμου και είναι ένα υπέροχο δώροφο σπήλαιο με δαιδαλώδεις διαδρόμους, θαυμάσιο διάκοσμο και πολλούς θαλάμους που συνδέονται μεταξύ τους με στοές.

Η Βλυγάδα ή Γλυφάδα, το τρίτο σπήλαιο της περιοχής Δυρού, είναι το μοναδικό επισκέψιμο και το μεγαλύτερο γνωστό της χώρας, μήκους σχεδόν 3,5 χλμ. Βρίσκεται δυτικά της Αλεπότρυπας, είναι το γραφικότερο και καλύτερο λιμναίο σπήλαιο του κόσμου και διαθέτει εκπληκτικό διάκοσμο. Το μήκος των διαδρόμων του σπηλαίου που είναι τουριστικά αξιοποιήσιμο, ως σήμερα, φτάνει τα 3.100μ. από τα οποία μόνο 300μ. είναι ξηρά.

Η ανάπτυξη των περιηγήσεων και εξερευνήσεων των σπηλαίων οφείλεται και στο γεγονός του ότι τα σπήλαια, οι κοιλότητες αυτές των βράχων που προσέφεραν καταφύγιο στους πρώτους ανθρώπους που παρουσιάστηκαν στη Γη, ήταν εκείνα που φιλοξένησαν και τους πρώτους ασκητές και μοναχούς.

Ο άρρηκτος δεσμός των σπηλαίων με τη θρησκεία και την παράδοση, ενίσχυσε την τάση για επίσκεψη και προορισμό, των σπηλαίων εκείνων όπου εκατοντάδες μοναστήρια, ασκηταριά και εκκλησίες βρίσκονται φωλιασμένες σε κάποιον βράχο της πατρίδας μας και η καταγραφή τους είναι μια πολύ δύσκολη και επίπονη υπόθεση. Πολλές από αυτές τις σπηλαιώδεις εκκλησίες είναι και

σημαντικά μοναστήρια, όπως το Μέγα Σπήλαιο του Χελμού, η Παναγιά η Σπηλιώτισσα των Αγράφων, η Μονή Προδρόμου στην Αρκαδία ή ακόμα το εντυπωσιακό Κελί της Καλογριάς στο Σπήλαιο των Γρεβενών.

Ε. ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα παραμένει στην κορυφή των τουριστικών προορισμών του πλανήτη είναι η πλούσια κληρονομιά της, μια κληρονομιά που είναι ορατή σε κάθε βήμα και που φέρει το στίγμα των διαφορετικών εποχών της μακραίωνης ιστορίας της χώρας ευρήματα των αρχαιολογικών χώρων αποδεικνύεται ότι κατοικείται ήδη από την Παλαιολιθική Εποχή.

Εκτός από τους πολυάριθμους αρχαιολογικούς χώρους, τα μνημεία και τα μουσεία της, η πολιτιστική κληρονομιά αντανακλάται και στους πολυάριθμους παραδοσιακούς οικισμούς, με την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους που βρίσκονται διάσπαρτοι σε όλη τη χώρα. Διατηρητέα κτίρια κοσμούν όχι μόνο τα αστικά κέντρα, αλλά και την Ελληνική ύπαιθρο, στα παράλια ή σε ορεινές περιοχές. Κάστρα, πύργοι και τείχη, μοναστήρια (από τα μοναστικά συγκροτήματα του Αγίου Όρους και των Μετεώρων έως τα απλά ανδρικά και γυναικεία μοναστήρια της ηπειρωτικής Ελλάδας και των νησιών ή τα μετόχια και τις απομονωμένες σκήτες), εκκλησίες, δεξαμενές και αποθήκες, γεφύρια, ανεμόμυλοι, υδρόμυλοι, ηρώα, ανδριάντες, κρήνες, ιστορικά κτίρια ακόμη και παλιά βιομηχανικά κτίσματα με διαφορετικές χρήσεις σήμερα, συμπληρώνουν την πλούσια εικόνα.

Όλες οι προορισμοί μαρτυρούν τις μεγάλες έως τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης και υποστήριξης του ιστορικού τουρισμού, τόσο λόγω της πλούσιας αρχαίας ιστορικής κληρονομιάς της όσο και της νεότερης λαογραφικής – πολιτιστικής κληρονομιάς.

Μέχρι σήμερα λίγες είναι οι περιοχές όπου τόσο η Πολιτεία όσο και η Τοπική Αυτοδιοίκηση –κατά τόπους- έχουν αναδείξει τα μνημεία αυτά, αρχαία και νεότερα, που μαρτυρούν την ιστορία του τόπου και κατ' επέκταση είναι αξιοποιημένες τουριστικά λόγω της ιστορίας τους. Η ερήμωση και εγκατάλειψη της περιφέρειας μέχρι πρότινος οδήγησε και στην αντίστοιχη ερήμωση και εγκατάλειψη των μνημείων.

Η εδραίωση και ανάπτυξη του αγροτουρισμού ήρθε να αντιστρέψει αυτή την εικόνα, αλλά και πολλές φορές βασίστηκε η ανάπτυξη του με την ανάπτυξη του ιστορικού τουρισμού, καθώς πλέον επιλύονται λειτουργικά προβλήματα όπως είναι η υποδομή, συγκοινωνία, κ.τ.λ. απώτερος στόχος ο ποιοτικός τουρισμός.

Έτσι περιοχές μειονεκτικές με μεγάλης αξίας και σπουδαιότητας ευρήματα και μνημεία, πλέον γίνονται μέρα με τη μέρα και πιο γνωστές, αλλά και επισκέψιμες.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

A. ΓΕΝΙΚΑ

Η Ελλάδα είναι γνωστή για το πλούσιο φυσικό περιβάλλον της και τις μοναδικές ομορφιές των τοπίων της. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της Ελληνικής φύσης είναι η ποικιλομορφία της - γεωλογική, μορφολογική, πετρολογική, οικολογική - αποτέλεσμα μιας συνέργιας παραγόντων, όπως η γεωγραφική θέση της χώρας, το μεγάλο εύρος των κλιματικών τύπων της, η ύπαρξη μεγάλων ορεινών όγκων, το μεγάλο μήκος των ακτών και η απομόνωση διαφόρων βιοτόπων, που επέτρεψε την εμφάνιση πλούσιου χλωριδοπανιδικού περιβάλλοντος.

Πράγματι, η πανίδα και χλωρίδα της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα αξιόλογη. Με τουλάχιστον 1.000 ενδημικά είδη, δηλαδή είδη που συναντώνται μόνο εντός των ορίων της Ελληνικής επικράτειας, η Ελλάδα κατέχει την πλουσιότερη ενδημική χλωρίδα της Ευρώπης.

Ευνοημένη από μεγάλη κλιματική ποικιλία, η Ελλάδα παρουσιάζει μια συναρπαστική ποικιλία φυτών και δένδρων: από τη μεσογειακού τύπου βλάστηση που βρίσκουμε στις παράκτιες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας και στα νησιά, με ελαιώνες, εσπεριδοειδή και κυπαρίσσια έως τα δάση από έλατα, οξιές, πεύκα και βελανιδιές που κυριαρχούν στη βόρειο Ελλάδα και στα ορεινά της χώρας. Και από τις λίμνες και τους υγρότοπους στα οποία συναντάμε δάση από λεύκες, πλατάνια, ιτιές και άλλα υδροχαρή φυτά έως τα πολύ ψηλά βουνά, πάνω από τη δασική ζώνη, όπου κυριαρχούν τα αλπικά λιβάδια. Τέλος, η ελληνική γη είναι κατάσπαρτη με πανέμορφα αγριολούλουδα (ανεμώνες, νάρκισσους, κυκλάμινα, κρόκους, παπαρούνες, θυμάρι, κολιάντρο) αλλά και περίφημα φαρμακευτικά βότανα, όπως η μολόχα, η λεβάντα και ο θρυλικός μανδραγόρας.

Η ποικιλία των Ελληνικών δασών είναι μοναδική και δύσκολα απαντάται σε άλλες χώρες με παρόμοια έκταση. Έτσι, στις βόρειες περιοχές της χώρας υπάρχουν εύκρατα δάση, ενώ στις νότιες περιοχές μπορεί κανείς να βρει ακόμη και τροπικά φοινικοδάση. Η ποικιλομορφία αυτή των Ελληνικών δασών οφείλεται στο έντονο ανάγλυφο, στη γεωγραφική θέση της χώρας ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, και στο γεγονός ότι στη διάρκεια των τελευταίων παγετώνων η Ελλάδα δεν είχε καλυφτεί από πάγους. Έτσι αποτέλεσε "καταφύγιο" για πολλά βορειοευρωπαϊκά είδη δέντρων, των οποίων η ζώνη εξάπλωσης μεταφέρθηκε εδώ, όπου διασταυρώθηκαν με τα ντόπια είδη και προσαρμόστηκαν στις ιδιαίτερες κλιματικές συνθήκες.

Οι Εθνικοί Δρυμοί, όπως ονομάζονται οι προστατευόμενες φυσικές περιοχές υψίστου κάλλους, καλύπτουν μια συνολική έκταση 68.732 εκταρίων. Ο υγροβιότοπος των Πρεσπών, ο μεγαλύτερος στην Ελλάδα, με τη μοναδική πτηνοπανίδα του και τα ενδημικά του αγριολούλουδα, η Πάρνηθα στην Αττική, ο Παρνασσός στη Βοιωτία, η Οίτη Φθιώτιδας, ο Όλυμπος, ο Βίκος-Αώος στα Ιωάννινα, και ο Εθνικός Δρυμός της Πίνδου όπου ζουν οι σπανιότερες πλέον καφετιές αρκούδες, κυρίως στην περιοχή της "Ζεστής Κοιλάδας" (Βάλια Κάλντα) αλλά και στη Ροδόπη, είναι λίγοι από τους πολύτιμους βιότοπους που μπορεί κανείς να βρει στην Ελλάδα.

Τα Ελληνικά δάση αποτελούν έξοχα οικοσυστήματα, φιλοξενώντας πολυάριθμα είδη πουλιών, εντόμων και ερπετών αλλά και θηλαστικών όπως η καφέ αρκούδα, ο αγριόγατος, το τσακάλι, ο λύκος, ο ασβός, ενώ μπορεί κανείς να βρει πολλά σπάνια και ενδημικά είδη δένδρων, όπως το κεφαλλονίτικο έλατο και η αμπελιτσιά, αλλά και δένδρα όπως η ερυθρελάτη και η οξιά που συναντώνται στην υπόλοιπη Ευρώπη και έχουν την Ελλάδα ως το νότιο σύνορό τους.

Η Ελληνική πανίδα είναι επίσης πλούσια - αν και φτωχότερη σήμερα απ' ό,τι στους προϊστορικούς χρόνους όπου στον Ελλαδικό χώρο ζούσαν μαμούθ, λιοντάρια, ελέφαντες, τίγρεις, κ.α. Σήμερα έχουν καταγραφεί 116 είδη θηλαστικών, 422 είδη πουλιών καθώς και σημαντική ιχθυοπανίδα. Από τα 579 είδη ψαριών της Μεσογείου, τα 447 έχουν καταγραφεί στις Ελληνικές θάλασσες ενώ περιλαμβάνονται και σπάνια απειλούμενα είδη όπως η μεσογειακή φώκια *Monachus monachus*, η χελώνα *Caretta caretta* και ο αγριόγατος της Κρήτης και της Πελοποννήσου. Στο Αιγαίο επίσης συναντούμε 9 από τα 32 είδη δελφινιών που υπάρχουν παγκοσμίως, αλλά και άλλα κήτη όπως φάλαινες.

Η ανάγλυφη εικόνα της Ελλάδας κυριαρχείται από βουνά, με το 60% της χερσαίας έκτασης της χώρας να είναι ορεινό. Η Ελλάδα είναι η πλέον ορεινή χώρα της Ευρώπης, μετά την Νορβηγία και την Αλβανία. Η καθαρά Ελληνική ιδιομορφία όμως είναι ότι σχεδόν από όλα τα βουνά διακρίνεται η θάλασσα. Δεν υπάρχει σημείο του εσωτερικού της χώρας που να απέχει περισσότερο

από 100 χιλιόμετρα από την παραλία. Ο συνδυασμός αυτός βουνού και θάλασσας, οι συνεχείς εναλλαγές ορεινού και υδάτινου στοιχείου συνθέτουν μια εικόνα μαγευτικής ομορφιάς και δημιουργούν τις συνθήκες για την εμφάνιση ιδιαίτερων οικοσυστημάτων. Η πολυμορφική ποικιλία των φυσικών στοιχείων και η επιβλητικότητά τους τα συνέδεσε από τις αρχές της Ελληνικής ιστορίας με μύθους, και αργότερα με δοξασίες και λαϊκές παραδόσεις. Από τόποι κατοικίας θεών και ηρώων, έγιναν τόποι έμπνευσης και ανθρώπινης δημιουργικότητας. Η πλούσια βιοποικιλότητα των ορεινών οικοσυστημάτων, οι πολύτιμοι φυσικοί πόροι τους και η χρησιμότητά τους για τους ντόπιους πληθυσμούς επιβάλλουν έναν ορθολογικό και βιώσιμο τρόπο διαχείρισής τους και γι αυτό υπάγονται σε ειδικό καθεστώς διαχείρισης και προστασίας. Ο Όλυμπος, η κατοικία των ολύμπιων θεών, είναι το ψηλότερο βουνό της χώρας (2.915 μ.). Άλλα μεγάλα και όμορφα βουνά της Ελλάδας είναι η Ίδη (Ψηλορείτης) και τα Λευκά Όρη στην Κρήτη, ο Ταΰγετος στην Πελοπόννησο, ο Σμόλικας και ο Γράμμος στη Μακεδονία, η Τύμφη (Γκαμήλα), τα Αθαμανικά Όρη και η Πίνδος στην Ήπειρο

Τα βουνά της Ελλάδας δεν φθάνουν σε μεγάλο ύψος, καθώς κανένα δεν ξεπερνά τα 3.000 μ. Ωστόσο όλες οι περιοχές από τη Ροδόπη στα σύνορα με τη Βουλγαρία ως την Κρήτη έχουν βουνά με ύψος πάνω από 2.000 μέτρα. Εξάλλου, οι πολλές απότομες πλαγιές, οι χαράδρες και τα φαράγγια, κάνουν μέτριες σε ύψος οροσειράς να φαντάζουν πανύψηλα βουνά. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα με τη Δίρφυ Εύβοιας σε σχήμα πυραμίδας που οι λείες πλαγιές της πέφτουν σε απόλυτη ευθεία μέσα στη θάλασσα του Αιγαίου.

Το ορεινό ανάγλυφο της χώρας συμπληρώνεται από το πανταχού παρόν υγρό στοιχείο της θάλασσας και τα πολλά νησιωτικά συμπλέγματα της χώρας. Η Ελλάδα είναι το αρχέτυπο της μεσογειακής θάλασσας, καθώς όλες τις οι ακτές βρέχονται από πελάγη της Μεσογείου θάλασσας (Ιόνιο, Αιγαίο, Λιβυκό, Αιγυπτιακό), με επιμέρους πελάγη όπως το Θρακικό, το Ικάριο, το Μυρτώο, το Κρητικό και το Καρπάθιο. Στα πελάγη αυτά βρίσκονται διάσπαρτα πάνω από 6.000 νησιά και νησίδες, στο Αιγαίο και το Ιόνιο Πέλαγος. Οι ελληνικές ακτογραμμές είναι ιδιαίτερα πολυσχιδείς και ποικιλόμορφες και γι αυτό έχουν καθιερώσει και έναν ειδικό τύπο μορφολογίας που είναι γνωστός ως "τύπος ελληνικών ακτών".

Το υγρό στοιχείο περιλαμβάνει όμως και ένα εντυπωσιακό φάσμα από λίμνες τεχνητές ή φυσικές, δέλτα και εκβολές ποταμών, λιμνοθάλασσες, καταρράκτες και έλη που συνθέτουν τον χάρτη εκατοντάδων πολύτιμων υδροτόπων.

Η μεγαλύτερη λίμνη στην Ελλάδα είναι η μαγευτική "θάλασσα" της Τριχωνίδας ανάμεσα στα βουνά που βρίσκονται έξω από το Αγρίνιο, και ακολουθούν η Βόλβη, η Βεγορίτιδα, η Κερκίνη, η Λίμνη της Καστοριάς και η Παμβώτιδα των Ιωαννίνων. Θα πρέπει βέβαια να αναφέρουμε και τη Λίμνη της Βουλιαγμένης στην Αττική με τα ιαματικά θειούχα νερά, αλλά και τη Λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, η οποία με τις "πιλάδες" - ψαροκάλυβα χτισμένα πάνω σε πασσάλους στα ρηχά νερά - χαρίζει ιδιαίτερη ομορφιά στο τοπίο και δημιουργεί έναν υγρότοπο που θεωρείται από τους σημαντικότερους της Μεσογείου. Αλλά και τη λίμνη Βουλκανία στη Βόνιτσα Αιτωλοακαρνανίας στα νερά της οποία υπάρχει βυθισμένη μια πόλη, τη μαγευτική τεχνητή λίμνη Ταυρωπού (Πλαστήρα) στη Θεσσαλία, περιτριγυρισμένη από πανέμορφα χωριά και πλούσια δάση με κωνοφόρα δένδρα, και φυσικά τις Πρέσπες, τα υγρά σύνορα της Ελλάδας, μια από τις πλούσιες σε βιοποικιλότητα περιοχές της Ευρώπης, και τέλος την πιο εντυπωσιακή αλπική λίμνη της χώρας μας, τη Δρακόλιμνη της Τύμφης, σε υψόμετρο 2.050 μέτρων. Οι λίμνες της Ελλάδας αποτελούν τοπία μοναδικής ομορφιάς και πολύτιμα οικοσυστήματα.

Σημαντικό στοιχείο του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος είναι και τα ποτάμια, που στην αρχαιότητα λατρεύονταν ως αυτόνομες θεότητες. Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν ότι η ομορφιά των παραποτάμιων τοπίων ξεπερνούσε τον άνθρωπο και ανήκε στον κόσμο των θεών. Ο μεγαλύτερος ποταμός της χώρας είναι ο Αλιάκμονας (με μήκος 297 χιλιόμετρα), και ακολουθούν οι Αχελώος, Πηνειός, Έβρος, Νέστος, Στρυμόνας, Αλφειός, Άραχθος και άλλοι μικρότεροι.

Στην Ελλάδα μπορεί κανείς να βρει και πολυάριθμα σπήλαια με εσωτερικές λίμνες, σταλακτίτες, σταλαγμίτες και υγρούς διαδρόμους που προσελκύουν πολλούς ερευνητές σπηλαιολόγους αλλά και επισκέπτες που επιθυμούν να θαυμάσουν τα μυστηριώδη αυτά τοπία. Τα σπήλαια αποτελούν σημαντικό στοιχείο της ελληνικής μυθολογίας αλλά και σπουδαίους τόπους αρχαιολογικών - κυρίως παλαιολιθικών - ευρημάτων, όπως το σπήλαιο των Πετραλώνων στη Χαλκιδική, όπου και ανακαλύφθηκε το περίφημο κρανίο του "αρχανθρώπου", μεταβατική μορφή

παλαιοανθρώπου από τον Homo Erectus στον Homo Sapiens. Άλλα σπήλαια που θα πρέπει να αναφερθούν είναι το εντυπωσιακό σπήλαιο του Δυρού στην Πελοπόννησο όπου ο επισκέπτης κάνει μια εκπληκτική διαδρομή με βάρκα στο εσωτερικό των υδάτινων διαδρόμων, το μοναδικό στον κόσμο Σπήλαιο των Λιμνών στα Καλάβρυτα Αχαΐας με 13 κλιμακωτές λίμνες σε τρεις ορόφους, το σπήλαιο του Περάματος στα Ιωάννινα αλλά και το Μινωικό ιερό-σπήλαιο στο Αρκαλοχώρι Κρήτης. Εξαιρετικό ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν στο Ελληνικό τοπίο τα πολυάριθμα και επιβλητικά φαράγγια με τις πανύψηλες, κατακόρυφες πλαγιές τους, τα ορμητικά τους ρέματα και τα πουλιά και ζώα που διαβιούν εκεί. Τα πιο γνωστά από αυτά είναι το Φαράγγι της Σαμαριάς στην Κρήτη, το οποίο μπορεί να διασχίσει κάποιος από άκρη σε άκρη σε μια από τις πιο υπέροχες πεζοπορικές διαδρομές της Ευρώπης και το εκπληκτικής ομορφιάς Φαράγγι του Βίκου στο Μονοδένδρι Ιωαννίνων, ένα πραγματικό φυσικό μνημείο που κόβει την ανάσα.

Τέλος, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε τα δύο Θαλάσσια Πάρκα του Ελληνικού χώρου: το θαλάσσιο πάρκο στην Αλόνησο Σποράδων το οποίο κηρύχθηκε προστατευόμενη περιοχή το 1992 και είναι η κύρια περιοχή διαβίωσης της υπό εξαφάνιση μεσογειακής φώκιας *Monachus monachus* και το Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου, το οποίο κηρύχθηκε προστατευόμενη περιοχή το 1999 και αποτελεί τον κυρίως χώρο αναπαραγωγής της χελώνας *Caretta caretta*.

2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η επισήμανση των αλληλοσυσχετίσεων μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος και η καταγραφή των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης έχει γίνει κατ' επανάληψη ώστε να μην χρειάζεται να επανέλθουμε (Κοκκώσης, 1992 - Lozatto 1990 - Mathieson 1988). Αντίθετα θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε με βάση τις προσεγγίσεις των περιβαλλοντικών οικονομικών κατά πόσο είναι δυνατός ο επηρεασμός των μηχανισμών εκείνων που δημιουργούν το περιβαλλοντικό πρόβλημα.

Το περιβάλλον έχει τρεις λειτουργίες:

-παρέχει πρώτες ύλες (ανανεώσιμες και μη)

-αφομοιώνει απόβλητα

-ως οικοσύστημα, παρέχει στους ανθρώπους υπηρεσίες όπως είναι αισθητική ευχαρίστηση, αναψυχή, που συντελούν στη διατήρηση της ζωής

Ο άνθρωπος στα πλαίσια της δράσης του, και ειδικά με τη τουριστική ανάπτυξη, μεταβάλλει το περιβάλλον κάνοντας χρήση των λειτουργιών αυτών. Η ένταση με την οποία παρεμβαίνει έχει σαν αποτέλεσμα η μεταβολή στο περιβάλλον να επηρεάζει σε διαφορετικό βαθμό τη δυνατότητα του να αναπαράγεται και να εκπληροί τις παραπάνω λειτουργίες. Η έντονη χρήση των πόρων (π.χ. νερού, εδάφους) και η ρύπανση με απόβλητα κάθε είδους μπορεί να προκαλέσει είτε προσωρινή υποβάθμιση του περιβάλλοντος είτε οριστική καταστροφή του ανάλογα με την έκταση και τη διάρκεια που θα έχει η αναστολή των λειτουργιών του. Και βέβαια η κατάσταση αυτή δεν έχει μόνο περιβαλλοντικό κόστος (διατάραξη οικολογικής ισορροπίας) αλλά και άμεσα οικονομικό.

Ας αναφέρουμε ορισμένα παραδείγματα:

- όταν από την υπεράντληση νερού σε νησιωτική τουριστική περιοχή σημειωθεί υφαλμύρωση του υδροφόρου ορίζοντα, το περιβάλλον παύει να μπορεί να παρέχει τη συγκεκριμένη πρώτη ύλη που είναι απαραίτητη για το σχηματισμό του τουριστικού προϊόντος και η οποία θα πρέπει να υποκατασταθεί τεχνητά με σαφώς υψηλότερο κόστος.

- η ρύπανση της θάλασσας από την απόρριψη ακατέργαστων αποβλήτων μειώνει το βαθμό καθαρότητας της και μπορεί να τη καταστήσει προσωρινά ακατάλληλη για χρήση, αχρηστεύοντας τις παρακείμενες τουριστικές περιοχές που στηρίζονται στην αξιοποίηση του πόρου αυτού.

- η κακοποίηση ενός πολιτιστικού πόρου που αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για το τουριστικό προϊόν μιας περιοχής έχει ανάλογα αποτελέσματα.

- η ανεξέλεγκτη δόμηση και μεταβολή του περιβάλλοντος για τις ανάγκες της τουριστικής δραστηριότητας μπορεί να επηρεάσει τόσο το μικροκλίμα της περιοχής (π.χ. με τη μετατροπή υδροβιότοπου ή γεωργικής γης σε οικόπεδα), όσο και την αισθητική ευχαρίστηση (δημιουργία μαρίνας στη θέση γραφικού λιμανιού, αύξηση συντελεστών δόμησης για γρήγορη απόσβεση κόστους κατασκευής εγκαταστάσεων κλπ) με αποτέλεσμα τη μείωση της ελκυστικότητας της περιοχής.

Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι το περιβάλλον να μην μπορεί να παρέχει πλέον τις φυσικές του "υπηρεσίες" στους τουρίστες, που το εγκαταλείπουν για άλλες περιοχές που μπορούν να τις προσφέρουν, παραχωρώντας τη θέση τους σε τουρίστες-καταναλωτές που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν λιγότερο για να "καταναλώσουν" τουριστικό προϊόν χαμηλότερης ποιότητας.

Μια ακραία κατάσταση είναι η πλήρης εγκατάλειψη της περιοχής από τουρίστες όταν η τελευταία δεν μπορεί να ανταποκριθεί στα χαρακτηριστικά της ζήτησης. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε στη περίπτωση αυτή για κύκλο ζωής μιας τουριστικής περιοχής σε αντιστοιχία με την έννοια του κύκλου ζωής προϊόντος. Πράγματι μια τουριστική περιοχή γνωρίζει τη φάση της άνθησης-επέκτασης με σημαντική συσσώρευση κερδών, τη φάση της ωρίμανσης που συνοδεύεται από την εμφάνιση αρνητικών εξωτερικών οικονομικών και έντονου ανταγωνισμού (μείωση κερδών) και τη φάση της κάμψης-κρίσης. Το βασικό ερώτημα είναι κατά πόσο μια περιοχή που έχει ταυτιστεί με ένα είδος συγκεκριμένο είδος τουρισμού - και ειδικά με το μαζικό τουρισμό - με ότι αυτό συνεπάγεται για το φυσικό και δομημένο περιβάλλον - είναι σε θέση να προσαρμοστεί στις νέες απαιτήσεις της ζήτησης. Στη περίπτωση που δεν μπορεί, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι η προηγηθείσα ανάπτυξη δεν ήταν συντηρήσιμη, εφόσον δεν υπάρχει πλέον η δυνατότητα παροχής ίσων ευκαιριών στις νεότερες γενεές λόγω της εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Τα παραπάνω συμβαίνουν κύρια εξ αιτίας του γεγονότος ότι λείπει από τη συμβατική προσέγγιση περί ανάπτυξης η έννοια του φυσικού κεφαλαίου σε αντιστοιχία με την έννοια του τεχνητού. Ενώ θεωρούμε αυτονόητο ότι η υποβάθμιση των κτιριακών εγκαταστάσεων ενός ξενοδοχείου έχει άμεσο αντίκτυπο στο παρεχόμενο προϊόν και θα επηρεάσει αναπόφευκτα τα προσδοκώμενα έσοδα, δεν αντιμετωπίζουμε με τον ίδιο τρόπο την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

— Η κατανάλωση φυσικού κεφαλαίου όχι μόνο δεν φαίνεται μέσα από τα εθνικό-λογιστικά στοιχεία να μειώνει το συνολικό κεφάλαιο που έχουμε στη διάθεση μας και επομένως τη μελλοντική μας ικανότητα για παραγωγή, αλλά αντίθετα φαίνεται ότι συντελεί στην αύξηση του παραγόμενου προϊόντος. Επομένως η αγορά τείνει στην συνεχή αύξηση της κατανάλωσης των περιβαλλοντικών πόρων.

Η τραγωδία των “κοινών” ή η τραγωδία των πόρων στους οποίους υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση και κατά συνέπεια ελεύθερη εξωτερικοποίηση κόστους - χωρίς να εξετάζεται είτε κατά πόσο θα επηρεαστεί το συνολικό τουριστικό προϊόν εφόσον ο συγκεκριμένος πόρος είναι μη ανανεώσιμος, είτε ποιος είναι ο βέλτιστος ρυθμός χρήσης του πόρου εφόσον είναι ανανεώσιμος - οδηγεί στη κατάσταση που περιγράψαμε παραπάνω.

Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι στη περίπτωση του τουρισμού συχνά αναφερόμαστε σε μη ανανεώσιμους πόρους. Πράγματι η δόμηση για τουριστικούς λόγους μιας περιοχής, η κατασκευή τουριστικών υποδομών και γενικά η χρήση του χώρου (εδάφους) θα πρέπει να θεωρείται μάλλον μη ανατρέψιμη ενέργεια. Πράγματι είναι μάλλον αδύνατο - και σίγουρα εξαιρετικά δαπανηρό για να πραγματοποιηθεί - να επαναφέρουμε στη φυσική της κατάσταση μια ζώνη που έχει δομηθεί, ενώ είναι ευκολότερο να δημιουργήσουμε νέες εγκαταστάσεις. Επίσης η καταστροφή ενός πολιτιστικού πόρου από την υπερβολική χρήση είναι επίσης μη ανατρέψιμη, ενώ η υποκατάσταση του από άλλον είναι δυνατή εφόσον δεν τον διακρίνει η μοναδικότητα.

Η χρησιμοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων ως δωρεάν εισροών στη διαδικασία παραγωγής του τουριστικού προϊόντος σημαίνει:

α) ότι σημειώνεται ανεξέλεγκτη χρήση και σπατάλη των πόρων αυτών,

β) ότι η προστιθέμενη αξία που παραμένει στο τόπο υποδοχής των τουριστών διατηρείται σε χαμηλό επίπεδο. Να υπογραμμίσουμε εδώ ότι αυτό αποτελεί φαινόμενο κύρια των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών και περιφερειών που δεν έχουν άλλο συγκριτικό πλεονέκτημα παρά τους φυσικούς τους πόρους τους οποίους υπέρ εκμεταλλεύονται εξάγοντας τους αναξιοποίητους (σε ακατέργαστη μορφή).

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι ταυτόχρονα εξωτερικεύεται ένα μέρος του κόστους παραγωγής με τη μορφή κοινωνικού κόστους έχουμε ως αποτέλεσμα τη μείωση των τελικών ωφελειών που προκύπτουν για το τόπο, που δεν μπορεί να συσσωρεύσει το αναγκαίο κεφάλαιο και γενικά να αποκτήσει τις ιδιότητες εκείνες (π.χ. νέες τεχνολογίες, οργάνωση) που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη του.

Σήμερα γίνεται όλο και ευρύτερα αποδεκτό ότι οι περιβαλλοντικοί και οι πολιτιστικοί πόροι μιας περιοχής μπορούν να διαδραματίσουν κινητήριο ρόλο στην ανάπτυξη της μέσα από το κατάλληλο τουριστικό αναπτυξιακό σχεδιασμό. Για να είναι υλοποιήσιμη μια τέτοια θεώρηση πρέπει να πληρούνται ορισμένες αναγκαίες συνθήκες:

-υιοθέτηση στρατηγικής ενδογενούς ανάπτυξης που θα στηρίζεται στην προώθηση ευέλικτων και καινοτόμων πρακτικών

-επιλογή ενός εναλλακτικού μοντέλου οικολογικά συντηρούμενης οικονομικής ανάπτυξης με βάση τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού αντί της προσπάθειας για μαζική εκβιομηχάνιση όπου η κατανάλωση των πόρων θα αντικατασταθεί από την αξιοποίηση τους για τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της περιοχής

-τη παρέμβαση των περιφερειακών και των τοπικών αρχών στη περιβαλλοντική προστασία (Carpellin R. 1993).

Μέσα σε μια τέτοια λογική η προστασία και η ανάδειξη των πολιτιστικών και φυσικών πόρων όχι μόνο δεν αποτελεί περιορισμό, αλλά αντίθετα συμβάλλει αποφασιστικά στη περιφερειακή ανάπτυξη. Όχι μόνο γιατί προωθεί μια οικονομική δραστηριότητα που φαίνεται ότι παράγει up-market προϊόντα με σημαντική προστιθέμενη αξία, αλλά γιατί φαίνεται να προσαρμόζεται στις σύγχρονες απαιτήσεις για πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον υψηλής ποιότητας έτσι ώστε να είναι δυνατή η προσέλκυση δυναμικών δραστηριοτήτων και ανθρώπινου δυναμικού υψηλού επιπέδου.

Τέλος σε ότι αφορά τα νησιά φαίνεται ότι εφόσον επιδίωξη είναι να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για συνεχή αυτοτροφοδοτούμενη αναπτυξιακή διαδικασία που να λαμβάνει υπόψη τις τις κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους, δεν μπορεί παρά η αναπτυξιακή διαδικασία να στηρίζεται σε αρχές όπως:

η προώθηση παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών χαμηλής ελαστικότητας ζήτησης, υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας, που ενσωματώνουν χαρακτηριστικά στοιχεία του κάθε νησιωτικού χώρου και όχι προϊόντων μαζικής παραγωγής τα οποία δεν θα κατορθώσουν να είναι ανταγωνιστικά στην ευρύτερη αγορά,

η εστίαση στους κρίσιμους παραγωγικούς συντελεστές (δηλαδή βασικούς αλλά σε ανεπάρκεια πόρους και ιδιαίτερα τους φυσικούς) που θέτουν όρια στην ανάπτυξη, με στόχο την ορθολογική αξιοποίηση τους μέσα σε μακροχρόνια προοπτική,

ο προσδιορισμός των ορίων (φέρουσα ικανότητα) για τη διατήρηση των ισορροπιών στα νησιωτικά οικοσυστήματα είτε αυτά αφορούν τις φυσικές διαδικασίες είτε την αναπαραγωγή του οικονομικού και του κοινωνικού ιστού,

η ενίσχυση των δραστηριοτήτων για την επιστημονική ανάπτυξη που είναι απαραίτητη για την παραγωγή και διάδοση της γνώσης και τη προώθηση καινοτομιών σε όλες το φάσμα της οικονομικής, διοικητικής και κοινωνικής ζωής των νησιών,

η ανασυγκρότηση του κοινωνικού ιστού και η εξομάλυνση της πυραμίδας ηλικιών με παράλληλη ποιοτική αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού,

η διατήρηση και αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και

η διαφοροποίηση των παρεμβάσεων ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε ενός νησιού η ομάδας νησιών και η προσαρμοστικότητα τους για να λαμβάνουν υπόψη τις εξωτερικές αλλαγές (Σπιλάνης, 1994)

Η προσέγγιση του νησιωτικού προβλήματος δεν μπορεί να γίνει με βάση τη λογική των "εξωτερικότητων" που αποτελούν μία από τις βάσεις του μηχανισμού της αγοράς όπου το κυρίαρχο κριτήριο είναι η μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των ατόμων και των επιχειρήσεων. Η απορρόφηση των συνεπειών των εξωτερικότητων αυτών από το οικονομικό, κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον των νησιών - του οποίου η φέρουσα ικανότητα είναι ιδιαίτερα περιορισμένη όπως έχουμε ήδη επισημάνει - είναι εξαιρετικά δύσκολη και οπωσδήποτε πολύ πιο δύσκολη από ότι συμβαίνει σε ένα ευρύτερο - ηπειρωτικό χώρο. Οι "εξωτερικότητες" του μικρο-οικονομικού επιπέδου είναι "εσωτερικότητες" στο νησιωτικό μεσο-επίπεδο του οποίου η ισορροπία τίθεται σε κίνδυνο.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι αν η εφαρμογή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί στρατηγική με θετικές προοπτικές ειδικά για τις προβληματικές περιοχές, αποτελεί ίσως μονόδρομο για τις νησιωτικές, οι περισσότερες από τις οποίες δεν έχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις από το τουρισμό που βασίζεται στους πολιτιστικούς και φυσικούς τους πόρους..

Βέβαια η εφαρμογή στρατηγικής βιώσιμου τουρισμού εξαρτάται από:

- τα χαρακτηριστικά και συνθήκες των τουριστών (π.χ. διάρκεια παραμονής, είδος τουριστικής δραστηριότητας, επίπεδο χρήσης πόρων) και τη μορφή οργάνωσης του τουρισμού (μαζικός τουρισμός, tours operators), δηλαδή από τα χαρακτηριστικά της ζήτησης

- από τα χαρακτηριστικά της περιοχής υποδοχής, δηλαδή της προσφοράς.

Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής και οι επιμέρους τουριστικές της περιφέρειες ελάχιστα μπορούν να επηρεάσουν τη διαμόρφωση της ζήτησης και των χαρακτηριστικών τους που καθορίζονται από τα παγκόσμια καταναλωτικά πρότυπα και την ολιγοπωλιακή οργάνωση της αγοράς. Η λογική της τελευταίας κυριαρχείται από τη προσπάθεια μείωσης του κόστους παραγωγής που συνεπάγεται μετακύληση ενός μέρους του στη περιοχή υποδοχής. Ένα συγκεκριμένο παράδειγμα αναφέρεται στις πιέσεις που δέχονται οι τοπικές αρχές πολλών νησιών από τους touroperators, κάτω από την απειλή της διακοπής συνεργασίας, για μεγάλωμα της πίστας των αεροδρομίων έτσι ώστε να μπορούν να φέρνουν όλο και μεγαλύτερα αεροπλάνα. Η κατανομή των ωφελειών και των ζημιών είναι προφανής. Οι ζημιές δεν αφορούν μόνο τη τρέχουσα περίοδο δεδομένου ότι έννοιες όπως αυτές της κλίμακας (scale) και των ορίων (limits) της ανάπτυξης, της πίεσης επί των πόρων του περιβάλλοντος, της φέρουσας ικανότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης δεν απασχολούν τους φορείς διακίνησης τουριστών που είναι έτοιμοι να εγκαταλείψουν τους προορισμούς εκείνους που δεν καλύπτουν τις απαιτήσεις τους.

Οι περιοχές υποδοχής μπορούν να επηρεάσουν τη ζήτηση μόνο μέσα από τη προώθηση μιας διαφορετικής τουριστικής εικόνας που θα ανταποκρίνεται στα επιμέρους χαρακτηριστικά τους και θα προσπαθεί να προσελκύσει το τουρισμό εκείνο που, από ποσοτικής και ποιοτικής άποψης, θα ανταποκρίνεται στον ευρύτερο αναπτυξιακό της σχεδιασμό. Αυτό συνεπάγεται ότι υπάρχει ένα σχέδιο ανάπτυξης, οι κατάλληλες δομές για τον έλεγχο των επιπτώσεων της και οι θεσμοί που θα επανεξετάζουν και διορθώνουν το σχέδιο.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι οι μηχανισμοί της αγοράς δεν μπορούν να ωθήσουν το μοντέλο της τουριστικής ανάπτυξης να αποκτήσει περισσότερα “βιώσιμα” χαρακτηριστικά, όσο και αν είναι ευρύτερα αποδεκτό ότι η σημερινή ζήτηση στρέφεται προς “οικολογικότερα” προϊόντα, τουριστικά ή μη, και υιοθετεί συμπεριφορές που μειώνουν τη πίεση στους πόρους.

3. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδας ενισχύθηκε, έθεσε σαφείς στόχους και δημιούργησε ένα ουσιαστικό νομικό πλαίσιο για τα περιβαλλοντικά ζητήματα κατά τη δεκαετία του '90. Οι κυριότεροι νόμοι για την προστασία του περιβάλλοντος είχαν θεσπισθεί στις δεκαετίες του '70 και του '80 (με πιο γνωστό το Ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος, χωρίς φυσικά να ξεχνάμε και το άρθρο 24 του Συντάγματος το οποίο ορίζει ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση των πολιτών και του κράτους), όμως η αποτελεσματική εφαρμογή τους δεν ήταν πάντοτε δυνατή κυρίως λόγω της έλλειψης ευνοϊκών οικονομικών αλλά και κοινωνικών συνθηκών. Έτσι, τα νομοθετήματα αυτά είχαν χαρακτήρα μάλλον αποσπασματικό και δεν δημιουργούσαν ένα συνεκτικό νομικό πλέγμα για τη προστασία του περιβάλλοντος.

Τρεις είναι οι βασικοί παράγοντες οι οποίοι ώθησαν τις επιμέρους περιβαλλοντικές πολιτικές της Ελλάδας στον εκσυγχρονισμό:

- η ανάγκη εναρμόνισης με την περιβαλλοντική νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- η προσπάθεια βελτίωσης ποιότητας ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα
- και τα πλεονεκτήματα από μια θετική διεθνή εικόνα της χώρας στα περιβαλλοντικά ζητήματα και το αντίκτυπο στην τουριστική κίνηση.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 κι έπειτα το βάρος της περιβαλλοντικής πολιτικής δόθηκε στην κατασκευή έργων υποδομής για το περιβάλλον, τα οποία οργανώνονται στη βάση **Εξαετών Προγραμμάτων Δράσης**. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Περιβάλλον", τα Περιβαλλοντικά Προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Συνοχής και οι περιβαλλοντικές δράσεις που εκπονούνται στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων ή των Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, αποτελούν τον πυρήνα της Ελληνικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, ο βασικός άξονας περιβαλλοντικής πολιτικής είναι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Περιβάλλον 2000 - 2006". Οι βασικοί του στόχοι όπως περιγράφονται είναι:

α) η προστασία, διαχείριση, αναβάθμιση και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, αυτονόητη και συνταγματική υποχρέωση της χώρας αλλά και βασικός παράγων βελτίωσης της ποιότητας ζωής των πολιτών και β) η εναρμόνιση με την Ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική και τις διεθνείς κατευθύνσεις και δεσμεύσεις και η τήρηση και εφαρμογή των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτές, όσον αφορά το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Οι άξονες προτεραιότητας του προγράμματος είναι οι εξής:

- Υδατικό περιβάλλον
- Στερεά Απόβλητα
- Πολιτική Προστασία, Προστασία Τοπίων και Θαλασσίου Περιβάλλοντος
- Ατμοσφαιρικό Περιβάλλον - Θόρυβος
- Θεσμοί, Περιβαλλοντική Ευαισθητοποίηση
- Άλλες Περιβαλλοντικές Δράσεις
- Χωροταξία - Πολεοδομία - Αναπλάσεις
- Διαχείριση Προστατευομένων Περιοχών, Βιότοποι
- Περιβαλλοντικές Δράσεις με τη συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα (συμβατές με την Κοινοτική νομοθεσία)
- Τεχνική Βοήθεια

Σήμερα στην Ελλάδα, οι συνολικές δαπάνες για τον έλεγχο και την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης ανέρχονται στο 1% του ΑΕΠ. Καθ' ύλη αρμόδιο Υπουργείο για τη διαχείριση θεμάτων σχετικών με το περιβάλλον είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ).

Όσον αφορά τη **διαχείριση των Υδάτινων Πόρων** της χώρας - θέμα ιδιαίτερα περίπλοκο στην Ελλάδα λόγω της γεωγραφίας του εδάφους της - αξίζει να σημειώσουμε ότι η ποιότητα των υδατικών πόρων γενικά και των παράκτιων υδάτων ειδικότερα, είναι εξαιρετικά υψηλή. Η καθαρότητα και η καταλληλότητα των Ελληνικών ακτών εξ' άλλου επιβεβαιώνεται κάθε χρόνο με την απονομή των "γαλάζιων σημαίων" από τα αντίστοιχα ελεγκτικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Έργα υποδομής τα οποία έχουν να κάνουν με τη διαχείριση των αστικών λυμάτων έχουν ήδη ολοκληρωθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη σε ολόκληρη τη χώρα, ενώ μονάδες επεξεργασίας βιομηχανικών αποβλήτων έχουν εγκατασταθεί στις βιομηχανικές περιοχές. Στην περιοχή της Αθήνας ειδικότερα κατασκευάστηκαν, το κέντρο βιολογικού καθαρισμού της Ψυτάλλειας, το οποίο συνέβαλε ουσιαστικά στην βελτίωση της ποιότητας των νερών του Σαρωνικού, εργοστάσια ανακύκλησης απορριμμάτων και ο νέος Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων, στη βάση σύγχρονων προδιαγραφών.

Στο πεδίο της **ατμοσφαιρικής ρύπανσης**, η ποιότητα του αέρα στην περιοχή της Αθήνας - η οποία είχε και το μεγαλύτερο πρόβλημα - τα τελευταία δέκα χρόνια έχει βελτιωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Το θετικό αυτό αποτέλεσμα επιτεύχθηκε χάρη σε ένα συνδυασμό μέτρων τα οποία εφαρμόστηκαν με αποφασιστικότητα (ανανέωση του στόλου των αυτοκινήτων, μετεγκαταστάσεις βιομηχανικών μονάδων, κλπ), βελτίωσης των συγκοινωνιακών υποδομών (κατασκευή γραμμών Μετρό, μετεγκατάσταση αεροδρομίου) και βελτίωσης της ποιότητας των χρησιμοποιούμενων καυσίμων. Η χρήση του φυσικού αερίου προχωρά με γοργούς ρυθμούς, το πρόγραμμα ανανέωσης του στόλου των αυτοκινήτων και η αντικατάστασή τους με νέα αντιρρυπαντικής τεχνολογίας που εφαρμόστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '90 είχε σημαντικά αποτελέσματα, ενώ μονάδες αποθείωσης έχουν εγκατασταθεί σε δύο από τα μεγαλύτερα διυλιστήρια της χώρας και στη μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στη Μεγαλόπολη. Η ολοκλήρωση των συγκοινωνιακών δικτύων στην Αθήνα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 (κατασκευή τραμ, επέκταση Μετρό, κατασκευή προαστιακού σιδηροδρόμου, ανανέωση του στόλου των λεωφορείων με νέα που κινούνται με φυσικό αέριο) αλλά και τα έργα παρέμβασης σε κυκλοφοριακό επίπεδο σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας (κατασκευή νέων χώρων στάθμευσης και βελτίωση αστικών συγκοινωνιών στις πρωτεύουσες των νομών κ.α) σε συνδυασμό με τη διαρκώς αυξανόμενη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη χρήση περισσότερο φιλικών προς το περιβάλλον μέσων μετακίνησης (όπως για παράδειγμα ο στόχος της μετατροπής ολόκληρου του σιδηροδρομικού δικτύου σε ηλεκτροκινούμενο), είναι οι παράγοντες που στο άμεσο μέλλον θα βελτιώσουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση στο επίπεδο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Στο επίπεδο της **προστασίας της φύσης**, η Ελλάδα έχει καθορίσει μια σειρά προστατευόμενων περιοχών οι οποίες περιλαμβάνουν εθνικούς δρυμούς, αισθητικά δάση, φυσικά μνημεία, καταφύγια θηραμάτων, ενώ τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια προστασίας των θαλασσιών και παράκτιων οικοσυστημάτων με τη δημιουργία θαλασσιών πάρκων. Οι δασικές πυρκαγιές είναι ένα φαινόμενο που συχνά ταλαιπωρεί τη χώρα ιδίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, το θετικό ωστόσο είναι ότι οι δασικές εκτάσεις έχουν αυξηθεί κατά 1/3 από τη δεκαετία του 1970. Θα πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι η Ελλάδα έχει κυρώσει τις περισσότερες διεθνείς συμβάσεις για τη βιολογική ποικιλότητα και τη διαχείριση της φύσης.

Η φύση και ο πολιτισμός είναι οι δύο βασικοί πυλώνες στους οποίους στηρίζεται ο σημαντικός για την Ελλάδα τομέας του τουρισμού. Πλέον, οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι προαπαιτούμενο για τη δημιουργία κάθε νέας τουριστικής υποδομής. Η τωρινή τουριστική πολιτική της χώρας δίνει έμφαση α) στην καλύτερη χρήση των υφιστάμενων δυνατοτήτων, με σκοπό την επέκταση της τουριστικής ζήτησης στο χώρο και το χρόνο, β) στην αύξηση των ποιοτικών προτύπων και την περιβαλλοντική επίδοση των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών και γ) στην επίτευξη μιας καλύτερης μίξης του τουρισμού με την παροχή διαφόρων προϊόντων όπως ο οικοτουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός, ο ιαματικός τουρισμός, και ο ς.

Όπως σημειώνει και η έκθεση του ΟΟΣΑ σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιδόσεις της Ελλάδας, τα επιτεύγματα της χώρας στον τομέα της διεθνούς περιβαλλοντικής συνεργασίας είναι πολύ μεγάλα και συμβάλουν στη θετική εικόνα για το περιβάλλον στην Ελλάδα, γεγονός που προσελκύει μεγάλο τμήμα του διεθνούς τουρισμού. Η Ελλάδα έχει ενσωματώσει στο εθνικό της δίκαιο σχεδόν όλες τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το περιβάλλον και έχει κυρώσει τις περισσότερες διεθνείς συμφωνίες. Κατά συνέπεια η περιβαλλοντική πολιτική και νομοθεσία της χώρας βρίσκονται συντονισμένες με την ανάπτυξη του αντιστοίχου δικαίου σε διεθνές επίπεδο.

Παρά την υψηλή ευαισθητοποίηση του ελληνικού κράτους και του ελληνικού λαού σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, ζητήματα ανησυχίας και προβληματισμού εξακολουθούν να υπάρχουν, όπως υπάρχουν και περιθώρια βελτίωσης. Από νομικής πλευράς αλλά και από πλευράς λήψης πολιτικών αποφάσεων, το πλαίσιο που έχει δημιουργηθεί για τη προστασία του

περιβάλλοντος μπορεί να θεωρηθεί επαρκές. Όμως ελλείμματα υπάρχουν ακόμη στο επίπεδο της πλήρους και αποτελεσματικής εφαρμογής του πλαισίου αυτού. Η μεταφορά αρμοδιοτήτων σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Κατά τον τρόπο αυτό, οι τοπικές κοινωνίες θα έχουν τη δυνατότητα αλλά και την αρμοδιότητα να επιλαμβάνονται οι ίδιες με άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο όλων των σχετικών με το περιβάλλον προβλημάτων της περιοχής τους. Παράλληλα σε ένα κεντρικό επίπεδο, συνεχίζονται αλλά και εντείνονται οι προσπάθειες ενημέρωσης και εκπαίδευσης του κοινού πάνω σε θέματα περιβαλλοντικής προστασίας. Το έργο αυτό της ενημέρωσης εν πολλοίς αποτελεί βασική αρμοδιότητα Περιβαλλοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, οι οποίες συνεργάζονται για το σκοπό αυτό και με τους αντίστοιχους πολιτειακούς φορείς. Κοινός στόχος όμως πολιτείας και Περιβαλλοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων είναι η ευαισθητοποίηση και η εμπέδωση τόσο σε συλλογικό όσο και ατομικό επίπεδο της σημασίας της προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος, και κατ' επέκταση η ανάληψη δράσης για την επίτευξη του στόχου αυτού, ακόμη και σε ένα επίπεδο καθημερινότητας.

(Το κείμενο βασίστηκε σε στοιχεία της "Εκθεσης Περιβαλλοντικών Επιδόσεων της Ελλάδας", η οποία συντάχθηκε για τον ΟΟΣΑ με τη συνεργασία των χωρών Κορέα, Σουηδία και Ελβετία, κατά το έτος 2000 και στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Περιβάλλον 2000 - 2006").

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

1. Ποιοι δικαιούνται ένταξης στα προγράμματα του αγροτουρισμού

Το Υπουργείο Γεωργίας προκειμένου να προστατέψει τις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες αντικατέστησε την 451/2001 υπουργική απόφαση με την υπ' αριθμό 532/2003 απόφαση. Σε αυτήν δίνονται οι ορισμοί και οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί για το ποιοι είναι δικαιούχοι των καθεστώτων ενίσχυσης στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις και ιδιαίτερα στον αγροτουρισμό. Κατ' αυτήν δικαιούχος :

1. είναι ο **Γεωργός** που νοείται το πρόσωπο, που είναι κάτοχος και αρχηγός γεωργικής εκμετάλλευσης, εφόσον:

-έχει κύριο ταμείο ασφάλισης τον ΟΓΑ και αντλεί τουλάχιστον το 25% του ατομικού του εισοδήματος από γεωργικές δραστηριότητες που ασκούνται στα όρια της εκμετάλλευσής του και
-το πρόσωπο, το οποίο ανεξαρτήτως ταμείου αντλεί τουλάχιστον το 50% του ατομικού του εισοδήματος από γεωργικές δραστηριότητες που ασκούνται στα όρια της γεωργικής του εκμετάλλευσης και δεν πραγματοποιεί περισσότερα από 115 ημερομίσθια ετησίως σε εξωτερικούς τομείς.

Κατά παρέκκλιση των ανωτέρω και για την εφαρμογή της παρούσας δύνανται να θεωρηθούν γεωργοί:

⇒ οι νέοι γεωργοί κατά την έννοια του μέτρου 3.1. του ΕΠΑΑ-ΑΥ που δεν έχουν συμπληρώσει τριετία από την ημερομηνία της πρώτης τους εγκατάστασης, ανεξαρτήτως εισοδημάτων.

⇒ Αγροργάτες, Δασεργάτες, Αλλιεργάτες, Μικροεπαγγελματίες μόνιμοι κάτοικοι Δημοτικών ή Κοινοτικών διαμερισμάτων πληθυσμού μέχρι 2000 κατοίκων ή ορεινών οικισμών κατά την έννοια της οδηγίας 85/148 ΕΟΚ όπως ισχύει, πληθυσμού μέχρι 2000 κατοίκων ή μικρών νησιών πληθυσμού μέχρι 3100 κατοίκων ανεξαρτήτως ταμείου, εφόσον αντλούν τουλάχιστον το 25% του ατομικού τους εισοδήματος από γεωργικές δραστηριότητες.

1.2. Η πιστοποίηση της ιδιότητας του γεωργού, κατά περίπτωση φυσικού προσώπου γίνεται ως ακολούθως:

- α. Ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ.
- β. Δασεργάτες, Μικροεπαγγελματίες κλπ
- γ. Νέοι γεωργοί
- δ. Λοιπές Περιπτώσεις μη Ασφαλισμένων στον ΟΓΑ

2. ο έχων **γεωργική εκμετάλλευση**, δηλαδή μονάδα παραγωγής προς πώληση ενός ή περισσότερων προϊόντων των κλάδων της γεωργίας υπό ενιαία διοίκηση και διαχείριση.

Στις δραστηριότητες της γεωργικής εκμετάλλευσης πλην της πρωτογενούς γεωργικής παραγωγής περιλαμβάνονται η διακίνηση, μεταφορά, τυποποίηση, συσκευασία, χονδρική και λιανική πώληση αποκλειστικά των προϊόντων που παράγει η εκμετάλλευση.

3. ο έχων **νόμιμη κατοχή γεωργικής εκμετάλλευσης**, δηλαδή

- ιδιοκτησία, η οποία μπορεί να προέλθει με όλους τους νόμιμους τρόπους, όπως αγορά, γονική παροχή, αποδοχή κληρονομιάς, δωρεάς κλπ.
- Η χρηματοδοτική μίσθωση αγροτικών εκτάσεων
- Η επίμορτος αγροληψία εφόσον κατά περίπτωση είχε συναφθεί με συμβολαιογραφική πράξη
- Η μίσθωση η αγροληψία, εφόσον κατά περίπτωση είχε συναφθεί με έγγραφο βεβαίας χρονολογίας. Ειδικά στις περιπτώσεις μίσθωσης άνω των 9 ετών απαιτείται συμβολαιογραφική πράξη νομίμως μεταγεγραμμένη.

4. ο **αρχηγός γεωργικής εκμετάλλευσης**, το φυσικό πρόσωπο το οποίο έχει πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα και είναι νομικά (αστική ευθύνη) και οικονομικά (φορολογική ευθύνη) υπεύθυνο για την κανονική λειτουργία της (αστική και φορολογική ευθύνη διαχείρισης).

Στην περίπτωση εκμεταλλεύσεων νομικών προσώπων αρχηγός νοείται ο νομικός εκπρόσωπος.

Η νομική ευθύνη αναφέρεται στη νόμιμη κατοχή της εκμετάλλευσης και αποδεικνύεται με την έκδοση στο όνομα και αριθμό φορολογικού μητρώου του αρχηγού της όλων των παραστατικών που

αφορούν την εκμετάλλευση , όπως: μισθωτήρια, τιμολόγια αγοράς εφοδίων, πώλησης προϊόντων , είσπραξη ενισχύσεων, συναλλαγές με πιστωτικά ιδρύματα , φορολογικές υποχρεώσεις κλπ.
Σε κάθε μορφή εκμετάλλευση αναγνωρίζεται ένας μόνο αρχηγός. Μεταβίβαση της αρχηγίας μεταξύ προσώπων δύναται να γίνει αποδεκτή με εξαίρεση τις περιπτώσεις μεταβίβασης της αρχηγίας από σύζυγο σε σύζυγο για την ένταξη στο μέτρο της εφάπαξ πριμοδότησης πρώτης εγκατάστασης και εκείνη από νέο ή νεοεισερχόμενο γεωργό σε άλλο γεωργό.

5.Μόνιμη κατοικία

Σύμφωνα με το άρθρο 51 του Α.Κ. , όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, το πρόσωπο έχει κατοικία τον τόπο της κύριας και μόνιμης εγκατάστασής του. Κανένας δεν μπορεί να έχει συγχρόνως περισσότερες από μία μόνιμες κατοικίες. Υπό την έννοια αυτή δεν θα πρέπει να ταυτίζονται και να συγχέονται οι έννοιες της μόνιμης κατοικίας και διαμονής.

Μόνιμη κατοικία είναι εγκατάσταση ενός ατόμου και της οικογενείας του σ' ένα τόπο με πρόθεση να το χρησιμοποιήσει στη διάρκειά του χρόνου ως κέντρο της κοινωνικής και οικονομικής του δραστηριότητας. Η πρόθεση συμπεραίνεται μετά από την αντικειμενική εκτίμηση της συνολικής συμπεριφοράς του ατόμου και της οικογένειάς του.

Διαμονή είναι η πρόσκαιρη εγκατάσταση σ' ένα τόπο.

Το μόνιμο της κατοικίας βεβαιώνει ο Δήμαρχος ή ο πρόεδρος της κοινότητας. Ωστόσο σε περιπτώσεις αμφιβολιών ή καταγγελίας το μόνιμο της κατοικίας θα εξετάζεται και το βάρος της απόδειξης θα το φέρει ο ενδιαφερόμενος (αποδείξεις οργανισμών κοινής ωφελείας , φοίτηση παιδιών , υποβολή φορολογικής δήλωσης, κλπ)

Επισημαίνεται ότι η ύπαρξη οικογενειακής μερίδας ή εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη την ύπαρξη μόνιμης κατοικίας.

6.Ευρύτατη περιοχή του τόπου κατοικίας

Ευρύτερη περιοχή του τόπου κατοικίας νοείται η περιοχή στην οποία ο γεωργός έχει τη δυνατότητα καθημερινής πρόσβασης για την εύρυθμη λειτουργία της εκμετάλλευσης. Η περιοχή δεν μπορεί να υπερβεί τα όρια του νομού κατοικίας και των ομόρων του.

7.Μετακινούμενος κτηνοτρόφος

Με τον όρο μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι νοούνται οι κτηνοτρόφοι, οι οποίοι , ανεξαρτήτως τόπου μόνιμης κατοικίας , μετακινούνται σε βοσκότοπους ορεινών ή μειονεκτικών περιοχών για διάστημα τουλάχιστον 5 μηνών με το ποίμνιό τους , που πρέπει να αποτελείται από 5 τουλάχιστον ζωικές μονάδες.

8.Απασχόληση στη γεωργική απασχόληση

Απασχόληση στη γεωργική εκμετάλλευση νοείται η εργασία που προσφέρεται συστηματικά από φυσικό πρόσωπο στη γεωργική του εκμετάλλευση για την επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος και μπορεί να είναι φύσεως χειρωνακτικής , διοικητικής ή διαχειριστικής ή με χρήση μηχανών. Υπό την έννοια αυτή η προσφορά εργασίας σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις τρίτων δεν μπορεί να προσμετρηθεί στη γεωργική εργασία της εκμετάλλευσης.

9.Μονάδα ανθρώπινης εργασίας (ΜΑΕ)

Για την μέτρηση της εργασίας χρησιμοποιείται η Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας , που ορίζεται ως ακολούθως: μία ΜΑΕ αντιστοιχεί σε εργασία 1.750 ωρών που προσφέρεται , υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης , από φυσικό πρόσωπο κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους σε όλους τους τομείς της οικονομίας .

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι ο συνολικός ετήσιος χρόνος απασχόλησης που μπορεί να ληφθεί υπόψη στους υπολογισμούς για εργασία που προσφέρεται εντός και εκτός της εκμετάλλευσης δεν μπορεί να υπερβεί 1.750 ώρες ετησίως.

Υπό την έννοια αυτή τα πρόσωπα που έχουν μόνιμη εξωγεωργική απασχόληση , εξηρητημένη ή μη , δεν μπορούν , ανεξαρτήτως πραγματικού γεγονότος , να θεωρηθούν ότι προσφέρουν εργασία στην

γεωργική τους εκμετάλλευση. Τέτοιες περιπτώσεις προσώπων μπορεί να είναι υπάλληλοι Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ., επαγγελματίες κλπ.

Περιπτώσεις μικροεπαγγελματιών μονίμων κατοίκων ορεινών μη τουριστικών, Δημοτικών ή κοινοτικών διαμερισμάτων πληθυσμού μέχρι 2.000 κατοίκων εξετάζονται.

-Υπολογισμός ΜΑΕ για την κανονική λειτουργία των εκμεταλλεύσεων

Ο Υπολογισμός των απαιτούμενων ΜΑΕ για την κανονική λειτουργία της εκμετάλλευσης εκτελείται με βάση τα μεγέθη της και τους αντίστοιχους δείκτες που εκδίδονται για τον σκοπό αυτό.

Οι Διευθύνσεις Γεωργικής Ανάπτυξης των Περιφερειών σε συνεργασία με τις Νομαρχιακές Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης της περιοχής ευθύνης τους καταρτίζουν το αργότερο μέχρι 31/12 κάθε έτους πίνακες με σχετικούς δείκτες. Οι πίνακες αυτοί το αργότερο μέχρι την 10 Ιανουαρίου του επόμενου έτους διαβιβάζονται στο Υπουργείο Γεωργίας – Διεύθυνση Γεωργικών Διαρθρώσεων για την ενοποίηση σε επίπεδο χώρας και επικύρωση. Οι πίνακες αυτοί κοινοποιούνται σε όλους τους φορείς και ισχύουν καθόλη τη διάρκεια του έτους.

10. Επαρκής επαγγελματική ικανότητα

Επαρκής επαγγελματική ικανότητα υφίσταται εφόσον συντρέχει μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- i. Απασχόληση σε γεωργικές δραστηριότητες για χρονικό διάστημα άνω των 3 ετών
- ii. Απασχόληση σε γεωργικές δραστηριότητες για χρονικό διάστημα μέχρι 3 ετών και βεβαίωση παρακολούθησης μαθημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Γεωργίας, διάρκειας τουλάχιστον 150 ωρών
- iii. Βεβαίωση παρακολούθησης μαθημάτων διάρκειας τουλάχιστον 300 ωρών, αρμοδιότητας Υπουργείου Γεωργίας
- iv. Απολυτήριο/ Πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ, ΤΕΕ, ΤΕΣ, ΙΕΚ Δημοσίου, αναλόγου κατεύθυνσης.

Η επαρκής επαγγελματική ικανότητα θα πρέπει να υφίσταται κατά την ημερομηνία εξέτασης του φακέλου υποψηφιότητας.

11. Εμφανείς δαπάνες

Είναι το άθροισμα όλων των δαπανών που καταβάλλει σε τρίτους η εκμετάλλευση, συν το σύνολο των αποσβέσεων σε συγκεκριμένο οικονομικό έτος.

12. Ενδιάμεση κατανάλωση

Είναι το σύνολο των παραγωγικών δαπανών, εκτός από την αμοιβή εργασίας (οικογενειακής και ξένης), το ενοίκιο του εδάφους (ιδιόκτητου και ενοικιαζόμενου), τους τόκους των κεφαλαίων (ίδιων και ξένων), τις αποσβέσεις.

13. Τεκμαρτές δαπάνες (ονομάζονται και μη καταβαλλόμενες)

Είναι το μέρος των συνολικών παραγωγικών δαπανών της εκμετάλλευσης που δεν καταβάλλεται σε τρίτους.

Αυτές οι δαπάνες συμπεριλαμβάνουν περιλαμβάνουν τις αμοιβές των ίδιων συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιεί η γεωργική εκμετάλλευση και είναι η αμοιβή της εργασίας του αρχηγού και των μελών της οικογένειας, το ενοίκιο του ιδιόκτητου εδάφους, καθώς και οι τόκοι των ίδιων κεφαλαίων.

14. Τελικά προϊόντα

Είναι τα προϊόντα που παράγει η εκμετάλλευση με σκοπό να τα διαθέσει στην αγορά

15. Σύνολο παραγωγικών δαπανών

Είναι το άθροισμα των δαπανών όλων των συντελεστών παραγωγής ίδιων και ξένων που απαιτούνται για να παραχθεί ένα γεωργικό προϊόν.

16. Ακαθάριστη αξία παραγωγής εκμετάλλευσης

Είναι το άθροισμα των ακαθαρίστων αξιών όλων των τελικών προϊόντων της εκμετάλλευσης σε συγκεκριμένο οικονομικό έτος και η αύξηση της αξίας του φυτικού της κεφαλαίου από την παραγωγική της δραστηριότητα. Περιλαμβάνει επίσης τη μεταβολή της αξίας του ζωτικού κεφαλαίου (και λόγω μεταβολής των τιμών), στο συγκεκριμένο έτος.

17. Ακαθάριστη αξία παραγωγής προϊόντος

Αποτελείται από την αξία του προϊόντος κατά το μέρος που πωλήθηκε, κατά το μέρος που αυτοκαταναλώθηκε, που ιδιο-χρησιμοποιήθηκε και που παρέμεινε στην αποθήκη της εκμετάλλευσης στο τέλος του συγκεκριμένου οικονομικού έτους.

Ειδικά η ακαθάριστη αξία παραγωγής κρέατος, με βάση τη χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία του προγράμματος R.I.C.A., υπολογίζεται ως σύνολο της αξίας των πωλήσεων, της αυτοκατανάλωσης και των παροχών σε είδος, καθώς και τις μεταβολές της αξίας του ζωικού κεφαλαίου (και λόγω μεταβολής των τιμών), μείον το σύνολο της αξίας των αγορασθέντων ζώων.

18. Ακαθάριστη πρόσδοδος εκμετάλλευσης

Είναι το άθροισμα των ακαθαρίστων προσόδων όλων των τελικών προϊόντων εκμετάλλευσης σε συγκεκριμένο οικονομικό έτος. Περιλαμβάνει και την αύξηση της αξίας του φυτικού κεφαλαίου, από την παραγωγική δραστηριότητα καθώς και την μεταβολή της αξίας ζωικού κεφαλαίου (και λόγω μεταβολής των τιμών). Από το παραπάνω άθροισμα αφαιρούνται τυχόν επιβαρύνσεις της εκμετάλλευσης λόγω σχετικών φόρων και τελών (π.χ. ΦΠΑ, φόροι εγγείου κεφαλαίου κλπ).

19. Ακαθάριστη πρόσδοδος προϊόντος

Αποτελείται από την αξία του προϊόντος κατά το μέρος που πωλήθηκε, που αυτοκαταναλώθηκε, που ιδιοχρησιμοποιήθηκε, που παρέμεινε στην αποθήκη της εκμετάλλευσης στο τέλος του συγκεκριμένου οικονομικού έτους, καθώς και από το σύνολο των επιδοτήσεων και αποζημιώσεων που εισέπραξε ο παραγωγός, για την παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος.

20. Οικογενειακό γεωργικό εισόδημα (ΟΓΕ)

Είναι το άθροισμα του οικονομικού αποτελέσματος της γεωργικής εκμετάλλευσης (κέρδους ή ζημιά), για συγκεκριμένο οικονομικό έτος συν τις αμοιβές όλων των συντελεστών παραγωγής που ανήκουν στον αρχηγό και στα μέλη της οικογένειας και χρησιμοποιούνται στη γεωργική εκμετάλλευση (τεκμαρτές, δαπάνες εκμετάλλευσης).

21. Επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων φυσικών προσώπων

1. Δείκτες

Για την κατάδειξη της Οικονομικής Βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων χρησιμοποιούνται κυρίως οι ακόλουθοι δείκτες:

- Οικογενειακό Γεωργικό Εισόδημα (ΟΓΕ) ανά Χρησιμοποιούμενη Μονάδα Οικογενειακή Εργασία
- Χρησιμοποιούμενη Οικογενειακή Εργασία στην εκμετάλλευση μετρούμενη σε ΜΑΕ (Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας)

2. Κατηγορίες γεωργικές εκμεταλλεύσεων

Με βάση τους παραπάνω δείκτες οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις κατατάσσονται σε κατηγορίες, οι οποίες καθορίζουν τα επίπεδα οικονομικής βιωσιμότητας:

A. Εκμεταλλεύσεις βιώσιμες

Μια γεωργική εκμετάλλευση νοείται βιώσιμη, εφόσον αποδίδει ΟΓΕ ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή ΜΑΕ μεγαλύτερο του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί τουλάχιστον μία ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας.

Οι βιώσιμες γεωργικές εκμεταλλεύσεις με βάση το ποσοστό συμμετοχής των επιδοτήσεων (άμεσες ενισχύσεις προϊόντων , αντισταθμιστικές πληρωμές, κλπ) στο σχηματισμό του ΟΓΕ διακρίνονται σε δύο επίπεδα , τα ακόλουθα:

A1.Βιώσιμες ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις (1^ο επίπεδο)

Βιώσιμη ανταγωνιστική νοείται η εκμετάλλευση , στην οποία οι επιδοτήσεις συμμετέχουν μέχρι ποσοστό 20%, στο σχηματισμό του ΟΓΕ

A2.Βιώσιμες μη ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις(2^ο επίπεδο)

Βιώσιμη μη ανταγωνιστική νοείται η γεωργική εκμετάλλευση, στην οποία οι επιδοτήσεις συμμετέχουν σε ποσοστό μεγαλύτερο του 20% , στο σχηματισμό του ΟΓΕ

B. Εκμεταλλεύσεις εν δυνάμει βιώσιμες (3^ο επίπεδο).

Οι εν δυνάμει βιώσιμες γεωργικές εκμεταλλεύσεις ανάλογα με το ύψος του ΟΓΕ

Και το μέγεθος των οικογενειακών ΜΑΕ που χρησιμοποιούν διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

B1. Σ' αυτές που χρησιμοποιούν οικογενειακή εργασία από 0.5 έως 0,99 ΜΑΕ,

Αλλά αποδίδουν ΟΓΕ, ανά χρησιμοποιούμενη ΜΑΕ , πάνω από το 100% του εισοδήματος αναφοράς , και

B2. Σ' αυτές που χρησιμοποιούν οικογενειακή εργασία μεγαλύτερη ή ίση της

1 ΜΑΕ , αλλά αποδίδουν ΟΓΕ , ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή ΜΑΕ ,

μεταξύ του 50% και του 100% του εισοδήματος αναφοράς.

Στόχος των εν δυνάμει βιώσιμων εκμεταλλεύσεων είναι η βελτίωση ενός τουλάχιστον δείκτη που παρουσιάζει υστέρηση διατηρώντας τον άλλο δείκτη σταθερό , έτσι ώστε να αποκτήσουν τα κριτήρια των βιώσιμων εκμεταλλεύσεων.

Γ. Φθίνουσες εκμεταλλεύσεις με ενδείξεις οικονομικής ανάκαμψης (4^ο επίπεδο)

Φθίνουσα γεωργική εκμετάλλευση με ενδείξεις οικονομικής ανάκαμψης, νοείται η εκμετάλλευση εφόσον εμφανίζεται σε μία από τις ακόλουθες υποκατηγορίες:

Γ1.Αποδίδει ΟΓΕ ανά χρησιμοποιούμενη οικογενειακή ΜΑΕ μεταξύ του 50%

Και 100% του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί από 0,5-0,99 ΜΑΕ

Οικογενειακής εργασίας .

Γ2.Αποδίδει ΟΓΕ ανά χρησιμοποιούμενη ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας πάνω από το 100%
του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί λιγότερες των 0,5

ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας.

Γ2.Αποδίδει ΟΓΕ ανά χρησιμοποιούμενη ΜΑΕ οικογενειακής εργασίας μικρότερο του 50%
του εισοδήματος αναφοράς και χρησιμοποιεί περισσότερες της 1 ΜΑΕ οικογενειακής
εργασίας.

Δ. Μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις (5^ο επίπεδο)

Στην κατηγορία αυτή υπάγονται όλες οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις , που δεν πληρούν κριτήρια κανενός από τα προηγούμενα επίπεδα.

Οι εκμεταλλεύσεις του οικονομικού αυτού επιπέδου δεν μπορούν να ενισχυθούν για παραγωγικές επενδύσεις στα πλαίσια ενός Σχεδίου Βελτίωσης (Καν.445/02).

Ε. Μη βιώσιμες οικονομικά γεωργικές εκμεταλλεύσεις (6^ο επίπεδο)

Μη βιώσιμη γεωργική εκμετάλλευση , ανεξάρτητα μεγέθους και δεικτών , εφόσον βρίσκεται σε χρηματοοικονομικό κίνδυνο , λόγω υποχρεώσεων ή ληξιπρόθεσμων οφειλών και δεν έχει ξεκινήσει η διαδικασία εξυγίανσης της.

Οι εκμεταλλεύσεις του οικονομικού επιπέδου δεν μπορούν να ενισχυθούν στα πλαίσια ενός Σχεδίου Βελτίωσης.

22.Κριτήρια τήρησης ελαχίστων προϋποθέσεων σε ό,τι αφορά το Περιβάλλον

Μια εκμετάλλευση νοείται ότι πληρεί τις ελάχιστες προϋποθέσεις σε ό,τι αφορά το περιβάλλον , εφόσον:

22.1. Είναι πτηνο-κτηνοτροφική εκμετάλλευση και έχει τη δυνατότητα συνέχισης της λειτουργίας της στη συγκεκριμένη θέση . Η ανωτέρω δυνατότητα αποδεικνύεται εφόσον η πτηνο-κτηνοτροφική

εκμετάλλευση διαθέτει τις απαραίτητες άδειες όπως αυτές προβλέπονται στην ΚΥΑ Υιβ/2000 ΦΕΚ 3438. Ειδικότερα, ο όρος «οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις θα πρέπει να πληρούν τα ελάχιστα κριτήρια περιβάλλοντος» πληρούνται εφόσον κατά περίπτωση δυναμικότητας της μονάδας τηρούνται τα ακόλουθα:

i. Μονάδες δυναμικότητας άνω των τριών ισοδυνάμων.

⇒ Εφόσον η Μονάδα διαθέτει άδεια ίδρυσης ή και άδεια λειτουργίας και δεν προβλέπεται έκδοση νέας λόγω αύξησης της δυναμικότητας ή άλλου λόγου, τότε στο στάδιο της έγκρισης του Σ. Β. θα πρέπει να προσκομίζονται:

- η άδεια ίδρυσης, ή και
- η άδεια λειτουργίας
- η έγκριση περιβαλλοντικών όρων

⇒Εφόσον προβλέπεται για τη μονάδα έκδοση νέας άδειας λόγω αύξησης δυναμικότητας ή άλλου λόγου (π.χ. ίδρυση νέας μονάδας), τότε θα πρέπει να προσκομίζονται :

- άδεια ίδρυσης, κατά το χρόνο έγκρισης του Σ.Β. η οποία θα αφορά τη μελλοντική δυναμικότητα της μονάδας.
- άδεια λειτουργίας, η οποία θα πρέπει να υφίσταται κατά το χρόνο χορήγησης της τελευταίας δόσης της ενίσχυσης του Σ.Β.

ii. Για μονάδες δυναμικότητας μέχρι τριών ισοδυνάμων

⇒Σχετική απόφαση του οικείου Νομάρχη, η οποία θα προσκομίζεται κατά το χρόνο έγκρισης του Σ.Β.

iii. Για μονάδες εκτροφής οικόσιτων ζώων και πτηνών

⇒Θα πρέπει να τηρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις όπως ορίζονται από τον οικείο Νομάρχη.

22.2.Μετά την έγκριση του Σ.Β. τηρεί τους Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής όπως ισχύουν κάθε φορά.

23. Τήρηση ελαχίστων προϋποθέσεων υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων

Όπως ορίζονται στην με αριθμό 244331/07.03.02 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, όπως αυτή ισχύει κάθε φορά.

24. Ανωτέρα βία

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία, ανωτέρα βία υπάρχει όταν η ανθρώπινη σκέψη και πρόνοια δεν μπορεί να προβλέψει και να προλάβει το επιζήμιο γεγονός.

Περιπτώσεις ανωτέρας βίας είναι δυνατόν να χαρακτηρισθούν τα εξής περιστατικά:

⇒ο θάνατος του δικαιούχου

⇒η μόνιμη ή και προσωρινή για μεγάλο διάστημα ανικανότητα του δικαιούχου

να ασκήσει την επαγγελματική του δραστηριότητα

⇒η αναγκαστική απαλλοτρίωση της περιουσίας του δικαιούχου, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, υπό τον όρο ότι αυτή δεν ήταν δυνατό να προβλεφθεί την ημερομηνία ανάληψης της δέσμευσης(υπογραφή σύμβασης)

⇒η σοβαρή φυσική καταστροφή (σεισμοί, πυρκαγιές, έκτακτες θεομηνίες μη συνηθισμένες στην περιοχή), που επηρεάζουν σημαντική έκταση εκμετάλλευσης

⇒η απροσδόκητη καταστροφή των κτηνοτροφικών μονάδων

⇒η εμφάνιση επιζωοτίας που θίγει το μεγαλύτερο μέρος ή το σύνολο του ζωικού κεφαλαίου

Οι περιπτώσεις ανώτερης βίας εξετάζονται μόνο στην περίπτωση που οι σχετικές αποδείξεις υποβληθούν στον τελικό δικαιούχο εγγράφως το αργότερο εντός διαστήματος που ορίζεται στον Καν. 445/02.

2. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Αγροτικός τουρισμός και εγκαταστάσεις ανάπτυξης

Το Υπουργείο Ανάπτυξης και Υπουργείο Γεωργίας εξέδωσαν κοινή υπουργική απόφαση την υπ' αριθμό 471/2002 με την οποία προσδιορίζουν τη μορφή και την τάξη των τουριστικών καταλυμάτων και λοιπών τουριστικών εγκαταστάσεων που θεωρούνται εγκαταστάσεις αγροτουριστικές. Σε αυτήν αποφάσισαν τα κάτωθι:

Κεφάλαιο Α

Άρθρο 1

Πεδίο εφαρμογής

Παρεμβάσεις Αγροτικού τουρισμού μπορούν να υλοποιηθούν στο πλαίσιο των ακολούθων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων:

Α) Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου» και ειδικότερα στα μέτρα 7.6 «Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων και η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων» και 7.9 «Ενθάρρυνση τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων».

Β) Ε.Π. Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ και ειδικότερα στο πλαίσιο του μέτρου 1.2 «Ενισχύσεις σε επενδύσεις – Στήριξη στην επιχειρηματικότητα»

Γ) Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και ειδικότερα στο πλαίσιο των «Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου» και στο Πρόγραμμα «Πολυαπασχόλησης στη γεωργική εκμετάλλευση».

Κεφάλαιο Β

Λειτουργικές μορφές και τάξεις τουριστικών καταλυμάτων

Άρθρο 2

Ίδρυση νέων κύριων και μη κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων

Οι λειτουργικές μορφές και τάξεις νέων τουριστικών καταλυμάτων, που ενισχύονται στα πλαίσια των μέτρων και δράσεων ανάπτυξης Αγροτικού Τουρισμού των προγραμμάτων του Κεφαλαίου Α είναι δυνατόν να είναι οι ακόλουθες:

Α. Παραδοσιακά ή διατηρητέα κτίρια: Πρόκειται για επισκευή, αποκατάσταση παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων και μετατροπή τους σε τουριστικά καταλύματα, σε εφαρμογή αρχιτεκτονικής μελέτης, που συντάσσεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Π.Δ. 33/79 (ΦΕΚ 10/Α/24.01.79) και αρ.. 532249/29.07.94 (ΦΕΚ 616Β/09.08.94) απόφαση του Γενικού Γραμματέα του ΕΟΤ.

Τα ανωτέρω κτίσματα πρέπει να είναι χαρακτηρισμένα ως παραδοσιακά ή διατηρητέα, από τις αρμόδιες κατά τόπους Υπηρεσίες του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. ή του ΥΠ.Π.Ο.

Β. Ξενοδοχεία κλασσικού τύπου, 5, 4, και 3 αστερών: Πρόκειται για μορφή ξενοδοχείου που περιλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους υποδοχής, παραμονής, εστίασης και αναψυχής πελατών, υπνοδωμάτια, λουτρά και βοηθητικούς χώρους.

Η ίδρυση τους γίνεται σύμφωνα με τις σχετικές προδιαγραφές που προβλέπονται στο Π.Δ. 43/02(ΦΕΚ 43/Α/02).

Ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός δωματίων είναι 10.

Γ. Ξενοδοχεία τύπου MOTEL και 4 και 3 αστερών: Πρόκειται για ξενοδοχεία που περιλαμβάνουν κοινόχρηστους χώρους υποδοχής, παραμονής, εστίασης και αναψυχής πελατών, υπνοδωμάτια με ιδιαίτερα λουτρά και βοηθητικούς χώρους.

Τα ξενοδοχεία τύπου MOTEL ιδρύονται, εφόσον η σχετική χρήση επιτρέπεται από τις κείμενες διατάξεις, είτε εκτός σχεδίου αλλά εντός ΖΟΕ είτε εκτός σχεδίου, εκτός οικισμών και γενικά εκτός κατοικημένων περιοχών ή στις παρυφές τέτοιων περιοχών, αλλά απαραίτητως επί οδικών αρτηριών μεγάλης κυκλοφορίας που ενώνουν μεγάλα αστικά ή τουριστικά κέντρα και εμφανίζουν σημαντική

κίνηση αυτοκινήτων (εθνικό και επαρχιακό δίκτυο). Η ίδρυσή τους γίνεται σύμφωνα με τις σχετικές προδιαγραφές και διαδικασίες που προβλέπονται στο Π.Δ. 43/02 (ΦΕΚ 43/Α/02).

Ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός δωματίων είναι 10.

Δ. Ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων 5,4 και 3 αστέρων: Πρόκειται για ξενοδοχεία, που διαθέτουν κοινόχρηστους χώρους υποδοχής και παραμονής πελατών, βοηθητικούς χώρους και περιλαμβάνουν διαμερίσματα ενός, δύο ή περισσότερων κύριων χώρων με πλήρες λουτρό και μικρό μαγειρείο. Η ίδρυσή τους γίνεται σύμφωνα με τις σχετικές προδιαγραφές και διαδικασίες, που προβλέπονται στο Π.Δ. 43/02 (ΦΕΚ 43/Α/02).

Ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός δωματίων ανέρχεται σε 10.

Ε. Τουριστικές επιπλωμένες επαύλεις και τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες: Οι Τουριστικές επιπλωμένες επαύλεις είναι μονώροφες ή διώροφες μονοκατοικίες ενδιαφέρουσας αρχιτεκτονικής μορφής που έχουν ανεξάρτητη και άμεση εξωτερική προσπέλαση, ιδιωτικότητα και παρουσιάζουν αυτοτέλεια οικοπέδου και κτίσματος, όπου ανήκει αποκλειστικά και ο διαμορφωμένος κήπος.

Οι Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες είναι μεμονωμένες ή σε σειρά ή σε συγκρότημα μονώροφες ή διώροφες κατοικίες, που έχουν αυτοτέλεια λειτουργίας, ανεξάρτητη εξωτερική προσπέλαση και ιδιωτικότητα.

Η ίδρυσή τους γίνεται σύμφωνα με τις σχετικές προδιαγραφές και διαδικασίες που προβλέπονται στην αριθ. 530992/87 (ΦΕΚ 557/Β/87) απόφαση του ΕΟΤ.

Ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός κλινών ανέρχεται σε 10.

ΣΤ. Ενοικιαζόμενα δωμάτια 4 «κλειδιών»: Πρόκειται για ενοικιαζόμενα δωμάτια σε συγκρότημα μέχρι 10 δωματίων που ιδρύονται με βάση τις προδιαγραφές που ορίζονται στο Π.Δ. 337 (ΦΕΚ 281/Α/28.12.2000).

Ο μέγιστος δυνατός αριθμός δωματίων είναι 10, ενώ ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός δωματίων είναι 6 με αντίστοιχο αριθμό κλινών 12.

Ζ. Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα 4 «κλειδιών»: Πρόκειται για ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα σε συγκρότημα μέχρι 20 δωματίων που ιδρύονται με βάση τις προδιαγραφές που ορίζονται στο Π.Δ. 337 (ΦΕΚ 281/Α/28.12.2000).

Ο μέγιστος δυνατός αριθμός δωματίων είναι 20, ενώ ο ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός δωματίων είναι 6 με αντίστοιχο αριθμό κλινών 12.

Άρθρο 3

Περιορισμοί στη χωροθέτηση και τις τάξεις τουριστικών καταλυμάτων

Η ίδρυση τουριστικών καταλυμάτων του προηγούμενου άρθρου υπόκειται στους ακόλουθους όρους και περιορισμούς:

α. Η μετατροπή χαρακτηρισμένων παραδοσιακών ή διατηρητέων κτισμάτων σε τουριστικά καταλύματα ενισχύεται κατά προτεραιότητα στις περιοχές εφαρμογής των προγραμμάτων χωρίς κανέναν επιπλέον περιορισμό.

β. Για όλες τις λοιπές λειτουργικές μορφές καταλυμάτων του αρθρ. 2 ισχύουν οι περιορισμοί που προβλέπονται στην με αριθ. 2647/ΥΠΕΘΟ / 538866 /ΕΙΔ135 / ΕΟΤ/19.11.86 (ΦΕΚ 797/86/Β) ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ Υφυπουργού Εθνικής Οικονομίας

«Μέτρα για την ελεγχόμενη τουριστική ανάπτυξη και την αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς της Χώρας. Καθορισμός περιοχών Ελέγχου Τουριστικής Ανάπτυξης», όπως αυτή τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα.

γ. Σε οικοπέδα ή γήπεδα ευρισκόμενα σε απόσταση μικρότερη των 3 χιλ. από τις ακτές είναι δυνατή ή ίδρυση μόνο κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων (ξενοδοχεία κλασσικού τύπου, ξενοδοχεία τύπου Motel, ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων), τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών, καθώς και μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε καταλύματα.

δ. Σε παραδοσιακούς οικισμούς, εκτός από τη μετατροπή σε κατάλυμα παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων, είναι δυνατή η ίδρυση μόνο ξενοδοχείων κλασσικού τύπου και επιπλωμένων

διαμερισμάτων , τουριστικών επιπλωμένων επαύλεων και τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών λαμβανομένων υπόψη των περιορισμών του εδαφίου β.

ε. Η κατασκευή ενοικιαζομένων επιπλωμένων δωματίων και ενοικιαζομένων επιπλωμένων διαμερισμάτων είναι δυνατή, τηρουμένων σωρευτικά και των περιορισμών των εδαφίων β, γ, και δ του παρόντος άρθρου , μόνο σε οικοπέδα που βρίσκονται εντός σχεδίου, εντός οικισμών προϋφισταμένων του 1923 ή εντός οριοθετημένων οικισμών με πληθυσμό κάτω των 2.000 κατοίκων. Τα οικοπέδα αυτά θα πρέπει επί πλέον να βρίσκονται εκτός των περιοχών, που ορίζονται στην ΚΥΑ των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας ,Ανάπτυξης και ΠΕΧΩΔΕ 56616/2000 (ΦΕΚ 803/Β/00)

Άρθρο 4

Επέκταση κύριων και μη κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων

Ενισχύεται η επέκταση κύριων και μη κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων που ήδη λειτουργούν νόμιμα με ειδικό σήμα λειτουργίας , εφόσον ανήκουν στις λειτουργικές μορφές και τάξεις του άρθρου 2 της παρούσας και μόνον υπό τους όρους και περιορισμούς του άρθρου 3.

Άρθρο 5

Ποιοτικός εκσυγχρονισμός κύριων και μη κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων

1.Ενισχύεται ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός κύριων και μη κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων , που ήδη λειτουργούν νόμιμα με ειδικό σήμα λειτουργίας, ανεξαρτήτως λειτουργικής μορφής και τάξης.

2.Η χορήγηση της ενίσχυσης είναι δυνατή , εφόσον , με την ολοκλήρωση των σχετικών έργων, εργασιών και προμηθειών , που συνιστούν τον ποιοτικό εκσυγχρονισμό τα καταλύματα κατατάσσονται σε λειτουργικές μορφές και τάξεις του άρθρου 2 της παρούσας και μόνο. Η δυνατότητα μετατροπής της λειτουργικής μορφής και η δυνατότητα κατά τάξη προαγωγής των καταλυμάτων , που δεν συγκαταλέγονται στο άρθρο 2, βεβαιώνεται από την αρμόδια υπηρεσία του ΕΟΤ ή της οικείας Περιφέρειας , η οποία και εγκρίνει την τροποποιητική αρχιτεκτονική μελέτη για τη μετατροπή της λειτουργικής μορφής ή και την προαγωγή κατά τάξη.

Η βεβαίωση της εν λόγω δυνατότητας μετατροπής λειτουργικής μορφής ή και προαγωγής κατά τάξη και η έγκριση της τροποποιητικής αρχιτεκτονικής μελέτης , όπου απαιτείται , αποτελούν προϋπόθεση για την χορήγηση ενίσχυσης των επενδύσεων ποιοτικού εκσυγχρονισμού στα οικεία προγράμματα , εφόσον πρόκειται για καταλύματα, που δεν συγκαταλέγονται στην απαρίθμηση του άρθρου 2 του παρόντος Κεφαλαίου.

Κεφάλαιο Γ

Λοιπά καταλύματα και άλλες Τουριστικές εγκαταστάσεις

1.Ενισχύεται η ίδρυση και επέκταση οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων Β' τάξης και άνω, σύμφωνα με τις προδιαγραφές και διαδικασίες που προβλέπονται στην αριθ. 530992/87 (ΦΕΚ 557β/87) απόφαση του ΕΟΤ. Επίσης ενισχύεται ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός τέτοιων κατασκηνώσεων , που λειτουργούν νόμιμα με ειδικό σήμα λειτουργίας , ανεξάρτητα από τάξη.

Επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων Β' τάξης μπορούν να υλοποιηθούν σε οικοπέδα – γήπεδα , τα οποία βρίσκονται σε απόσταση των 3 χιλ. από ακτές. Τουριστικές κατασκηνώσεις Α' τάξης μπορούν να υλοποιηθούν οπουδήποτε μπορούν να χωροθετηθούν.

2.Λοιπες τουριστικές εγκαταστάσεις που περιγράφονται στην αριθ. 530992/87 (ΦΕΚ 557/Β/87) απόφαση του ΕΟΤ υλοποιούνται σύμφωνα με τις διατάξεις της απόφασης αυτής και τις λοιπές διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας.

Κεφάλαιο Δ'

Νομικές εγκρίσεις και άδειες

Όλες οι ενισχύσεις των προηγούμενων άρθρων του Κεφαλαίου αυτού χορηγούνται υπό τον όρο , ότι έχει προηγηθεί η τήρηση των νόμιμων διαδικασιών και η λήψη των νομίμων αδειών για την ίδρυση, επέκταση και εκσυγχρονισμό των αντίστοιχων καταλυμάτων και λοιπών εγκαταστάσεων από τους αρμόδιους φορείς.

3. ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το Υπουργείο Γεωργίας υλοποιεί σχέδια δράσης που αφορούν μέτρα πολιτικής για τους αγρότες και ιδιαίτερα τους νέους όπως:

1. Στα πλαίσια εφαρμογής **Κοινοτικών Ρυθμίσεων**, του κανονισμού 950/97:

- Εφάπαξ πρωτοδότησης πρώτης εγκατάστασης:

Χορηγούνται χαμηλότοκα δάνεια με επιδότηση επιτοκίου για δαπάνες Α' εγκατάστασης από την ΑΤΕ με επιτόκιο μικρότερο κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες (ισχύον επιτόκιο 21%) και περίοδος εξόφλησης μέχρι 15 χρόνια.

- Αυξημένες ενισχύσεις για επενδύσεις γεωργικής φύσης:

Το ποσοστό ενίσχυσης εξαρτάται από την περιοχή που βρίσκεται η ΜΑΕ

- Αυξημένο ποσοστό μέχρι και 40% της ενίσχυσης από το πρόγραμμα της εξισωτικής αποζημίωσης:

Το ποσό ετήσιας ενίσχυσης εξαρτάται από την περιοχή που βρίσκεται η ΜΑΕ. Το ποσό της ενίσχυσης χορηγείται μόνο κατά τα δύο πρώτα χρόνια από το έτος της πρώτης εγκατάστασης. Τα υπόλοιπα έτη, μέχρι τη συμπλήρωση της πενταετίας, ενισχύονται όπως οι λοιποί δικαιούχοι.

- Βελτίωση κατοικίας:

Εγκρίνεται η επισκευή και αποκατάσταση κατά προτεραιότητα παραδοσιακών κτισμάτων για την κάλυψη στεγαστικών αναγκών των νέων γεωργών που είναι μόνιμοι κάτοικοι οικισμών μέχρι 2.000 κατοίκους και βρίσκονται σε συγκεκριμένες περιοχές.

- Εθνικά μέτρα για τη δανειοδότηση νέων αγροτών
- Πρόγραμμα δανειοδότησης αγροτικής στέγασης συνολικά για όλους τους αγρότες με επιδοτούμενο επιτόκιο.
- Τα δάνεια μπορούν να καλύπτουν μέχρι το 75% της συνολικής δαπάνης για την αγορά, κατασκευή, αποπεράτωση ή επέκταση της Α' κατοικίας. Ειδικά για τους νέους; Σε ηλικία αγρότες καθώς και για τους διαδόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η επιδότηση επιτοκίου προσαυξάνεται κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες.
- Εξαγορά κτημάτων από νέους σε ηλικία αγρότες.
- Χορηγούνται μεσο-μακροπρόθεσμα δάνεια από κεφάλαια της ΑΤΕ για την αγορά γεωργικών εκτάσεων, με τις τυχόν υπάρχουσες κτιριακές εγκαταστάσεις για τη δημιουργία βιώσιμων γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

1. Εθνικά μέτρα (Νόμος 2520/97)

- Προτεραιότητα δίνεται στους νέους αγρότες που είναι κάτοχοι του "πράσινου πτυχίου" (Ευρωπαϊκό Γεωργικό Πτυχίο), για πρόσθετες δανειακές διευκολύνσεις.
- Βραχυπρόθεσμα Δάνεια Καλλιερηγικά

Επιδοτούνται επιτόκια δανείων με 1 ή 2 ποσοστιαίες μονάδες, αναλόγως προσόντων.

- Δανειοδοτήσεις νέων αγροτών για εξωγεωργικές δραστηριότητες

Επιδοτείται το επιτόκιο δανείων των νέων που κατοικούν σε προβληματικές περιοχές και τουλάχιστον το 25% του εισοδήματος τους προέρχεται από τη γεωργία, για κεφάλαια κινήσεως και για τοπικές δραστηριότητες σε άλλους τομείς της οικονομίας που αποφέρουν συμπληρωματικό εισόδημα (παραγωγή-μεταποίηση προϊόντων και εμπορία τους, οικοτεχνία, επιχειρήσεις διαχείρισης περιβάλλοντος και **αγροτουρισμός**)

- Δάνεια Συνεταιριστικών Οργανώσεων

Επιδότηση κατά 15% για συνεταιριστικές οργανώσεις

- Διευκολύνσεις της μεταβίβασης χρεωμένων και υποθηκευμένων στην ΑΤΕ εκμεταλλεύσεων.
- Ειδικά φορολογικά μέτρα για τους νέους αγρότες.
- Απαλλαγή από το φόρο μεταβίβασης
- Προσαύξηση του αφορολόγητου ποσού κατά 50% για τα πρώτα χρόνια υποβολής δήλωσης και κατά 25% για τα επόμενα 5 χρόνια.
- Έκπτωση από το φορολογητέο εισόδημα του 50% της δαπάνης για αγορά παγίων στοιχείων της γεωργικής εκμετάλλευσης εφάπαξ και μόνο κατά το χρόνο πραγματοποίησης της δαπάνης.

- Βεβαίωση , αλλά όχι είσπραξη του φόρου από μεταβιβάσεις προς νέους αγρότες με εκμεταλλεύσεις άνω των 2 ΜΑΕ.
- Προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων στα πλαίσια του Καν. 2328/91
- Αύξηση πρωμοδότησης πρώτης εγκατάστασης (εφάπαξ πρωμοδότηση)
- Αύξηση των πόρων της μέγιστης επιλέξιμης δαπάνης.
- Τήρηση βιβλίων λογαριασμών από τους νέους αγρότες.
- Δικαιούχοι δύνανται να κριθούν και οι νέοι γεωργοί δικαιούχοι της εφάπαξ πρωμοδότησης στην περίπτωση που επιθυμούν να τηρήσουν βιβλία λογαριασμών.
- Αγροτουρισμός – Αγροτοβιοτεχνία
- Η Κοινοτική συμμετοχή στις επιλέξιμες δαπάνες είναι 65%
- Μείωση του ελάχιστου ποσοστού ιδιοκτησίας γεωργικής εκμετάλλευσης
- Πληροφόρηση νέων αγροτών
- Ενθάρρυνση των επενδύσεων νέων αγροτών

2. Μέτρα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Τροποποίηση του Καν. 2328/91
- Μείωση του ελάχιστου όγκου εργασίας για τους Γεωργούς
- Εξομοίωση του ποσοστού ενίσχυσης που αφορά τουριστικές , βιοτεχνικές και λοιπές εγκαταστάσεις και ανέρχεται στο ποσοστό 56% για νέους αγρότες ορεινών και προβληματικών περιοχών
- Κατανομή ποσοστώσεων για την προστασία και εξασφάλιση – διευκόλυνση των νέων αγροτών.

4. ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Ο τουρισμός θεωρείται σχεδόν εκ προοιμίου ως “μια φυσική οδός προς την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης, ιδίως των περισσότερο μειονεκτικών” (Leader Magazine, 1993). Με την αναθεώρηση της ΚΑΠ και στο πνεύμα της διαφοροποίησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, ο ρο ανταποκρίνεται στην οικονομική λογική ανάπτυξης μικρών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών αναψυχής στον αγροτικό χώρο, που όμως έρχεται σχεδόν σε ρήξη με την κυρίαρχη γεωργική επαγγελματική ταυτότητα των αγροτών (Pergier-Cornet και Capt, 1995).

Κατ’ αυτήν την έννοια ο ρο ως επαγγελματικός κλάδος παροχής υπηρεσιών, και μάλιστα εξειδικευμένων, συναντά δυσκολίες στην εφαρμογή του. Καταρχήν, είναι δύσκολο για τους γεωργούς να αναπτύξουν δραστηριότητες σε τομείς που δεν διαθέτουν παραδοσιακά την απαραίτητη εμπειρία και να γίνουν διαχειριστές μιας μικρής πολυδραστήριας και καινοτόμου γι’ αυτούς επιχείρησης. Αυτό θα σήμαινε για τους αρχηγούς των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μια ριζική κοινωνικό-επαγγελματική μεταστροφή περνώντας από τον χειρισμό τεχνικών μεθόδων γεωργικής παραγωγής σ’ ένα επάγγελμα που απαιτεί κοινωνικό άνοιγμα και κατάλληλες υποδομές που θα ανταποκρίνονται στην αγροτουριστική ζήτηση. Οι γεωργοί και οι άλλοι εμπλεκόμενοι αγροτικοί φορείς έχουν ανάγκη από χρόνο για να αποδεχθούν, καταρτισθούν και τελικά υιοθετήσουν τις τεχνικές και οργανωτικές καινοτομίες που προϋποθέτει η υλοποίηση των αγροτουριστικών προγραμμάτων. Αυτή η επαγγελματική “υπέρβαση” και η ικανότητα τεχνικής και κοινωνικής προσαρμογής είναι βέβαια πολύ περισσότερο δύσκολες στις απομονωμένες ορεινές και μειονεκτικές αγροτικές ζώνες, που αποτελούν και τις περιοχές-στόχους σε προτεραιότητα ανάπτυξης.

Πέρα όμως από αυτή τη γενική παρατήρηση, που αγγίζει το σύνολο των αγροτικών ζωνών, οι ιδιαιτερότητες του μεσογειακού κόσμου αναφορικά με τις αγροτικές δομές και την κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη των αγροτικών περιοχών μπορούν να ερμηνεύσουν τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της αγροτουριστικής ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη απέναντι στο κατεστημένο πρότυπο και τις εμπειρίες της ΒΔ Ευρώπης. Ειδικότερα:

- *Στο επίπεδο των αγροτικών δομών*, στη Μεσόγειο δεν συναντάμε το πρότυπο της “απομονωμένης φάρμας” που ενσωματώνει το χώρο εργασίας (γεωργική γη, σταβλικές και άλλες εγκαταστάσεις) μαζί με το χώρο κατοικίας της αγροτικής οικογένειας, όπως αυτό συμβαίνει συνήθως στον ευρωπαϊκό Βορρά.

Στη μεσογειακή ύπαιθρο χώρα, η αγροτική κατοικία συγκεντρώνεται στον οικισμό της κοινότητας (πυρηνικό χωριό), ενώ η γεωργική εκμετάλλευση ως μονάδα παραγωγής είναι ανεξάρτητη από το χώρο κατοικίας του αρχηγού και βρίσκεται μακριά από το οικιστικό κέντρο (Lebeau, 1992). Έτσι η άμεση διασύνδεση της διαμονής των τουριστών στην ύπαιθρο με τις γεωργικές δραστηριότητες της οικογένειας υποδοχής δεν είναι ευδιάκριτη, όπως και η ενσωμάτωση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος στην αγροτική ζωή. Φαίνεται λοιπόν δύσκολο να μπορούν να ολοκληρωθούν οι δύο αυτές διαφορετικές δραστηριότητες της εκμετάλλευσης -η παραγωγική και η παροχή τουριστικών υπηρεσιών- σ’ ένα δυναμικό αγροτουριστικό προϊόν που θα ενσωματώνει την “εικόνα του τόπου”.

- *Στο κοινωνικό και δημογραφικό επίπεδο*, οι αγροτικές μεσογειακές ζώνες, ιδιαίτερα οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, χαρακτηρίζονται από τη δημογραφική συρρίκνωση και τη γήρανση του αγροτικού πληθυσμού. Το γεγονός αυτό ερμηνεύει εν μέρει την απουσία καινοτόμων πρωτοβουλιών ή τη σχετική επιφύλαξη των αγροτών απέναντι σε νέες μορφές οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός. Ερμηνεύει, επίσης, τη δυσκολία των αγροτών να διευρύνουν την επαγγελματική τους - γεωργική- ταυτότητα προς την παροχή υπηρεσιών σε μια εξειδικευμένη πελατεία.

- *Σε τεχνικό-οικονομικό επίπεδο*, οι αγροτικές ζώνες των χωρών της μεσογειακής Ευρώπης υποφέρουν από την ανεπάρκεια συλλογικών υποδομών και δικτύων υπηρεσιών που θα στήριζαν και ενθάρρυναν τις τοπικές αναπτυξιακές δράσεις, όπως ο αγροτουρισμός.

Από την άλλη, στην κλίμακα της οικογενειακής μονάδας, οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις στις μειονεκτικές ζώνες δεν είναι σε θέση να επενδύσουν σε τουριστικές υποδομές και εξοπλισμό (επισκευές παραδοσιακών κτιρίων, κατασκευή νέων, οικιακός εξοπλισμός, χωρικές διευθετήσεις της γεωργικής γης κλπ) χωρίς την ουσιαστική τεχνικο-οικονομική βοήθεια από την πλευρά των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που εμπλέκονται. Επιπλέον, στις μεσογειακές χώρες, όπου το θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο στήριξης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι κατά κανόνα ανεπαρκές, οι αγρότες βρίσκονται αδύναμοι να εκσυγχρονίσουν /διαφοροποιήσουν τις δραστηριότητες τους εξαιτίας της στενότητας δικτύων πληροφόρησης και διάχυσης της τεχνικής τεχνογνωσίας σε τοπική- περιφερειακή και εθνική κλίμακα.

- Από την πλευρά της ζήτησης αγροτουριστικών υπηρεσιών, παρατηρείται μια σχετικά χαμηλή ζήτηση στις μεσογειακές ζώνες και ιδιαίτερα για μορφές αγροτικού τουρισμού στις “αποτραβηγμένες” ενδοχώρες των αγροτικών περιφερειών.

Καταρχήν θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι η σχετικά πρόσφατη αγροτική έξοδος στη Μεσόγειο και την Ελλάδα (σε σχέση με την Β.Α. Ευρώπη που χρονολογεί από τον προηγούμενο αιώνα) και η διατήρηση των σχέσεων των κατοίκων των πόλεων με τους τόπους καταγωγής τους, τους κάνει να επιστρέφουν τακτικά στα χωριά τους σε περιόδους διακοπών, χωρίς ουσιαστικά να έχουν χάσει την επαφή τους με τον αγροτικό κόσμο. Η κοινωνική συνοχή μέσω των συγγενικών και φιλικών σχέσεων διατηρείται ακόμα σε σημαντικό βαθμό, κατά τρόπο ώστε οι αστοί των μεγαλουπόλεων να μην νοιώθουν ακόμα πειστική την ανάγκη να “αναζητήσουν τις ρίζες τους” ή την “αυθεντικότητα του αγροτικού κόσμου”, συχνά ωραιοποιημένη, μέσω του αγροτουρισμού.

Δεύτερον, στις μεσογειακές χώρες, η για χρόνια κυρίαρχη τάση για θερινό παραθαλάσσιο τουρισμό -τροφοδοτούμενη από τους διεθνείς τουριστικούς πράκτορες- πόλωσε το ενδιαφέρον των τουριστών τόσο των κατοίκων των μεσογειακών χωρών όσο και των αλλοδαπών προς τις παράκτιες περιοχές σε σχέση με τις εσωτερικές αγροτικές ζώνες.

Οι τεχνικο-οικονομικές και οργανωτικές αδυναμίες που προαναφέρθηκαν και η παραδοσιακή προτίμηση της τουριστικής πελατείας υπέρ του παραθαλάσσιου τουρισμού ευνοούν τελικά την εγκατάσταση του αγροτουρισμού σε περιοχές που διαθέτουν τα σχετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και ο τουρισμός είναι ήδη αναπτυγμένος, όπως π.χ. σε παραλιακούς οικισμούς, νησιά ή ακόμα και σε βουνά με υποδομή χειμερινών σπορ (ορεινός τουρισμός). Οι περιοχές αυτές (οι αντίστοιχες κοινότητες για την ακρίβεια) θεωρούνται κατά κανόνα αγροτικές και συχνά χαρακτηρίζονται ως μειονεκτικές στη βάση της δημογραφικής τους κατάστασης και των γεωργο-οικονομικών τους επιδόσεων, σύμφωνα με τα κριτήρια της ευρωπαϊκής νομοθεσίας (Οδηγία ΕΟΚ/75/268). Μπορούν έτσι να επωφεληθούν των ειδικών χρηματοδοτήσεων για την ανάληψη δράσεων τοπικής ανάπτυξης, μεταξύ των οποίων και ο αγροτουρισμός.

Παράλληλα στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές οι αγροτουριστικές μονάδες επωφελούνται από τις υπάρχουσες συλλογικές υποδομές και υπηρεσίες, τον τουριστικό εξοπλισμό και το υπάρχον τουριστικό ρεύμα, με άλλα λόγια από τις εξωτερικές οικονομίες που δημιουργήσε η προϋπάρχουσα τουριστική άνθηση.

Αυτή η άνιση χωρική κατανομή του αγροτουρισμού στη Μεσόγειο αντικατοπτρίζει τον “αποπροσανατολισμό” από τον αρχικό στόχο των τοπικών και περιφερειακών δράσεων για την κοινωνικο-οικονομική ανάκαμψη των παρηκμασμένων αγροτικών περιοχών. Ο στόχος αυτός είναι η διάχυτη ανάπτυξη στο σύνολο της εδαφικής τους επικράτειας με την ενεργοποίηση των τοπικών πόρων. Η συγκέντρωση των αγροτουριστικών μονάδων σε ζώνες που ήδη ευνοούνται από τα κλασικά τουριστικά πλεονεκτήματα παραπέμπει στο ίδιο παραγωγικό φορντιστικό μοντέλο που προτρέπει στην ανάληψη παραγωγικών δραστηριοτήτων στις ανταγωνιστικές οικονομικά περιοχές επισύροντας τις ίδιες παρενέργειες με τον συμβατικό/μαζικό τουρισμό (εποχικός υπερπληθυσμός, ρύπανση χερσαίων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, υποβάθμιση οικισμών κλπ) (Anthoroulou, 1998).

Όμοια, η αγροτουριστική εξάπλωση στις παραθαλάσσιες μεσογειακές ζώνες αναπαράγει το μέχρι σήμερα κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο που βασίζεται στο στερεότυπο “ήλιος και θάλασσα” βάζοντας στο περιθώριο της τουριστικής κίνησης και των επενδύσεων τις αγροτικές ζώνες. Έτσι επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και η εδραίωση της αγροτουριστικής

αντίληψης δεν μπορεί να είναι στόχος αποκλειστικά και μόνο των αγροτικών ή περιφερειακών πολιτικών για τη στήριξη των αγροτικών περιοχών. Θα πρέπει να είναι συμβατός επίσης με μια ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική που θα αποσκοπεί στην αλλαγή των παραδοσιακών προτύπων προς ένα τουρισμό που θα βασίζεται και θα “ανακαλύπτει” τον πολιτισμό της επισκεπτόμενης περιοχής.

5. ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

(Μελέτη τριών περιπτώσεων :Πρέσπες, Πέτρα Λέσβου, Λίμνη Πλαστήρα)

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπ. Γεωργίας (1997) σε σύνολο 835 “αγροτουριστικών” καταλυμάτων που επιδοτήθηκαν από τους Καν.797/85, 2328/91, τα 2/3 βρίσκονται σε νησιά και το 9% σε παράκτιες κοινότητες που δύσκολα θα χαρακτηρίζαμε ως αγροτικές σε σχέση με την οικιστική δομή, τη σύνθεση της απασχόλησης και των εισοδημάτων, αλλά και αυτό το είδος των καταναλωτικών προτύπων.

Από τα 835 αγροτουριστικά καταλύματα τα 298 (35,7% του συνόλου) προσφέρουν απλά διαμονή, τα 386 (46,2%) προσφέρουν μαζί με τη διαμονή και πρωινό, τα 56 (6,7%) διαμονή, πρωινό και γεύμα, ενώ τα 95 (11,4%) νοικιάζουν δωμάτια με κοινή κουζίνα ή επιπλωμένα δωμάτια. Τα καταλύματα αυτά απαντώνται μεμονωμένα, χωρίς να είναι ενταγμένα σ'ένα συνολικό σχέδιο ανάπτυξης μιας συγκεκριμένης περιοχής, όπου ο ς ν' αποτελεί μια συνιστώσα της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Πρόκειται επομένως για που έχει “εκτραπεί” από τους πρωταρχικούς στόχους της ανάδειξης και αξιοποίησης των αγροτικών πόρων στα πλαίσια μιας βιώσιμης/αειφόρου ανάπτυξης, της διασύνδεσης υπαίθρου-πόλης μέσα από την πολιτισμική ανταλλαγή, της δραστηριοποίησης της τοπικής κοινωνίας.

Οι τρεις μελέτες περιπτώσεων που ακολουθούν αποτελούν τρεις διαφορετικές περιπτώσεις ως προς τις διαδικασίες εφαρμογής “εκ των άνω” αγροτουριστικών προγραμμάτων, τους ενδογενείς μηχανισμούς επεξεργασίας, αφομοίωσης και δράσης σε σχέση με τα ανθρωπογεωγραφικά χαρακτηριστικά των περιοχών και τις αναπτυξιακές επιδράσεις στον “τόπο” αναφοράς.

1. Η περίπτωση της Πέτρας

Η κοινότητα της Πέτρας, παραθαλάσσιος οικισμός σε απόσταση 55 χλμ από την πόλη της Μυτιλήνης (960 κάτοικοι, 130 χλμ) και μόλις 5χλμ από τον Μόλυβο, από τις πιο τουριστικά αναπτυγμένες κοινότητες του νησιού, έχει ιδιαίτερα μελετηθεί ως πετυχημένο παράδειγμα αγροτουριστικής ανάπτυξης χάρη στις δραστηριότητες του γυναικείου συνεταιρισμού της.

Ο “γυναικείος αγροτουρισμός” της Πέτρας, αποτελεί την πρώτη ουσιαστικά εμπειρία στην Ελλάδα, τόσο ως νέα μορφή εναλλακτικού τουρισμού που εμφανίστηκε στη χώρα από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 όσο και ως οργανωτική δομή προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών που ξεφεύγει από το καθιερωμένο σχήμα του μαζικού τουρισμού. Σχεδιασμένος “εκ των άνω” από την Γενική Γραμματεία Ισότητας των Δύο Φύλων, με την τεχνική και οικονομική υποστήριξη διαφόρων δημόσιων φορέων (Αγροτική Τράπεζα, ΕΟΤ, Υπ.Γεωργίας, ΕΛΚΕΠΑ κ.ά.) ο γυναικείος ς της Πέτρας προόδευσε χάρη στο δυναμισμό των ίδιων των γυναικών, που συχνά προσέκρουσε στη γραφειοκρατία του θεσμικού πλαισίου ή τις αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο συνεταιρισμός αριθμεί σήμερα 36 μέλη και 210 κλίνες οι οποίες προσφέρονται στα σπίτια των αγροτισσών.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας με την εφαρμογή ερωτηματολογίου στο σύνολο των μελών του συνεταιρισμού της Πέτρας (Π/μιο Αιγαίου-Πρόγραμμα ΠΛΑΤΩΝ, άνοιξη 1997) έδειξαν ότι οι αρχικοί στόχοι που είχαν τεθεί κατά το σχεδιασμό και εφαρμογή του αγροτουριστικού προγράμματος από τη Γ.Γ.Ι. έχουν επιτευχθεί. Βασικοί απ' αυτούς ήταν: η κοινωνική χειραφέτηση των αγροτισσών με τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε μια μειονεκτική αγροτική περιφέρεια και η κοινωνική καταξίωση με την ενίσχυση του αισθήματος της δημιουργικότητας μέσα από τη συλλογική εργασία, η οικονομική αυτονομία των αγροτισσών με τη δημιουργία έξω-γεωργικών

εισοδημάτων και η βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος, η ανταλλαγή εμπειριών και η επαφή με άλλους τρόπους ζωής εκτός της μικρής αγροτικής κοινότητας.

Η λειτουργία του γυναικείου συνεταιρισμού (1986) ως πρότυπο αγροτουριστικής μονάδας που προσφέρει ένα καινοτόμο τουριστικό προϊόν, η προβολή του ως τέτοιο στην Ελλάδα και το εξωτερικό και το τουριστικό ρεύμα που δημιούργησε προς την Πέτρα και το νησί γενικότερα δημιούργησε θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα -στη βάση οικονομικών κριτηρίων- στην ευρύτερη περιοχή. Κατασκευή μικρών ξενοδοχείων και νοικιαζόμενων δωματίων (αύξηση από 461 δωμάτια και 949 κλίνες το 1987 σε 827 και 1739 αντίστοιχα το 1994, στοιχεία ΕΟΤ), εστιατόρια, εμπορικά καταστήματα, τουριστικά γραφεία κλπ. Η τουριστική αυτή άνθηση λειτούργησε θετικά για την ενίσχυση και των άλλων τομέων της οικονομίας, όπως ο κατασκευαστικός και γενικότερα ο τομέας των υπηρεσιών.

Βέβαια δεν πρέπει να παραβλεφθούν οι αρνητικές συνέπειες της γρήγορης τουριστικής ανάπτυξης της Πέτρας και της γύρω περιοχής όπως ανεξέλεγκτη οικιστική επέκταση (περιοχή Ανάξου), υποβάθμιση δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, αλλοίωση τοπίου κλπ. Από την άλλη ο πρόσφατα αναπτυσσόμενος μαζικός τουρισμός με την προσφορά “τουριστικών πακέτων” για φθηνές διακοπές δημιουργεί αθέμιτο ανταγωνισμό στο γυναικείο συνεταιρισμό που δεν διαθέτει ούτε τα τεχνικά μέσα ούτε διεθνή οργανωτική εμπειρία και διασυνδέσεις για να μειώσει το κόστος προσφοράς του προϊόντος του.

Το βασικό όμως ερώτημα που παραμένει αφορά σ’ αυτό το ίδιο το περιεχόμενο και την “αυθεντικότητα” του προσφερόμενου αγροτουριστικού προϊόντος. Κατά πόσο πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο προϊόν (ύπνος, εστίαση στη βάση τοπικών γεωργικών προϊόντων, επαφή με την αγροτική οικογένεια και τον τόπο), διασυνδέεται με την τοπική παραγωγή, γεωργική ή χειροτεχνική και τον τοπικό πολιτισμό και τρόπο ζωής. Με άλλα λόγια, κατά πόσο δεν προσφέρει τελικά ένα οικονομικό τουριστικό προϊόν παραλίας στη βάση του “ήλιος και θάλασσα” και την επίφαση του “αγροτουρισμού”, χωρίς αυτό να υποτιμά την προσπάθεια των γυναικών για προσφορά ποιοτικών υπηρεσιών, αλλά να δηλώνει την έλλειψη στρατηγικής και συνολικού σχεδιασμού εκ μέρους του αρμόδιου εθνικού φορέα (Υπ.Γεωργίας) ή των περιφερειακών υπηρεσιών.

Η εφαρμογή και ανάλυση των ερωτηματολογίων σε 19 ενεργά μέλη του συνεταιρισμού μας επέτρεψε να διακρίνουμε 3 κατηγορίες αγροτουριστικών μονάδων:

- 6 μονάδες που προσφέρουν ένα “πραγματικό αγροτουριστικό προϊόν” με την έννοια ότι η γεωργία και ο τουρισμός διασυνδέονται μεταξύ τους και ολοκληρώνονται στα πλαίσια της “αγροτουριστικής εκμετάλλευσης”. Οι γυναίκες- αρχηγοί της εκμετάλλευσης είναι ενεργές αγρότισσες ή νοικοκυρές που απασχολούνται εποχικά στη γεωργο-κτηνοτροφία με μέση ηλικία 54.3 χρόνια (διακύμανση από 34 - 68 χρόνια). Διαθέτουν κατά μέσο όρο 3.5 νοικιαζόμενα δωμάτια (από 1 - 5) και 7.7 κλίνες (από 2-12) σε ανεξάρτητο χώρο από την κατοικία τους στην ίδια αυλή ή αλλού στο χωριό.

Η αγροτική εκμετάλλευση αφορά κάποιες μικρές εκτάσεις ελαιοκαλλιέργειας (5 - 25 στρέμματα ή 25 - 300 δένδρα), αγροκήπια των οποίων η παραγωγή (τομάτες, μελιτζάνες, φασολάκια κλπ) εκτός από την αυτοκατανάλωση απευθύνεται και στην τοπική αγορά, τριφύλλι για τα ζώα (max. 15 στρ.) και μια μικρή οικόσιτη κτηνοτροφία (1-10 προβατίνες/κατσίκες, κότες) για το τυρί, το γιαούρτι και τα αυγά που προσφέρονται στους πελάτες.

Οι γυναίκες αυτές προσφέρουν πρωινό με δικά τους προϊόντα και σπάνια γεύμα. Πουλούν επίσης στους τουρίστες γεωργικά και χειροτεχνικά προϊόντα, όπως λάδι, τυρί, τραχανά, κριθαράκι, δαντέλες και κεντήματα. Μία συνεταιίρος δίνει μαθήματα μαγειρικής, ελληνικών χορών και συμμετέχει σε οργανωμένους περίπατους γνωριμίας με την περιοχή.

Όλες ομολογούν ότι η γεωργία είναι απαραίτητη για τη στήριξη του αγροτουριστικού τους προϊόντος γιατί τροφοδοτεί σε προϊόντα υψηλής ποιότητας με χαμηλό κόστος, το πλεόνασμα της αποφέρει κάποιο συμπληρωματικό εισόδημα στην αγροτική οικογένεια (κυρίως το ελαιόλαδο και η κτηνοτροφία), ενισχύει την “αγροτική” εικόνα του προσφερόμενου προϊόντος, ενώ δεν είναι ανταγωνιστική ως προς την απασχόληση κατά την περίοδο αιχμής του τουρισμού.

- 6 “ενδιάμεσες” αγροτουριστικές μονάδες με την έννοια ότι οι συνεταιίρες/ ιδιοκτήτριες των καταλυμάτων απασχολούνται κατά κύριο λόγο σε έξω-γεωργική δραστηριότητα, συναφή με την

ευρύτερη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής (μαγειρίσσοι/ σερβιτόρες και μία ιδιοκτήτρια εστιατορίου, υπάλληλος τοπικού μουσείου), ενώ η γεωργία είναι καθαρά περιθωριακή δραστηριότητα.

Η μέση ηλικία των μελών αυτών είναι 48.5 χρόνια (διακύμανση από 32 - 69 χρόνια). Διαθέτουν κατά μέσο όρο 3.2 νοικιαζόμενα δωμάτια (από 1 - 8) και 6.5 κλίνες (από 3-16). Σε δύο περιπτώσεις πρόκειται για επιπλωμένα διαμερίσματα/studio (6 στο σύνολο).

Η αγροτική εκμετάλλευση περιορίζεται σε μερικές ρίζες ελαιόδενδρων (10 - 150 δένδρα) και ορισμένες φορές 1-2 κατσίκες και λίγες κότες. Πρόκειται για μια μικρή οικογενειακή γεωργία της αυτοκατανάλωσης που απευθύνεται πολύ λίγο στην αγροτουριστική πελατεία. Παρόλα αυτά οι γυναίκες προσπαθούν να προσφέρουν για το πρωινό ή το γεύμα τοπικά προϊόντα (τυριά, αυγά, κηπευτικά), ενώ πουλούν στους πελάτες τους τα παραδοσιακά τοπικά χειροτεχνήματα. 3 γυναίκες δίνουν μαθήματα μαγειρικής, εφόσον ζητηθεί. Όλες τους ομολογούν ότι η γεωργία, κατά κύριο λόγο ελαιοκομία, ακόμα και αν είναι περιθωριακή σε σχέση με την απασχόληση και τα εισοδήματα που προσφέρει στο νοικοκυριό τους, παίζει σημαντικό ρόλο για την ολοκλήρωση του αγροτουριστικού προϊόντος της περιοχής. Όμως είναι αμφίβολο αν η υπολειμματική αυτή γεωργία θα επιβιώσει και δεν θα εγκαταλειφθεί μελλοντικά, ιδιαίτερα όταν η "αγροτουριστική μονάδα" θα περάσει στη νεότερη γενιά, αφού άλλωστε τα επαγγέλματα και τα εισοδήματα των μελών της οικογένειας προέρχονται από τον εξωγεωργικό τομέα.

- 7 μονάδες των οποίων το προσφερόμενο προϊόν δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αγροτουριστικό με την έννοια ότι οι συνεταιρίες/ ιδιοκτήτριες δεν διαθέτουν αγροτική εκμετάλλευση ή και αν ακόμα κατέχουν γεωργική γη τη νοικιάζουν. Πρόκειται με άλλα λόγια για απλά νοικιαζόμενα δωμάτια ή επιπλωμένα διαμερίσματα, με ή χωρίς πρωινό, χωρίς το τοπικό στοιχείο να ενσωματώνεται στις προσφερόμενες υπηρεσίες: διαθέτουν κατά μέσο όρο 2.1 δωμάτια (από 1 - 4) και 4.4 κλίνες (από 2-8). 5 γυναίκες της κατηγορίας αυτής είναι νοικοκυρές, των οποίων οι σύζυγοι ασκούν έξω-αγροτικό επάγγελμα, ή συνταξιούχοι/χήρες και 2 απασχολούνται στο καιάστημα του συζύγου τους. Η μέση ηλικία τους είναι 48.9 χρόνια.

Στην περίπτωση της Πέτρας παρατηρούμε ότι, παρά το γεγονός ότι οι αρχικοί στόχοι της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριοποίησης των αγροτισσών και της γενικότερης ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας επιτεύχθηκαν στα πλαίσια της εφαρμογής του αγροτουριστικού προγράμματος, αυτός ο ίδιος ο ρυθμός δεν ολοκληρώθηκε ως καινοτόμος δραστηριότητα που θα διασυνδέει τη γεωργία με τις τουριστικές υπηρεσίες, θα αξιοποιεί τους τοπικούς πόρους μέσα από την τουριστική κατανάλωση, θα αναδεικνύει τον αγροτικό πολιτισμό μέσα από την "ανακάλυψη του τόπου". Από την άλλη η ραγδαία ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού στην μικρο-περιοχή της Β.Λέσβου, πέρα από τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, κινδυνεύει να συρρικνώσει εντελώς το ζωτικό χώρο του αγροτουρισμού: τον αγροτικό χώρο και την ίδια τη γεωργία.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην περίπτωση των νησιών η συμβίωση των δύο τελειώς διαφορετικών λογικών οργάνωσης και προώθησης του τουρισμού -του μαζικού τουρισμού παραλίας και του αγροτικού τουρισμού μικρής κλίμακας- δεν είναι εύκολη και συνήθως καταλήγει στην απορρόφηση του αγροτουρισμού από το μαζικό τουρισμό. Στην καλύτερη περίπτωση, εφόσον η αγροτουριστική δραστηριότητα έχει ήδη εδραιωθεί και αποκτήσει τα απαραίτητα ποιοτικά χαρακτηριστικά μπορεί να επηρεάσει θετικά, αναβαθμίζοντας το τουριστικό προϊόν της περιοχής. Τα αποτελέσματα της ανάπτυξης του αγροτουρισμού στη Λέσβο, αλλά και στη γειτονική Χίο, και παρά την πρωτοπόρα δράση των γυναικείων συνεταιρισμών της Πέτρας και των Μεστών, υπογραμμίζουν τη δυσκολία αυτή (Σπιλάνης, 1998).

2.Η περίπτωση του Αγίου Γερμανού

Ο Άγιος Γερμανός είναι μία μικρή ορεινή κοινότητα του νομού Φλώρινας ο οποίος βρίσκεται κοντά στις λίμνες Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα

Η γεωμορφολογία της περιοχής, οι υπάρχοντες εκεί υγρότοποι, η βλάστηση, τα άγρια και εξημερωμένα ζώα καθώς και τα ίχνη από τη μακραίωνη παρουσία του ανθρώπου δημιουργούν μία ποικιλότητα τοπίου η οποία είναι χαρακτηριστική των Πρεσπών. (Μουσείο Γουλιανδρή Φυσικής Ιστορίας. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων, 1996)

Η κοινωνική του δομή χαρακτηρίζεται από περιορισμένη κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα, συντηρητική αντιμετώπιση κάθε καινοτομικής πρωτοβουλίας ή αλλαγής στα κοινωνικά πρότυπα κ.λ.π. Η απασχόληση των κατοίκων χαρακτηρίζεται από την πλήρη επικράτηση του πρωτογενή τομέα με κυρίαρχη την καλλιέργεια των φασολιών. Η κτηνοτροφία και η αλιεία είναι τομείς με τους οποίους ασχολείται μέρος μόνο των κατοίκων του Αγίου Γερμανού. Οι καλλιέργειες ήταν ξηρικές μέχρι τη δεκαετία του '80 και το εισόδημα των κατοίκων μικρό, ακόμη και μετά τα έργα υποδομής που κατασκευάστηκαν στην περιοχή.

Ο τουρισμός ήταν ελάχιστος - και πολύ εξειδικευμένα - αναπτυγμένος στην περιοχή πριν το 1985. Ελάχιστοι περαστικοί τουρίστες έφθαναν στην περιοχή με βασικό κίνητρο την οικολογία, τη φυσιολατρία, την επιστημονική παρατήρηση κ.α. ενώ απουσία καταλυμάτων λειτουργούσε ως αντικίνητρο για την παραμονή τους για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Η ιδέα για την ίδρυση ενός γυναικείου συνεταιρισμού με αντικείμενο τον αγροτουρισμό, προέκυψε το 1984, την εποχή που οι γυναίκες παρακολουθούσαν κάποια επιμορφωτικά σεμινάρια σχετικά με το θέμα αυτό και με πρωτοβουλία της τοπικής Νομαρχίας και της τότε Γενικής Γραμματείας Ισότητας. Οικονομικοί είναι οι λόγοι που καθόρισαν την επιλογή των γυναικών να δημιουργήσουν ένα συνεταιρισμό, παρά τους στόχους για κοινωνική καταξίωση και οικονομική αυτονομία των αγροτισσών που είχαν τεθεί από την Γενική Γραμματεία Ισότητας. Τα χαμηλά εισοδήματα που επετύγχαναν από την απασχόλησή τους στην οικογενειακή γεωργική εκμετάλλευση, ως συμβοηθούντα μέλη, και η ανάγκη για εξεύρεση νέων πηγών εισοδημάτων απετέλεσαν τους βασικούς παράγοντες της επιλογής αυτής των γυναικών.

Μέσα από τα σεμινάρια αυτά βγήκε ένας πυρήνας 7 γυναικών οι οποίες είχαν πεισθεί για την αναγκαιότητα της ίδρυσης του συνεταιρισμού καθώς και για την κατεύθυνση των δραστηριοτήτων του προς τον τουρισμό.

Οι επιλογές των γυναικών αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό και συχνά εχθρότητα από διάφορες πλευρές. Υπήρξαν αντιδράσεις από τους κατοίκους της περιοχής, λόγω της δημιουργίας του ίδιου του συνεταιρισμού, καθώς και αντιδράσεις που αφορούσαν στην επιλογή των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων ως σκοπό του συνεταιρισμού. Ήταν η πρώτη φορά που κάποιος μιλούσε για την πιθανότητα προσέλκυσης τουριστών σ' αυτήν την περιοχή και όπως ήταν φυσικό, η ιδέα αυτή φάνηκε εξωφρενική.

Οι αντιδράσεις αυτές ξεπεράστηκαν και έτσι το Μάρτιο του 1985 έγινε το καταστατικό του συνεταιρισμού με βασικό σκοπό την εκμετάλλευση τριών ξενώνων, που τους παραχωρήθηκαν από τη Νομαρχία Φλώρινας.

Το 1987 με την ολοκλήρωση της αναπαλαίωσης 3 παραδοσιακών κτιρίων που παραχωρήθηκαν στο συνεταιρισμό από τη Νομαρχία, η οποία χρηματοδοτήθηκε κατά 70% από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα και κατά 30% από το ελληνικό δημόσιο, άρχισε η λειτουργία τριών ξενώνων δυναμικότητας 25 κλινών. Παράλληλα με τη λειτουργία των ξενώνων, οι γυναίκες του συνεταιρισμού ασχολήθηκαν με την παρασκευή, τυποποίηση και διάθεση τοπικών παρασκευασμάτων, όπως μαρμελάδες, πιπεριές Φλωρίνης, τραχανά κ.α.

Η συμμετοχή των γυναικών στο συνεταιρισμό από την ίδρυσή του μέχρι και το 1997 ήταν πολύ εύκολη. Δεν απαιτούνταν παρά η αποδοχή των όρων του καταστατικού και του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας καθώς και η καταβολή 10.000 δραχμών ως συνεταιριστική μερίδα. Έτσι, στη διάρκεια των 10 χρόνων λειτουργίας του συνεταιρισμού, και κυρίως στα πρώτα δύο χρόνια, εγγράφηκε στο συνεταιρισμό το σύνολο σχεδόν των μελών του, τα οποία ανέρχονταν σε 20. Τα τελευταία χρόνια αποχώρησαν από το συνεταιρισμό 6 γυναίκες, λόγω συνταξιοδότησης, με αποτέλεσμα το 1997 να αριθμεί 14 μέλη. Από το Μάρτιο του 1997 και μετέπειτα, το ποσό της συνεταιριστικής μερίδας ανήλθε στις 200.000 δραχμές, της εγγραφής στο συνεταιρισμό στις 300.000 και έπρεπε να υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία προϋπηρεσίας σε τουριστικές επιχειρήσεις. Τα μέτρα αυτά θεωρήθηκαν απαραίτητα προκειμένου να διασφαλισθούν τα συμφέροντα των γυναικών που ήταν ήδη μέλη του συνεταιρισμού, γιατί ο τρόπος λειτουργίας του συνεταιρισμού και η μικρή υποδομή θέτουν ορισμένα όρια στην αύξηση των μελών, ενώ τα παλιά μέλη εργάστηκαν πολύ σκληρά για να φθάσει ο συνεταιρισμός στο επίπεδο που είναι σήμερα. Αυτό το γεγονός, και κυρίως το αυξημένο συνολικό ποσό που πρέπει να καταβάλλει κάθε νέο μέλος του συνεταιρισμού, λειτουργεί ανασταλτικά στην αύξηση των μελών του, παρά την υπάρχουσα ζήτηση. Η αναμόρφωση των συνθηκών εισόδου νέων μελών στο συνεταιρισμό συνδέθηκε με τη λειτουργία του τέταρτου

ξενώνα του συνεταιρισμού, το 1995, ο εξοπλισμός του οποίου έγινε με δαπάνες των ίδιων των γυναικών, καθώς και με τη λειτουργία του εστιατορίου που ξεκίνησε δοκιμαστικά το 1996 και λειτουργεί κανονικά από το 1997. Σήμερα, η συνολική δυναμικότητα των ξενώνων ανέρχεται στα 45 δωμάτια.

Η μέχρι τώρα λειτουργία του συνεταιρισμού, παρά τα προβλήματα που αντιμετώπισε κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του, κατάφερε καταρχήν να διαψεύσει τους επικριτές του και να βάλει τον Άγιο Γερμανό στο χάρτη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού της Ελλάδας. Είναι χαρακτηριστικό στοιχείο η πληρότητα που έχουν οι ξενώνες του συνεταιρισμού η οποία ανέρχεται στο 70 - 100% της δυναμικότητάς του τα τελευταία χρόνια.

Ο συνεταιρισμός λειτούργησε για τις γυναίκες ως μία οικονομική και κοινωνική διέξοδος από την έως το 1985 υπάρχουσα κατάσταση στην περιοχή. Οι γυναίκες μέλη του συνεταιρισμού πέτυχαν τη σταθερή αύξηση των εισοδημάτων τους και παράλληλα τη δυναμική είσοδο των συνεταιριών στην κοινωνική ζωή της περιοχής αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και σημαντικές ευθύνες για πρώτη φορά εκτός της οικογένειας.

Η μορφή συνεργασίας των γυναικών, που στηρίχθηκε στην συνεκμετάλλευση των ξενώνων και στη συμμετοχή τους με προσωπική εργασία στη λειτουργία τους, ανάλογα με τις υπάρχουσες ανάγκες και το διαθέσιμο από τις γυναίκες χρόνο, είχε ως αποτέλεσμα την απρόσκοπτη και χωρίς τριβές λειτουργία του συνεταιρισμού. Το γεγονός της μη παράλληλης απασχόλησης σε άλλες εργασίες, εκτός της γεωργίας, υπήρξε σημαντικός παράγων της ομαλής λειτουργίας του συνεταιρισμού και του ρόλου που διαδραματίζει τόσο για τις ίδιες τις γυναίκες όσο και για τον τόπο.

Από την ανάπτυξη των εργασιών του συνεταιρισμού στην περιοχή διαπιστώθηκαν οι σημαντικές πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία, με τη δημιουργία νέων καταστημάτων, χώρων εστίασης και διασκέδασης τόσο στον Άγιο Γερμανό όσο και στο Λαιμό. Λειτούργησε ενθαρρυντικά και καθοριστικά και στην ίδρυση και λειτουργία του Γυναικείου Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού Ψαράδων, ο οποίος από το 1994 διαχειρίζεται ένα ξενοδοχείο στους Ψαράδες, δυναμικότητας 37 κρεβατιών και ένα εστιατόριο.

Η προσαρμογή των παρεχόμενων από το συνεταιρισμό υπηρεσιών στις οικολογικές κι περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες των Πρεσπών, με την αξιοποίηση για παράδειγμα παλαιών παραδοσιακών κτιρίων, συνέβαλε άμεσα ή έμμεσα στην περιβαλλοντική ισορροπία της περιοχής και τον ταξινόμησε στους τουριστικούς τόπους ιδιαίτερης σημασίας.

3. Η περίπτωση της Λίμνης Πλαστήρα

Η περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα φέρει όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας φθίνουσας ορεινής ζώνης: έντονη γήρανση πληθυσμού, υποαπασχόληση, κυριαρχία του πρωτογενή τομέα στη βάση μιας εκτατικής αιγοπροβατοτροφίας και της δασοκομίας. Η κατασκευή της λίμνης (1959-1962) και η κάλυψη της κοιλάδας με νερό είχε σαν αποτέλεσμα τη διάλυση των τοπικών γεωργοκτηνοτροφικών συστημάτων παραγωγής και τη μετανάστευση των κατοίκων στις γειτονικές πεδιάδες και τις πόλεις. Η απώλεια του ζωτικού αυτού χώρου είχε σαν αποτέλεσμα τη διάρρηξη του συνδετικού κρίκου επικοινωνίας και κοινωνικής παρουσίας των παραλίμνιων χωριών.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο και με δεδομένο το φυσικό κάλλος (δάσος ελάτης με υποζώνες δρυός και καστανιάς, βιότοπος λίμνης, ποικιλότητα τοπίου κλπ), τα αξιόλογα ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία (εκκλησίες και μοναστήρια) και τις ενδιαφέρουσες πολιτιστικές εκδηλώσεις της ευρύτερης περιοχής (πανηγύρια και τοπικά έθιμα), ο (οικο)-(αγρο)-τουρισμός θεωρείται ότι αποτελεί μια σοβαρή εναλλακτική προοπτική.

Ήδη μετά τη λειτουργία των πρώτων κοινοτικών ξενώνων (1992-1993), η περιοχή γνωρίζει μια ανοδική τουριστική πορεία. Πρόκειται για "εσωτερικό τουρισμό" κυρίως κατά τη θερινή περίοδο, τις εορτές και τα Σαββατοκύριακα. Η αύξηση της τουριστικής κίνησης αφορά διάφορες ομάδες και δραστηριότητες, όπως περιπατητικές και ορειβατικές, επίσκεψη μνημείων και τοπίων, κινήγι, ψάρεμα κλπ. Κοινό γνώμονα των επισκεπτών αποτελεί το ενδιαφέρον για τη γνωριμία με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και η φυγή από τον αστικό τρόπο ζωής.

Στην περιοχή δραστηριοποιούνται σήμερα 7 κοινοτικοί ξενώνες, συνολικής δυναμικότητας 250 κλινών, οι οποίοι νοικιάζονται σε ιδιώτες και 3 ιδιωτικοί δυναμικότητας 115 κλινών. Χρηματοδοτήθηκαν κατά σειρά από τα ΜΟΠ, τον Α.Ν. 1262/82, τα ΠΕΠ, το ΕΑΠΤΑ και επιχορήγηση από τη Νομαρχία. Στο σύνολο των ξενώνων, 7 ενοικιαστές/ιδιοκτήτες κατάγονται από

την περιοχή, ενώ οι υπόλοιποι από αλλού, 5 ξενώνες προσφέρουν γεύμα τοπικής κουζίνας (πίτες, φασολάδα, λουκάνικα κλπ), ενώ σε 2 λειτουργεί μικρό εκθετήριο τοπικών προϊόντων, κατά κύριο λόγο γλυκά του κουταλιού Συν/σμου Γυναικών της Λίμνης. Συνολικά απασχολούνται 50 άτομα (35 άντρες και 15 γυναίκες), από τα οποία 45 προέρχονται από την περιοχή.

Λειτουργούν επίσης 3 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων (2 δυναμικότητας 5 δίκλινων δωματίων η κάθε μια και 1 δυναμικότητας 6 δίκλινων δωματίων) που έχουν χρηματοδοτηθεί από τον Ν.2328/91/ΕΟΚ. Από το ΠΕΠ έχουν χρηματοδοτηθεί 3 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων (2 δυναμικότητας 7 δίκλινων δωματίων και 1 δυναμικότητας 3 τρίκλινων δωματίων). Επίσης σ' όλη την περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα λειτουργούν 4 κατασκηνώσεις.

Παράλληλα επιχειρείται, μέσω μιας σειράς προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από τα ευρωπαϊκά ταμεία και με τη στενή συνεργασία της Αναπτυξιακής Καρδίτσας (ΑΝΚΑ ΑΕ) με τους τοπικούς φορείς, η προσέλκυση τουριστών με την ανάδειξη του φυσικού κάλλους και την βελτίωση / κατασκευή τεχνικών υποδομών. Από το ΠΕΠ χρηματοδοτήθηκαν πάρα αναψυχής, διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου ξενώνων, υποδομή για συγκέντρωση και επεξεργασία απορριμμάτων και άλλα έργα υποδομής (οδοποιία, ύδρευση, αποχέτευση). Στα πλαίσια του LEADER II το οποίο υπέβαλε και διαχειρίζεται η ΑΝΚΑ έχουν πραγματοποιηθεί επενδύσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση των υφιστάμενων τουριστικών υποδομών όσον αφορά σε ξενώνες (μεγαλύτερου μεγέθους από αυτό των μικρών καταλυμάτων) καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Μέσω των προγραμμάτων LIFE/ΕΕ και ΕΠΠΕΡ/ΥΠΕΧΩΔΕ η Αναπτυξιακή Καρδίτσας σε στενή συνεργασία με το Συμβούλιο Περιοχής της Λίμνης και το Δ.Καρδίτσας έχει πραγματοποιήσει στην περιοχή μια σειρά παρεμβάσεων⁽¹¹⁾ προς την κατεύθυνση του οικο-τουρισμού με απώτερο στόχο την αειφόρο ανάπτυξη και την εξάπλωση του αγρο-οικοτουρισμού.

Ωστόσο, παρά τις σημαντικές παρεμβάσεις για τη διευθέτηση/οργάνωση του φυσικού περιβάλλοντος και των “αγροτουριστικών πόρων”, οι επενδύσεις σε αγροτουριστικά καταλύματα δεν είναι οι αναμενόμενες με βάση τα κίνητρα των αναπτυξιακών νόμων (2328/91 και ΠΕΠ). Ως κύριοι ανασταλτικοί παράγοντες μπορούν ν' αναφερθούν η έλλειψη “δυναμικών” γεωργο-κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων που συνδέεται τόσο με την γηρασμένη ηλικία των αρχηγών τους όσο και με την οικονομική αδυναμία τους να επενδύσουν σε νέες δραστηριότητες καθώς και η σημαντική υστέρηση στην πληροφόρηση των αγροτών από την πλευρά των Νομαρχιακών Υπηρεσιών που διαχειρίζονται τα προγράμματα αυτά.

Σήμερα, με τις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί και ιδιαίτερα με την εκτεταμένη προβολή της περιοχής της Λίμνης, παρατηρείται αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον. Κρίσιμο ρόλο στην όλη προσπάθεια θεωρείται ότι θα διαδραματίσει προς την κατεύθυνση αυτή η αναλυτική ενημέρωση και κατάρτιση του αγροτικού πληθυσμού σε θέματα αγροτουρισμού.

Η περίπτωση της Λίμνης Πλαστήρα παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ενός ολοκληρωμένου αγροτουριστικού σχεδίου σε “meso” επίπεδο με την παράλληλη τεχνική υποστήριξη και υλοποίηση έργων υποδομής χάρις στη δυναμική παρουσία της τοπικής αναπτυξιακής εταιρείας (ΑΝΚΑ) και της συνεργασίας των εμπλεκόμενων τοπικών φορέων. Το σύνολο των προγραμμάτων που βρίσκονται σε εξέλιξη συγκλίνουν στη προσπάθεια ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης με άξονα τις ήπιες μορφές τουρισμού και την καθιέρωση ειδικού τουριστικού ρεύματος στην περιοχή (χειμερινός τουρισμός, περιπατητικός, αθλητικός, παραδοσιακών εκδηλώσεων, περιπέτειας, περιβαλλοντικός, κλπ).

Ειδικότερα αφορούν αφενός μεν στην ενδυνάμωση του τουρισμού σε άμεση διασύνδεση με την προστασία του περιβάλλοντος και του τοπικού τρόπου ζωής και αφετέρου στην ενθάρρυνση του τοπικού πληθυσμού να ασχοληθεί με τη μεταποιητική δραστηριότητα αξιοποιώντας τα πρωτογενή προϊόντα. Βασική παράμετρος σε αυτή τη λογική είναι η διατήρηση του τοπικού τρόπου ζωής και της πολιτισμικής κληρονομιάς με την παράλληλη δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων και αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Η φιλοσοφία των προγραμμάτων αυτών αφορά στη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης με σκοπό την συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού μέσω δημιουργίας προϋποθέσεων απασχόλησης και αύξησης του εισοδήματος του εντός της περιοχής.

Η περίπτωση του αγροτουριστικού προγράμματος της Λίμνης διαφοροποιείται ως προς τις δυο προηγούμενες περιπτώσεις, γιατί δεν εσπάζει σ' αυτήν την ίδια την ανάπτυξη του

αγροτουρισμού με την κατασκευή της σχετικής τουριστικής μικρο-υποδομής, αλλά τον διασυνδέει
εξαρχής με τις λοιπές δραστηριότητες και πόρους της περιοχής εντάσσοντάς τον σ' ένα ευρύτερο
αναπτυξιακό σχέδιο των παραλίμνιων κοινοτήτων.

6. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ “ΑΕΙΦΟΡΟΣ” ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο “αγροτουρισμός” και γενικότερα η κάθε μορφής εναλλακτικός τουρισμός στην ύπαιθρο όπως και η “αιεφόρος” ανάπτυξη είναι έννοιες που συζητήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα τα τελευταία χρόνια, γιατί προσπαθούν να δώσουν νέες προσεγγίσεις στο ζήτημα της “τοπικής” ή “εκ των κάτω” ανάπτυξης. Οι διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού στην ύπαιθρο, μεταξύ των οποίων ο ρ, προέκυψαν από μια διπλή αναγκαιότητα. Η πρώτη αφορά στην ανάγκη των κατοίκων των αστικών κέντρων να επανασυνδεθούν με τη φύση και τον αγροτικό πολιτισμό γενικότερα. Η δεύτερη αφορά στους αγρότες, οι οποίοι αναζητούν συμπληρωματικά προς το γεωργικό εισοδήματα, δεδομένης της κρίσης και της αβεβαιότητας στο γεωργικό τομέα. Με οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζεται πρόκειται για τουρισμό “ενός τόπου” με την έννοια ότι αναδεικνύει τα τοπικά στοιχεία, ενώ η πρωτοβουλία και η διαχείρισή του ανήκει στις τοπικές κοινότητες (Ιακωβίδου, 1995).

Ο αγροτουρισμός, ειδικότερα, έχει την ιδιομορφία να διασυνδέει άμεσα και ενεργά την τουριστική δραστηριότητα με τη γεωργική εκμετάλλευση, τα προϊόντα της και την αγροτική κληρονομιά γενικότερα. Κατ’ αυτή την έννοια θεωρείται ως μια από τις κατεξοχήν δραστηριότητες που προωθεί την αγροτική ανάπτυξη και είναι συμβατή με την έννοια της “αιεφορίας”. Και αυτό, γιατί συμβάλλει στην οικονομική ενεργοποίηση των αγροτικών ζωνών χωρίς να ανταγωνίζεται τους φυσικούς ή τους ανθρώπινους πόρους. Είναι δηλαδή, συμβατός με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και κοινοτικές αξίες επιτρέποντας τόσο στους αγρότες όσο και στους τουρίστες να απολαύσουν τις θετικές αλληλεπιδράσεις και τις κοινές εμπειρίες τους (Κουτσούρης, Γάκη, 1998).

Αντικειμενικός και μακροχρόνιος στόχος του αγροτουρισμού, έτσι όπως καταγράφεται στην πολιτική της Ε.Ε., είναι να συμβάλλει στην αντιστροφή του κλίματος εγκατάλειψης που υπάρχει στην ύπαιθρο, εξαιτίας κυρίως της συρρίκνωσης της γεωργίας, και στη συνέχεια, στη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών για την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων. Μέσα από την κινητοποίηση των τοπικών πόρων (ανθρώπινων, φυσικών, χρηματικών) επιχειρείται να τεθεί σε λειτουργία ένας μηχανισμός ενδογενούς ανάπτυξης μέσα από ένα συνολικό σχέδιο.

Πως όμως ο αγροτουρισμός εντάσσεται στην προοπτική της αγροτικής- αιεφόρου ανάπτυξης ενισχύοντας στην πραγματικότητα τις τοπικές δυναμικές; Στις αγροτικές περιοχές το “τοπικό” είναι ένας χώρος οικειότητας, επικοινωνίας και εργασίας. Ένας χώρος με ζωή, παράδοση, ιστορία και ταυτότητα. Περιβάλλει ευάριθμα άτομα δίκτυα και ανομοιότητες που προσπαθούν να βρουν το δρόμο τους για να αρθρωθούν έτσι, ώστε να “γεννήσουν” την ανάπτυξη (Coulmin, 1986). Από την άλλη, η εφαρμογή αγροτουριστικών προγραμμάτων “εκ των άνω” κάνει εμφανή την ανάγκη για συμμετοχικές διαδικασίες σε επίπεδο σχεδιασμού και παρέμβασης, ενώ προϋποθέτει το “άκουσμα” του τοπικού πληθυσμού.

Επίσης πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ο αγροτουρισμός, και γενικότερα ο αγροτικός τουρισμός, ακόμα και με μια κατεύθυνση αιεφόρου χρήσης των φυσικών πόρων, δε φαίνεται ικανός να συντηρήσει μακροπρόθεσμα το κοινωνικο-πολιτιστικό σύστημα. Η προσπάθεια πρέπει να έχει ως κατεύθυνση τη συνένωση των τοπικών αρχών/ φορέων/ οργανισμών (συμπεριλαμβανόμενων των τουριστικών πρακτορείων και των ξενοδόχων) για να συζητήσουν τις προοπτικές του τουρισμού με απώτερο σκοπό τόσο τις ποσοτικές (υποδομές, φέρουσα ικανότητα κλπ.), όσο και τις ποιοτικές συνιστώσες (ποιότητα υπηρεσιών, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, σήμα ποιότητας, ανάπτυξη διαφοροποιημένων τουριστικών προϊόντων πέραν της φιλοξενίας και εστίασης κλπ.) του ζητήματος.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι οι αγροτικές περιοχές διαφέρουν σημαντικά ως προς την οικονομική δομή και δραστηριότητα, την περιφερικότητα τού κάθε τόπου, τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, τις δημογραφικές και κοινωνικές συνθήκες. Η συμφιλίωση της αγροτικής ανάπτυξης με τις ανάγκες και ικανότητες των γεωργών, η τεράστια ποικιλία συνθηκών -με όρους οικολογίας, πληθυσμιακών πιέσεων, οικονομικών σχέσεων και κοινωνικής οργάνωσης - πρέπει να ληφθεί υπόψη (Muheim, 1995, Collectif, 1986). Μια τέτοια προσέγγιση συνεπάγεται ότι οι πολιτικές πρέπει να είναι εξειδικευμένες και οι μηχανισμοί παρέμβασης ευέλικτοι. Επιπλέον, στη διαδικασία (καθ)ορισμού και εφαρμογής της “ανάπτυξης” είναι πολύ πιθανή η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων μεταξύ οργανισμών και διαφόρων φορέων, τόσο λόγω της

λειτουργικής τους αλληλεξάρτησης όσο και λόγω της σπανιότητας των πόρων. Σε όλα τα δίκτυα (action-oriented networks) η διαπραγμάτευση για την επίλυση συγκρούσεων/ κρίσεων φαίνεται πως αποτελεί κύρια πολιτική διαδικασία. Οι διαδικασίες οικοδόμησης “συναινέσεων” απαιτούν δεξιότητες και επιμονή. Αφορούν στο πώς γίνονται τα πράγματα (διαδικασία, σκέψεις και συναισθήματα) καθώς και τι γίνεται. Η προσαρμογή ή η αλλαγή αντιλήψεων είναι κεντρικό σημείο των διαδικασιών αυτών (Koutsouris, 1998).

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΙΔΗΜΠΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Α. ΓΕΝΙΚΑ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ

Ψηφιακός κόσμος, πραγματικοί καταναλωτές, σε μια τέτοια προοπτική, τα μειονεκτήματα του μικρού μεγέθους της επιχείρησης και του μικρού μεγέθους της παραγωγής, ή ακόμα και τα μειονεκτήματα του τόπου εγκατάστασης της, μπορούν να γίνουν πλεονεκτήματα, ενώ ακόμα περισσότερο, δυναμικές πρωτοβουλίες μπορούν να αναπτυχθούν πλέον με σημαντικές δυνατότητες επιτυχίας από άτομα ή και ομάδες μεμονωμένων παραγωγών. Μας αρέσει να λέμε ότι ζούμε στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης» της χωρίς όρια κυκλοφορίας των ιδεών, των προϊόντων, αλλά πάνω από όλα των χρημάτων. κάποιος είχε μιλήσει ότι είμαστε στο τέλος της ιστορίας, με την έννοια του ότι, μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» εκεί κάπου στις αρχές τις προηγούμενης δεκαετίας, η ανθρωπότητα μπήκε επιτέλους στον δρόμο της, ο κοινωνικός σχηματισμός που ζούμε, είναι ο τελευταίος που γνωρίζουμε. Αρκετοί ισχυρίζονται ότι είμαστε στην φάση, μιας γενικότερης μετάβασης, από την βιομηχανία και τους τρόπους παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών που γνωρίσαμε τα μεταπολεμικά χρόνια στην «νέα οικονομία», στην οικονομία της κοινωνίας των πληροφοριών.

Την ίδια στιγμή, καταναλωτικά πρότυπα, που κυριάρχησαν μετά τον πόλεμο, και που κυρίως στηρίζονται στην μαζική παραγωγή των προϊόντων και υπηρεσιών, χαρακτηριστικό γνώρισμα της μεταπολεμικής περιόδου ανάπτυξης της οικονομίας, στις ημέρες μας αρχίζουν να υποχωρούν, καθώς ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός καταναλωτών, κυρίως από τον λεγόμενο δυτικό «αναπτυγμένο κόσμο», με μία όλο και μεγαλύτερη αγοραστική ικανότητα, αναζητά εκείνα τα προϊόντα και υπηρεσίες που προσφέρουν εχέγγυα ποιότητας, με κυρίαρχο στοιχείο εδώ την έννοια της εξατομίκευσης και της μοναδικότητας και αυτό το βλέπουμε παντού, στα ρούχα, τα φαγητά, στις διακοπές του, αλλά και στην εκπαίδευση κλπ.

Φαίνεται έτσι, ότι η λογική του «πακέτου» έχει περάσει, τα επόμενα χρόνια αυτό που θα κυριαρχεί θα είναι η λογική και η πρακτική της «προσωπικής υπηρεσίας και προϊόντος»

Είναι χαρακτηριστικό – αν και αναμενόμενο, ότι αυτή η τάση, ξεκίνησε πρώτα και κύρια από εκείνο τον οικονομικό κλάδο που αναπτύχθηκε στην βάση της μαζικής παραγωγής του προϊόντος του, τον τουρισμό. Η μαζικοποίηση του τουρισμού μετά από την συστηματική είσοδο των μεγάλων διεθνών εταιρειών τουρισμού (tour-operators) στον παγκόσμιο χώρο υπήρξε ραγδαία. Από τα μέσα, όμως, της δεκαετίας του '70 και ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του '80, μια σειρά από εξελίξεις διαφοροποιούν αυτό το κυρίαρχο πρότυπο τουρισμού και οδηγούν στην ανάπτυξη νέων προτύπων τουρισμού, (αγροτουρισμός, χειμερινός τουρισμός κλπ)

Οι εξελίξεις που επηρέασαν αυτή την τάση, ήταν από την μία πλευρά, οι αντιδράσεις και έντονη κριτική από ειδικούς επιστήμονες διεθνώς αλλά και φορείς των κρατών ή περιοχών που ανέπτυξαν υποδομές υποδοχής οργανωμένου μαζικού τουρισμού για τις επιπτώσεις που δημιουργήθηκαν στην κοινωνία, την οικονομία, το περιβάλλον και τον πολιτισμό από αυτό το πρότυπο, αλλά και από την άλλη μια σταδιακή αλλαγή στα κίνητρα των τουριστών διεθνώς: από το ταξίδι των διακοπών και τις ξεκούρασης με βασικό έμβλημα τα τέσσερα s (sun, sand, sex, sea), φτάνουμε στα ταξίδια διακοπών με κίνητρο το περιβάλλον, την επιστροφή στη φύση, την παραδοσιακή διαβίωση, τον πολιτισμό.

Αυτή η σταδιακή στροφή σηματοδότησε την ανάπτυξη μιας νέας δυναμικής αγοράς: αυτής των ειδικών μορφών τουρισμού. Η αγορά αυτή εκφράζει το πρότυπο των “ενεργητικών” διακοπών σε αντίθεση με την αγορά του οργανωμένου μαζικού τουρισμού που εκφράζει το πρότυπο των “παθητικών” διακοπών.

Αντίστοιχες διαδικασίες εμφανίζονται και σε μια σειρά από άλλους κλάδους, ο κλάδος των τροφίμων είναι ένα εξίσου χαρακτηριστικό παράδειγμα, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια με την μαζική στροφή των καταναλωτών σε οικολογικά, βιολογικά και παραδοσιακά προϊόντα, εξ' αιτίας ακριβώς των κινδύνων για την υγεία που εμφανίστηκε ότι ελλοχεύουν στα προϊόντα μαζικής παραγωγής.

Όπως, η παραγωγή αυτών των προϊόντων ή και υπηρεσιών, εκ' των πραγμάτων δεν μπορεί να είναι μαζική, έτσι το μέγεθος των επιχειρήσεων που τα παράγουν δεν έχει πλέον σπουδαία σημασία. Σε μια τέτοια προοπτική, τα μειονεκτήματα του μικρού μεγέθους της επιχείρησης και του μικρού

μεγέθους της παραγωγής, ή ακόμα και τα μειονεκτήματα του τόπου εγκατάστασης της, μπορούν να γίνουν πλεονεκτήματα, ενώ ακόμα περισσότερο, δυναμικές πρωτοβουλίες μπορούν να αναπτυχθούν πλέον με σημαντικές δυνατότητες επιτυχίας από άτομα ή και ομάδες μεμονωμένων παραγωγών.

Στο βαθμό που μικρές επιχειρήσεις προσανατολίζονται στην παραγωγή προϊόντων ή υπηρεσιών που ικανοποιούν τις ανάγκες και απαιτήσεις εξειδικευμένων αγορών και καταναλωτών, τα προϊόντα τους αποκτούν εκείνη την μοναδικότητα που θα τους επιτρέψει να μπουν σε αγορές που έχουν απαιτήσεις ποιότητας και όχι ποσότητας, τότε είναι αναμενόμενο, ότι αυτές οι επιχειρήσεις και οι επιχειρηματίες θα ανταμειφθούν γιατί αυτοί οι καταναλωτές μπορούν και θέλουν να πληρώσουν περισσότερα για αυτά τα προϊόντα.

B. Το σχέδιο της επιχείρησης

1. Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, οι περισσότερες αγροτουριστικές επιχειρήσεις είναι μικρού μεγέθους. Οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο του αγροτουρισμού απασχολούνται σε μεγάλο ποσοστό σε οικογενειακές ή συνεταιριστικές εκμεταλλεύσεις. Οι περισσότεροι δεν έχουν την απαραίτητη θεωρητική και επιστημονική κατάρτιση που απαιτεί η λειτουργία μιας σύγχρονης επιχείρησης, ανεξάρτητα από το μέγεθος και το αντικείμενο της, σε ένα απαιτητικό οικονομικό περιβάλλον. Κύριο εφόδιο τους είναι η εμπειρία και η βοήθεια τους από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον.

Έτσι ενώ υπάρχει σημαντικός στην αρχή, μπορεί να υπάρξει απογοήτευση από τις δυσκολίες που εμφανίζονται. Ακολουθεί βαθιά απογοήτευση και στο πιο μικρό στραβοπάτημα. Το επιχειρηματικό σχέδιο είναι ένας οδηγός βήμα προς βήμα για την καταγραφή και παρακολούθηση της επιχειρηματικής προσπάθειας στον τομέα της παροχής αγροτουριστικών υπηρεσιών. Συνδυάζει με παραστατικό και πρακτικό τρόπο πίνακες και κείμενα σε γλώσσα απλή και κατανοητή, έτσι ώστε να αποτελεί πρακτικό εργαλείο στήριξης της προσπάθειας για την οργάνωση και λειτουργία μιας αγροτουριστικής μονάδας.

Το επιχειρηματικό σχέδιο έχει άμεση πρακτική αξία και περιεχόμενο με στόχο:

1. Να καθοδηγήσει τον υποψήφιο επιχειρηματία στη λήψη αποφάσεων κατά τη διάρκεια του χρόνου.
2. Να παρουσιάσει την ίδια επιχείρηση –ιδέα σε κάθε ενδιαφερόμενο (π.χ. Τράπεζες-Υπουργείο Γεωργίας-Νομαρχίες κ.λ.π.)

Ένα μοντέλο επιχειρηματικού σχεδίου που μπορεί να αποτελέσει και έναν οδηγό περιλαμβάνει:

- την παρουσίαση του επιχειρηματία
- την παρουσίαση της ιδέας
- το πληροφοριακό δελτίο της αγροτουριστικής επιχείρησης
- το επιχειρηματικό περιβάλλον του αγροτουρισμού
- το σχέδιο μάρκετινγκ μιας αγροτουριστικής επιχείρησης
- το σχέδιο λειτουργίας και διοίκησης μιας αγροτουριστικής επιχείρησης
- το οικονομικό σχέδιο μιας αγροτουριστικής επιχείρησης

2. Τι είναι το επιχειρηματικό σχέδιο

Όπως ο καπετάνιος πριν ξεκινήσει το ταξίδι σχεδιάζει τη διαδρομή που θα ακολουθήσει για να φτάσει στον προορισμό του, έτσι και ο επιχειρηματίας σχεδιάζει και προγραμματίζει τις ενέργειες εκείνες, οι οποίες θα του επιτρέψουν να φτάσει στο στόχο του. Ο σχεδιασμός και ο προγραμματισμός είναι οι πιο σημαντικές ενέργειες που πρέπει να γίνουν πριν από κάθε επιχειρηματική δράση. Η μικρή επιχείρηση χρειάζεται κάτι παραπάνω από "κεφάλαιο" και "όνειρα" για να πετύχει. Χρειάζεται σχεδιασμό και προγραμματισμό των μελλοντικών ενεργειών πριν την προλάβουν τα γεγονότα.

Σχεδιασμός σημαίνει λήψη αποφάσεων, δηλαδή απαντήσεις στα ερωτήματα:

-τι να κάνω

-πώς να το κάνω

-πότε να το κάνω

Αυτό είναι πολύ βασικό για τον υποψήφιο επιχειρηματία, γιατί έτσι όλα ξεκαθαρίζουν μέσα του. Μπορεί εύκολα να πάρει τις όποιες αποφάσεις κρίνει αναγκαίες χωρίς να είναι πολύπλοκες. Το επιχειρηματικό σχέδιο είναι με άλλα λόγια ένας οδηγός ο οποίος λέει στον επιχειρηματία :

-που είναι τώρα

-που θέλει να πάει

-πώς να πάει

Πολλοί που θα θελήσουν να δημιουργήσουν μια αγροτουριστική επιχείρηση σίγουρα θα σκεφτούν:

-και εμένα τι μου χρειάζεται το επιχειρηματικό σχέδιο

-εγώ δεν θα δημιουργήσω μια μεγάλη επιχείρηση και επομένως γιατί πρέπει να σπαταλήσω χρόνο και χρήμα φτιάχνοντας ένα σχέδιο

-σε τι θα ωφελήσει

Η απάντηση είναι απλή. Σε ένα πολύ σύνθετο οικονομικό περιβάλλον ο επιχειρηματίας δεν μπορεί να αυτοσχεδιάσει. Να παίρνει αποφάσεις στο πόδι επειδή έτσι έμαθε ή να θεωρεί περιττή πολυτέλεια να βάλει τις σκέψεις του σε μερικά φύλλα χαρτί. Οι συνέπειες – οικονομικές και άλλες- θα είναι αρνητικές γι' αυτόν και αυτούς που εξαρτώνται από αυτόν. Είναι βέβαιο ότι η δημιουργία και αποτύπωση ενός επιχειρηματικού σχεδίου στο χαρτί πριν αρχίσει η όποια επένδυση σε χρόνο και χρήμα θα αυξήσει τις πιθανότητες επιτυχίας. Γιατί με το επιχειρηματικό σχέδιο πετυχαίνουμε να οργανώσουμε και να ταξινομήσουμε σκέψεις και δεδομένα και ταυτόχρονα να παρέχουμε τις αναγκαίες πληροφορίες σε αυτούς που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την υλοποίηση της επιχειρηματικής μας ιδέας.

Το επιχειρηματικό σχέδιο δεν είναι κάτι που πρέπει να φοβίζει τον επιχειρηματία. Στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα περισσότερο ή λιγότερο (σε απλοϊκή μορφή) από τις σκέψεις του επιχειρηματία που καταγράφονται σε χαρτί. Όμως θα βοηθήσει στη διάρκεια του χρόνου, γιατί αφ' ενός χρησιμοποιείται σαν οδηγός για την πορεία της επιχείρησης και αφ' ετέρου δίνει την εικόνα της εταιρείας προς τα έξω. Αυτό το τελευταίο είναι πολύ σημαντικό αν σκεφτεί κανείς ότι οι επιχειρηματίες στον τομέα του αγροτουρισμού, στην πλειοψηφία τους, θα περάσουν αναγκαστικά κάποια στιγμή από την τράπεζα για κάποια διευκόλυνση ή από κάποια άλλη αρμόδια υπηρεσία για τη χρηματοδότηση της ιδέας τους. Όσο πιο πλήρη εικόνα παρουσιάσουν, τόσο ευκολότερα, καλύτερα και ευνοϊκότερα θα είναι τα αποτελέσματα γι' αυτούς.

3. Ποια τα πλεονεκτήματα

Το μεγάλο πλεονέκτημα του επιχειρηματικού σχεδίου είναι ότι βοηθά εσάς, τον επιχειρηματία, να αναγνωρίσετε και να αξιολογήσετε τους κινδύνους και τα ρίσκα εκείνα που μπορείτε να ελέγξετε, σε αντίθεση με εκείνα που δεν μπορείτε να ελέγξετε. Έτσι είστε έτοιμοι να αντιμετωπίσετε κάθε κατάσταση σε κάθε δεδομένη χρονική στιγμή. Ένα άλλο πλεονέκτημα είναι ότι το επιχειρηματικό σχέδιο αποτελεί άριστο εργαλείο που σας βοηθά στην προσπάθεια σας να βρείτε βοήθεια διοικητική ή χρηματοδοτική. Όλοι οι επιχειρηματίες που στοχεύουν να ασχοληθούν με τον τομέα του αγροτουρισμού, καλό θα ήταν να φτιάξουν ένα επιχειρηματικό σχέδιο που θα έχει διάρκεια τουλάχιστον ένα χρόνο.

Το επιχειρηματικό σχέδιο είναι ουσιαστικά ένα τυπωμένο κείμενο, μάλιστα εάν είναι σωστά γραμμένο και έχει "καλή" εμφάνιση, τότε προσφέρει και την ανάλογη καλά εικόνα σ' αυτόν που το διαβάζει. Ειδικότερα εκείνοι, των οποίων ζητάτε τη βοήθεια (συνεργάτες, τράπεζα, κ.α.) επηρεάζονται σημαντικά και θετικά από την ύπαρξη και βέβαια την εμφάνιση του επιχειρηματικού σχεδίου.

4. Οδηγός για τη χρήση του επιχειρηματικού σχεδίου

Το επιχειρηματικό σχέδιο, όπως παρουσιάζεται εδώ, για να χρησιμοποιηθεί σωστά απαιτούνται τρία βήματα.

- Πρώτα πρέπει να διαβαστούν και να κατανοηθούν οι οδηγίες που δίνονται για κάθε πίνακα, για να αντιληφθείτε τις πληροφορίες ζητάει ο κάθε πίνακας.

- Στη συνέχεια διαβάζετε τους πίνακες , όπως είναι συμπληρωμένοι με το παράδειγμά τους.
- Τέλος, συμπληρώνεται το λευκό επιχειρηματικό σχέδιο που βρίσκεται στο τέλος του εγχειριδίου με τα στοιχεία της δικής σας επιχείρησης.

5. Τι πρέπει να περιέχει το επιχειρηματικό σχέδιο

Πρέπει να περιέχει τις σκέψεις , τους στόχους και σκοπούς , καθώς και τις μεθόδους που έχει κατά νου ο επιχειρηματίας για να οργανώσει την επιχείρησή του και να προωθήσει τα προϊόντα της . Ο επιχειρηματίας πρέπει να απαντήσει στις πιο κάτω ερωτήσεις:

- που βρίσκομαι και ποια είναι η τωρινή κατάσταση
- τι θέλω και τι μπορώ να κάνω
- που θέλω να πάω
- ποιοι είναι οι καλύτεροι τρόποι να πετύχω τους στόχους μου
- τι μπορώ να περιμένω στο μέλλον

6. Τα βασικά βήματα και ενέργειες για τη σύνταξη του επιχειρηματικού σχεδίου

Το επιχειρηματικό σχέδιο πρέπει να γίνεται και να διαρκεί για ένα τουλάχιστον χρόνο. Πριν ξεκινήσετε να γράφετε , μαζέψτε όλα εκείνα τα στοιχεία, τα σχέδια και τις πληροφορίες που χρειάζεστε για την επιχείρησή σας. Ενημερώστε τους φακέλους σας, καθορίστε τους στόχους σας. Μη φοβηθείτε να αφιερώσετε χρόνο για αυτή την εργασία. Προσπαθήστε να βάλετε ρεαλιστικούς και πραγματοποιήσιμους στόχους.

Για όλα τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν το επιχειρηματικό σας σχέδιο με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που αυτό έχει , υπάρχουν οι ανάλογοι πίνακες

τους οποίους πρέπει να συμπληρώσετε. Έτσι απλά και πρακτικά εσείς τοποθετείτε τα διαθέσιμα στοιχεία και οι ενέργειές σας θα ταξινομούνται και θα ιεραρχούνται και η εικόνα σας προς τα έξω θα είναι σαφώς βελτιωμένη , δίνοντας την εντύπωση μιας σοβαρής και με προοπτικές προσπάθειας.

Το επιχειρηματικό σχέδιο πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που αναφέρονται στους πίνακες. Κάθε επιχειρηματίας θα πρέπει να προσαρμόσει το σχέδιο αυτό στις δικές του ανάγκες και συνθήκες, έτσι ώστε να είναι λειτουργικό , πρακτικό και χρήσιμο. Το επιχειρηματικό σχέδιο είναι ουσιαστικά μια έκθεση στην οποία παρουσιάζεται με σαφήνεια η εικόνα της επιχείρησης, οι στόχοι , οι σκοποί , τα μέσα και ο τρόπος λειτουργίας της. Δεν είναι απαραίτητο να είναι μακροσκελές κείμενο. Αυτό που είναι αναγκαίο είναι το κείμενο αυτό να δίνει στον αναγνώστη μια καθαρή εικόνα της επιχείρησης σύντομα και με σαφήνεια.

Στην πορεία της ανάλυσης του οδηγού θα βρείτε τους σχετικούς πίνακες που θα πρέπει να συμπληρώσετε ώστε να είναι το σχέδιο σας πλήρες. Ο κάθε πίνακας αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη ενότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Μη διστάζετε να παρουσιάσετε τον καλύτερο και πιο ειλικρινή σας εαυτό στους πίνακες .Είναι σημαντικό για σας , τους συνεργάτες σας και αυτούς που θα το διαβάσουν. Οι πίνακες είναι ουσιαστικά η φωτογραφία της επιχείρησης που θέλετε να δημιουργήσετε. Ταυτόχρονα και με μια ματιά βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων , των ιδιαιτεροτήτων , των ισχυρών και αδυνάτων σημείων , τόσο της επιχείρησης όσο της αγοράς και του ανταγωνισμού. Οι πίνακες είναι απλοί στη σύνταξή τους , έτσι ώστε να μπορεί ο καθένας να τους συμπληρώσει. Το μόνο που χρειάζεται είναι να διαθέσετε λίγο χρόνο. Εάν χρειαστείτε περισσότερο χώρο χρησιμοποιήστε και άλλο φύλλο χαρτιού.

7. Κορμός του επιχειρηματικού σχεδίου για την αγροτουριστική επιχείρηση

Ο κορμός του επιχειρηματικού σχεδίου για την αγροτουριστική επιχείρηση που θα δημιουργήσετε είναι ουσιαστικά μια περίληψη όλων όσων θα αναφέρονται στο κυρίως σχέδιο και θα καταγράφονται στους πίνακες. Έτσι , ο αναγνώστης θα μπορεί να καταλάβει την ιδέα σας , να αντιληφθεί τι σκοπεύετε να κάνετε, να καταγράψει τα μέσα και τις δυνατότητες και να αντιληφθεί τον τρόπο ανάπτυξης και λειτουργίας της αγροτουριστικής επιχείρησης σας. Η περίληψη θα γραφεί

αφού έχετε συμπληρώσει τους πίνακες και έχετε γράψει όλο το επιχειρηματικό σχέδιο. Οι άλλες ενότητες θα αναφερθούν επιγραμματικά σαν ευρετήριο όπως στο παρακάτω μοντέλο.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

- Όνομα / Τίτλος / Διεύθυνση / Νομική μορφή
- Περιγραφή στόχων
- Περιγραφή δραστηριοτήτων
 - i. Προϊόντα / Υπηρεσίες: Περιγραφή- στοιχεία-δυναμικότητα
 - ii. Ανθρώπινο δυναμικό: Παραγωγικό – υπαλληλικό – διοικητικό

ΑΓΟΡΑ

- Γενική θεώρηση του κλάδου του αγροτουρισμού
- Περιγραφή της αγοράς – ανάγκες
- Μέγεθος της αγοράς – ζήτηση
- Πελατεία , ανταγωνισμός: Δυνατά και αδύνατα σημεία
- Ενέργειες για την απόκτηση μεριδίου της αγοράς

ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

- Γενική παρουσίαση
- Πελάτες
- Τρόπος διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών
- Πωλήσεις / Στόχοι
- Προβολή και διαφήμιση
- Τιμολόγηση

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ-ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

- Τόπος και χώρος
- Εξοπλισμός, διευκολύνσεις
- Προμηθευτές, υπηρεσίες
- Στελέχωση προσωπικού
- Υποστήριξη και ανάπτυξη

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

- Νομική μορφή
- Προσωπικό, ανάλυση αναγκών
- Διοικητικό συμβούλιο
- Οργανωτική δομή
- Εξωτερικοί σύμβουλοι

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

- Πωλήσεις
- Βραχυπρόθεσμοι στόχοι
- Μακροπρόθεσμοι στόχοι
- Ανάγκες σε προσωπικό
- Ανάγκες σε κεφάλαιο (χρηματοδότηση- επιδοτήσεις κ.λ.π.)

Στις σελίδες που ακολουθούν θα αναλυθούν με ακρίβεια, βήμα προς βήμα οι ενότητες για τη δημιουργία ενός επιχειρηματικού σχεδίου για την αγροτουριστική σας επιχείρηση. Έτσι, θα μπορέσετε να κατανοήσετε και να συμπληρώσετε μόνοι σας τους πίνακες που συνθέτουν το επιχειρηματικό σχέδιο. Πριν προχωρήσουμε , όμως , στην ανάλυση του επιχειρηματικού σχεδίου πρέπει να αφιερώσετε λίγο χρόνο για να καταγράψετε ορισμένα στοιχεία και πληροφορίες σχετικά με τον εαυτό σας και το περιβάλλον σας.

A. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ

Πριν ξεκινήσετε οποιαδήποτε επιχειρηματική προσπάθεια πρέπει να ταξινομήσετε και να καταγράψετε τα γενικά στοιχεία, τις πληροφορίες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά , τις γνώσεις και τις δεξιότητες που συνθέτουν την εικόνα της προσωπικότητας σας. Συμπληρώστε τον πίνακα που

ακολουθεί αναφέροντας με λεπτομέρεια όλα τα στοιχεία που θεωρείτε απαραίτητα για να παρουσιάσετε τον εαυτό σας.

1.Γενικά στοιχεία

α. Ονοματεπώνυμο
β. Διεύθυνση
γ. Τηλέφωνο
δ. Ηλικία
ε. Οικογενειακή κατάσταση
στ. Αριθμός παιδιών

2.Γνώσεις και δεξιότητες

Καταγράψτε τους τίτλους σπουδών και τα εκπαιδευτικά σας προσόντα που σχετίζονται με την επιχειρηματική σας ιδέα στον αγροτουριστικό τομέα.

Π.χ. Απόφοιτη Γενικού Λυκείου Ν. Αρτάκης, Ευβοίας

Αναφέρατε την επαγγελματική σας κατάρτιση που θεωρείτε ότι θα σας βοηθήσει στο ξεκίνημα της επιχειρηματικής σας δραστηριότητας.

Π.χ. Εργάστηκα 5 χρόνια ως Υπάλληλος Γραφείου

Καταγράψτε και αξιολογήστε την επαγγελματική σας εμπειρία μέχρι σήμερα

Θέση εργασίας	Χρόνος	Αντικείμενο	Παρατηρήσεις	Θετική / Αρνητική

3.Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

Καταγράψτε τις ευθύνες που μέχρι σήμερα στην οικογένειά σας και την εργασία σας

Ευθύνες ⇒ **Οικογένεια**

⇓

Εργασία

Περιγράψτε την εμπειρία σας σε συλλογικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες κοινωνικής ευθύνης (εθελοντική εργασία, σύλλογοι, συνεταιρισμοί)

Π.χ. Μέλος πολιτιστικού Συλλόγου Πισσώνα

4.Αξιολόγηση κινήτρων για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης

Στον παρακάτω πίνακα αξιολογείστε τα κίνητρα και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που θεωρείτε σημαντικά για τη δημιουργία μιας επιχείρησης.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ / ΚΙΝΗΤΡΑ	+	-
Αφοσίωση στο στόχο		
Επιμονή		
Εμπορικό πνεύμα		
Επικοινωνία		
Ανταγωνισμός		

Συνεργασία		
Οργάνωση		
Πρακτικότητα		
Εφευρετικότητα		
Ευελιξία		
Πρωτοβουλία		
Ποιότητα		

5. Περιγράψτε με σαφήνεια στους στόχους για τη δημιουργία μιας επιχείρησης αγροτουρισμού

Σ Τ Ο Χ Ο Ι

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΙ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ

Β. ΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Στην ενότητα αυτή θα πρέπει να δώσετε πολύ συνοπτικά και με σαφήνεια στον αναγνώστη την εικόνα της επιχείρησης που σκοπεύετε να δημιουργήσετε. Συνήθως το κείμενο αυτό και τον πίνακα 1 που ακολουθεί καλό είναι να τον συμπληρώσετε στο τέλος, αφού έχετε καταγράψει όλα τα άλλα στοιχεία του επιχειρηματικού σας σχεδίου. Περιγράψτε με σαφήνεια τους στόχους έτσι ώστε να:

- Μπορεί να μετρηθεί το κέρδος ή η ζημία
- Έχουν συγκεκριμένη χρονική διάρκεια ή ποσοτικό μέγεθος
- Μπορούν να ελέγχονται τακτικά
- Προσδιορίζουν ατομική και ομαδική ευθύνη

Αναφέρετε όλα τα ονόματα των εταίρων , καθώς και το ποσοστό της εταιρικής συμμετοχής . Αναφέρετε όλα τα ονόματα των πιθανών συνεργατών , συμβούλων ,όπως ο δικηγόρος ή ο λογιστής. Επίσης , επισυνάψτε το προσωπικό σας βιογραφικό σημείωμα. Αναφέρετε με σαφήνεια τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που θα προσφέρει η επιχείρηση σας. Τονίστε με ιδιαίτερη σημασία την πρωτοτυπία της ιδέας της αγροτουριστικής σας επιχείρησης. Μην αναλύετε όλα τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που πιθανόν θα μπορούσατε να παράγετε ή να παρέχετε. Αντίθετα, περιγράψτε με σαφήνεια εκείνα στα οποία θα στηριχθεί η επιχείρηση σας. Περιγράψτε τα πλεονεκτήματά τους:τον τρόπο διάθεσής τους, την τιμή, την ποιότητα.

Πίνακας 1. Πληροφοριακό δελτίο επιχείρησης

ΤΙΤΛΟΣ:			
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:		ΤΗΛΕΦΩΝΟ:	
FAX:			
ΝΟΜΙΚΗ ΜΟΡΦΗ: π.χ. Προώθηση τοπικών αγροτικών προϊόντων , έλξη νέων τουριστών κλπ			
ΚΥΡΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: π.χ. Παραγωγή και τυποποίηση γλυκών κουταλιού, λειτουργία camping.			
ΠΡΟΪΟΝΤΑ / ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: π.χ. Γλυκό κεράσι , διαμονή, διατροφή και άθληση			
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ: Δηλαδή πόσα άτομα θα δουλεύουν π.χ.20			
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ: Περιγράφουμε τις εγκαταστάσεις που θα χρειαστούμε π.χ. κουζίνα, τουαλέτες κλπ			
ΜΕΤΟΧΟΙ / ΣΥΝΕΤΑΙΡΟΙ			
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΙΤΛΟΣ	%ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ
		Τι ιδιότητα έχουν στην επιχείρηση π.χ. Ταμίας	Με τι ποσοστό συμμετέχει Π.χ. 8%
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Εδώ ότι έχει σχέση με την επιχείρηση και δεν αναφέρθηκε π.χ. Μοναδικό camping στην περιοχή			

Γ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. Το περιβάλλον της αγοράς αγροτουριστικών υπηρεσιών και προϊόντων

Στον πίνακα 2 θα περιγράψετε σε γενικές γραμμές τον κλάδο του αγροτουρισμού. Θα αναφερθείτε στην κατάσταση αγοράς και στις τάσεις που επικρατούν και δημιουργούνται στις ανταγωνιστικές προς τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις (αναφερθείτε στα δυνατά – αδύνατα σημεία), στις μελλοντικές εξελίξεις και στις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η επιχείρησή σας.

Απαντήστε στις εξής ερωτήσεις:

- Ποιες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον κλάδο της περιοχής σας;
- Ποιες άλλες περιοχές παρέχουν παρόμοιες υπηρεσίες / προϊόντα;
- Ο αγροτουρισμός βρίσκεται σε φάση αλλαγών και μεταβολών;
- Οι ανάγκες των επισκεπτών θα μεταβάλλονται;
- Ποιες είναι οι συνθήκες σε σχέση με το περιβάλλον;

Στο τμήμα της αγοράς περιγράψτε με στοιχεία το μέγεθος της αγοράς που προβλέπετε να αποκτήσετε με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που θα προσφέρετε. Επίσης, αναφέρετε στην περιοχή στην οποία σχεδιάζετε να δραστηριοποιηθείτε. Έτσι, θα μπορείτε να υπολογίζετε και τη μελλοντική σας ανάπτυξη. Μπορείτε επίσης να καταγράψετε το είδος και τα χαρακτηριστικά της πελατείας, στην οποία στοχεύετε. Να επιλέξετε ή να αποφύγετε τους πελάτες σας ανάλογα με τον ανταγωνισμό, το ελάχιστο περιθώριο κέρδους ή ακόμα και τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα κάθε μιας αγοράς. Ο πίνακας 2 σας επιτρέπει να αναλύσετε την κάθε αγορά κατά περίπτωση και δυνατότητα. Συμπληρώστε τον πίνακα για 2-3 αγορές. Πρώτα, όμως, επικεντρώστε την προσοχή σας στην πλέον σημαντική για σας και κατόπιν εάν θέλετε, προχωρήστε στις επόμενες. Για να αναλύσετε τις αγορές που σας ενδιαφέρουν συγκεντρώστε στοιχεία από όσες περισσότερες και διαφορετικές πηγές μπορείτε. Από συζητήσεις, ανταλλαγές απόψεων, σχόλια, άρθρα, επαγγελματικές οργανώσεις, συμβούλους, δημόσιες υπηρεσίες κ.α.

Πίνακας 2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (1. Αγορά)

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ			
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ Περιγράψτε τα κύρια χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού π.χ. Κλάδος υπό ανάπτυξη, με σκοπό τη βοήθεια του πληθυσμού ορεινών περιοχών			
ΤΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΛΥΠΤΕΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ Αναφερθείτε στις ανάγκες των πελατών που ικανοποιεί ο κλάδος του αγροτουρισμού π.χ. Παροχή καταλύματος σε επισκέπτες του υγροβιότοπου			
ΤΙ ΘΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ Περιγράψτε συνοπτικά το είδος της επιχείρησης που θέλετε να δημιουργήσετε π.χ. Camping ή βιοτεχνία παραδοσιακών προϊόντων			
ΑΓΟΡΑ (Για την επιχείρηση) – ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ			
ΠΡΟΪΟΝΤΑ – ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΠΕΛΑΤΕΣ	ΜΕΓΕΘΟΣ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	
		ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ
Περιγράψτε ένα –ένα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που θα παρέχει η επιχείρησή σας	Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά πελατών σας	Περιγράψτε πόσες πωλήσεις σκοπεύετε να κάνετε σε ένα έτος	Περιγράψτε τα έσοδα σας από την πώληση των προϊόντων σε ένα έτος
Π.χ. Υπηρεσίες Διαμονής	Π.χ. Σχολεία	Π.χ. 1000 διανυκτερεύσεις	Π.χ. 3000 Ευρώ
Π.χ. Γλυκά κουταλιού	Π.χ. Επισκέπτες κάθε τύπου	Π.χ. 1000 βαζάκια	Π.χ. 1.500 Ευρώ

2. Επιχειρηματικό περιβάλλον (2 τάσεις)

Στον πίνακα 3 πρέπει να προσδιορίσετε τις απόψεις σας για τις εξελίξεις στον κλάδο στο μέλλον και τη θέση της επιχείρησής σας. Αφού καταγράψετε τις προβλέψεις σας αποφασίστε να εκμεταλλευτείτε όλα τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας για την καλύτερη αντιμετώπιση των εξελίξεων. Για να πετύχετε στη δουλειά σας πρέπει να γνωρίζετε όχι μόνο τι θέλει ο πελάτης ΤΩΡΑ, αλλά και να προβλέψετε ποιες θα είναι οι ανάγκες του ΑΥΡΙΟ. Στον πίνακα 3 αναφέρεται και ο ανταγωνισμός, άρα θα πρέπει να εντοπίσετε ποιοι είναι οι ανταγωνιστές σας ανάλογα με το προϊόν ή την υπηρεσία που θα παρέχετε.

Πίνακας 3.ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (2.Πρόβλεψη για το μέλλον, ανταγωνισμός)

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ (Περιγράψτε τις απόψεις σας για τις εξελίξεις στον αγροτουριστικό κλάδο και την επιχείρησή σας, την αγορά κ.λ.π.)			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΑΣΕΩΝ	ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΣΕΩΝ	
Αναφερθείτε στις εξελίξεις που επικρατούν στην περιοχή σας. Π.χ. Δημιουργία πάρκου στη λίμνη	Αναφερθείτε στις επιδράσεις που θα δεχτείτε από τις συνθήκες που επικρατούν. Π.χ. Αύξηση των επισκεπτών και τουριστών, αύξηση της ζήτησης για φαγητό και διαμονή	Περιγράψτε τις κινήσεις για να αντιμετωπίσετε τις επιδράσεις. Π.χ. Δημιουργία ξενώνα και παραδοσιακού εστιατορίου	
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ (Περιγράψτε τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις)			
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΓΟΡΑ	ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΜΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	
Αναφερθείτε στον ανταγωνισμό που θα αντιμετωπίσετε Π.χ. Εστιατόριο (κρεατικά)	Από ποιους και σε ποια προϊόντα π.χ. Εστιατόριο «Η ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ»	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ -Ποιότητα φαγητού -Γρήγορη εξυπηρέτηση	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ Μακριά από τον κεντρικό δρόμο

Δ. ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

1. Διαμορφώστε το σχέδιο πωλήσεων σας επιχείρησής σας

Το σχέδιο προώθησης και πωλήσεων των προϊόντων ή υπηρεσιών έχει πολλή μεγάλη σημασία για την επιχείρησή σας. Αφορά σας προβλέψεις για τη δράση σας και τον προγραμματισμό των πωλήσεων, σας ενέργειες για την προβολή και την προώθηση σας επιχείρησης και των προϊόντων σας, την εικόνα σας, σας δημόσιες σχέσεις, την επιλογή σας για σας τιμές πώλησης, τα οικονομικά σας σχέδια. Στον πίνακα 4^Α θα σημειώσετε σας προβλέψεις σας σε πωλήσεις προϊόντων ή υπηρεσιών σε ένα χρονικό όριο σας ή δύο ή τριών ετών. Οι στόχοι που θα θέσετε θα πρέπει να είναι απλοί, λογικοί και πραγματοποιήσιμοι. Χρησιμοποιήστε όλα τα στοιχεία που έχετε στη διάθεσή σας από έρευνες και επαφές σας. Σκεφθείτε πως θα οργανώσετε σας πωλήσεις σας:

- Με ποιο σχέδιο
- Με ποιο τρόπο επικοινωνίας
- Τι θα προσδοκάτε από κάθε κατηγορία πελατών

Πίνακας 4^Α. Σχέδιο προώθησης 1

ΣΤΟΧΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ						
ΠΡΟΪΟΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ	1 ^{ος} ΧΡΟΝΟΣ		2 ^{ος} ΧΡΟΝΟΣ		3 ^{ος} ΧΡΟΝΟΣ	
	ΠΟΣΟΤΗΣ	ΕΥΡΩ	ΠΟΣΟΤΗΣ	ΕΥΡΩ	ΠΟΣΟΤΗΣ	ΕΥΡΩ
Αναφερθείτε στα προϊόντα και τις υπηρεσίες που θα παρέχετε ένα προς ένα	Αναφερθείτε στην ποσότητα ανά προϊόν	Αναγράψτε τα έσοδά σας				
Π.χ. Ύπνος	Π.χ. 1000 Διανυκτερεύσεις	Π.χ. 15.000				
Π.χ. Γλυκά	Π.χ. 1000 βάζα	Π.χ. 1.500				

2. Ετοιμάστε τον τρόπο για την τιμολόγηση των προϊόντων της επιχείρησής σας

Ετοιμάστε ένα τιμοκατάλογο για κάθε προϊόν ή υπηρεσία που θα προσφέρετε. Βεβαιωθείτε ότι οι τιμές είναι ότι οι τιμές σας είναι ελκυστικές. Ερευνήστε και μάθετε για:

- Τις τιμές των αντίστοιχων επιχειρήσεων
- Τα έσοδα τους
- Την οικονομική κατάσταση των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων
- Τις ανάγκες των πελατών σας
- Τις συνήθειες τους
- Τις επιπλέον παροχές που προσφέρετε

Μην καθορίζετε την τιμή ενός προϊόντος με πολύ υψηλό κέρδος (100% και άνω του κόστους). Σκεφθείτε αν εσείς οι ίδιοι αγοράζατε το προϊόν σας πόσο θα πληρώνατε ή αν θέλατε κάποια αλλαγή ή κάποια πρόσθετη χρήση ή προσφορά. Κάντε ένα κοστολόγιο στο οποίο εκτός των βασικών στοιχείων του κόστους των προϊόντων, προσθέστε και ένα ποσοστό έκτακτου κόστους (π.χ. διαφήμιση). Το κλειδί για τη σωστή διαμόρφωση του κοστολογίου είναι το ποσοστό % κέρδους που θα βάζετε στο προϊόν. Ειδικότερα στην περίπτωση στην οποία θα παρέχετε υπηρεσίες

(π.χ. διαμονή , αναψυχή) ο καθορισμός τιμής πώλησης είναι δύσκολο να γίνει επακριβώς. Συνήθως η τιμή καθορίζεται με υποκειμενικά κριτήρια. Μην διστάσετε να ζητήσετε τη βοήθεια των ειδικών συμβούλων . Έχοντας στο μυαλό σας όλα αυτά συμπληρώστε τον πίνακα 4B .

Πίνακας 4B . Σχέδιο προώθησης 2

ΤΙΜΟΛΟΓΗΣΗ: Αναφέρετε ότι έχει σχέση με την τιμή και τις εκπτώσεις των προϊόντων σας				
ΠΡΟΪΟΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΙΜΗ		ΕΙΔΙΚΗ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ	
	ΚΕΡΔΟΣ %	ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΙΜΗΣ	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ	ΧΡΟΝΟΣ / ΠΕΛΑΤΗΣ
Αναφερθείτε στα Προϊόντα και τις υπηρεσίες που θα παρέχετε ένα προς ένα	Αναγράψτε το ποσοστό κέρδους με το οποίο θα πουλάτε	Αναγράψτε τα περιθώρια στα οποία θα κινούνται οι τιμές	Αναγράψτε τα ποσοστά εκπτώσεων που είστε διατιθέμενοι να κάνετε	Αναγράψτε την περίοδο που θα ισχύει για κάθε έκπτωση ή το είδος πελάτη
Π.χ. Γλυκά βάζου	40%	Συν-Πλην 20%	Μέχρι 20 %	Αγορές πάνω από 30 βάζα
Διανυκτέρευση	60%	Συν-πλην 20%	Μέχρι 20%	Ομάδες 10 ατόμων και πάνω ή περίοδοι

3. Περιγράψτε με ακρίβεια τους πελάτες σας

- Ποιοι θα είναι πραγματικά οι πελάτες σας
- Γιατί να αγοράσουν τα δικά σας προϊόντα ή υπηρεσίες
- Θα ήταν διατεθειμένοι να διαθέσουν πρόσθετα ποσά για πρόσθετα προϊόντα ή περισσότερες ποσότητες από τις σημερινές
- Τι καλύτερο προσφέρουν τα δικά σας προϊόντα

Σε αυτές και άλλες ερωτήσεις πρέπει να απαντήσετε ειλικρινά για να προσδιορίσετε τι μπορείτε να προσφέρετε. Μην προσπαθείτε να μαντέψετε τα κριτήρια των πελατών, μιλήστε μαζί τους. Τότε θα καταλάβετε τις πραγματικές τους διαθέσεις. Μην ξεχνάτε ότι οι προτιμήσεις του πελάτη και όχι οι δικές σας είναι αυτές που θα συντηρήσουν την επιχείρησή σας. Στον πίνακα θα περιγράψετε μια σειρά κριτηρίων προτιμήσεων των πελατών. Καταγράφοντας αυτά τα κριτήρια θα είναι εύκολο να προσδιορίσετε το σχέδιο για τις πωλήσεις της επιχείρησής σας. Μην ξεχνάτε ότι όπως όλα αλλάζουν έτσι αλλάζουν και οι συνήθειες των πελατών. Άρα και το σχέδιό σας πρέπει να ανταποκρίνεται στις αλλαγές αυτές.

4. Επιλέξτε τον τρόπο με τον οποίο θα προβάλλετε την επιχείρησή σας

Μαζί με το σχέδιο πωλήσεων της επιχείρησής σας πρέπει να αποφασίσετε και το είδος και το κόστος της προβολής για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που θα προσφέρετε.

- Γιατί διαλέγετε ένα είδος διαφήμισης
- Τι αποτέλεσμα επιδιώκετε
- Τι αύξηση πωλήσεων αναμένετε
- Τι ποσό υπολογίζετε να ξοδέψετε για την προβολή

Απαντήστε σ' αυτές τις ερωτήσεις και συμπληρώστε το σχετικό τμήμα του πίνακα 5.

Πίνακας 5. Σχέδιο διαφήμισης και προώθησης

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ: Αναφέρετε τα προϊόντα και τους πελάτες σας			
ΠΡΟΪΟΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	
Περιγράψτε το προϊόν ή υπηρεσία που σκοπεύετε να προσφέρετε π.χ. διανυκτέρευση	Αναφέρετε σε ποιους απευθύνεστε Π.χ. Ομάδες νέων εκδρομέων	Αναφέρετε τι θέλετε να πετύχετε πουλώντας αυτό το προϊόν Π.χ. Αύξηση εισοδήματος, γνωστοποίηση περιοχής.	
ΠΡΟΒΟΛΗ - ΠΡΟΩΘΗΣΗ - ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ			
ΤΥΠΟΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ	ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ - ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
Περιγράψτε τον τύπο των πελατών που επιθυμείτε ή σχεδιάζετε να επιλέξετε Π.χ. Ομάδες νέων Επισκεπτών	Περιγράψτε τον τρόπο και το μέσο που επιλέξατε Π.χ. Διαφημιστικό φυλλάδιο	Περιγράψτε το ύψος των πωλήσεων που στοχεύετε Π.χ. 100 Διανυκτερεύσεις	Περιγράψτε τα ποσά που σκοπεύετε να διαθέσετε για προβολή της επιχείρησής σας Π.χ. 1000 Ευρώ

Ε. ΣΧΕΔΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Στο επιχειρηματικό σχέδιο καταγράφονται οι πηγές, οι διευκολύνσεις και οι απαραίτητες διαδικασίες για την καλή λειτουργία της επιχείρησής σας. Το σχέδιο λειτουργίας περιλαμβάνει την περιγραφή των εγκαταστάσεων που θα χρησιμοποιήσετε, τα έπιπλα και τον εξοπλισμό γραφείου, το μηχανολογικό ή λειτουργικό εξοπλισμό, τις πηγές προμήθειας των πρώτων υλών και υλικών συσκευασίας, το ανθρώπινο δυναμικό που θα χρησιμοποιήσετε και τους τρόπους οργάνωσης για την παραγωγή των προϊόντων ή των υπηρεσιών που θα προσφέρετε. Οι πίνακες 6, 7, 8 και 9 θα σας βοηθήσουν να καταγράψετε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για το λειτουργικό σχέδιο της επιχείρησής σας.

Πίνακας 6. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Τοποθεσία εγκατάστασης)

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ (ΠΛΗΡΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ)			
Δίνετε τα στοιχεία της διεύθυνσης της επιχείρησής σας.			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ			
Περιγράψτε αναλυτικά την τοποθεσία που σκοπεύετε να δημιουργήσετε την επιχείρησή σας, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο.			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΧΩΡΩΝ			
Περιγράψτε τους υπάρχοντες χώρους, καθώς και τους χώρους που σκοπεύετε να δημιουργήσετε			
ΤΡΟΠΟΣ ΚΤΗΣΗΣ			
Πώς αποκτήθηκε ο χώρος; (ιδιοκτησία, κληρονομιά κ.λ.π.)			
ΜΕΤΑΤΡΟΠΕΣ - ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ : Περιγράψτε την παρούσα κατάσταση και τις βελτιώσεις που σκοπεύετε να κάνετε.			
ΤΩΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΞΙΑ	ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
Περιγράψτε την κατάσταση του χώρου Π.χ. κτήμα με δέντρα δίπλα στη λίμνη 60 στρέμματα	Δίνετε την αξία του Π.χ. 300.000 Ευρώ	Τι χρειάζεται ακόμη να κάνετε: Π.χ. χώροι υγιεινής, κουζίνα	Πόσο προβλέπετε να κοστίσουν αυτές οι βελτιώσεις; Π.χ. 15.000 Ευρώ

Πίνακας 7. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Εξοπλισμός)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΞΙΑ	ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΕΠΙΠΛΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΗ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
Αναφέρετε τα έπιπλα και υλικά που έχετε Π.χ. 2 γραφεία 1 υπολογιστής	Αναφέρετε την αξία τους Π.χ. 150 Ευρώ 900 Ευρώ	Αναφέρετε τα έπιπλα και υλικά ή σκεύη που χρειάζεστε Π.χ. 20 τραπέζια 4 ατόμων 80 καρέκλες ξύλινες	Πόσο υπολογίζετε να σας κοστίσουν Π.χ. 900 Ευρώ 1.200 Ευρώ
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΞΙΑ	ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
Αναφέρετε τα μηχανήματα και τον εξοπλισμό π.χ. 10 σκηνές, 2 κανό	Αναφέρετε την αξία τους π.χ. 1.200 Ευρώ 300 Ευρώ	Αναφέρετε τον εξοπλισμό και τα μηχανήματα που χρειάζεστε Π.χ. μηχανή γκαζόν	Πόσο υπολογίζετε να σας κοστίσουν Π.χ. 450 Ευρώ

Πίνακας 8. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Προμηθευτές και υπηρεσίες)

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ - ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΩΝ : Αναφέρετε από πού σκολεύετε να προμηθευτείτε προϊόντα, υπηρεσίες και πρώτες ύλες					
ΠΡΟΪΟΝΤΑ / ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ	ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΣΧΟΛΙΑ
Αναφέρετε τα υλικά Π.χ. βαζάκια	Αναφέρετε τους προμηθευτές Π.χ. Πάρης Α.Ε.	Αναφέρετε ποσότητες π.χ. 10000 τεμάχια	Κόστος Π.χ. 150 Ευρώ	Π.χ. Παραγγελία και μετά παράδοση	
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ- ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ : Αναφέρετε συνεργάτες που σας προσφέρουν υπηρεσίες					
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ / ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΕΙΔΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ / ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ		ΒΑΘΜΟΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ		
Π.χ. Κώστας Σίμου	Λογιστής		Πολύ σημαντικός		

Πίνακας 9. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Ανθρώπινο δυναμικό – προσωπικό)

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ: Αναφέρετε μία – μία όλες τις θέσεις εργασίας				
ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΚΥΡΙΕΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ	ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΜΟΙΒΗ	
			ΗΜΕΡΗΣΙΑ	ΜΗΝΙΑΙΑ
Π.χ. Υποδοχή Camping	Π.χ. Υποδοχή Πελατών	Π.χ. κοινωνικότητα και ξένες γλώσσες	21 Ευρώ	660 Ευρώ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΚΙΝΗΤΡΑ				
ΩΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ: Αναφέρετε το ωράριο εργασίας π.χ. τρεις βάρδιες των 8 ωρών				
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΚΟΠΩΝ: Αναφέρετε πως προβλέπετε να παίρνει την άδεια του το προσωπικό π.χ. σε δύο δεκαπενθήμερο (καλοκαιρινό και χειμερινό)				
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ / ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: Αναφέρετε πως σκέφτεστε να επιμορφώσετε το προσωπικό σας π.χ. οργάνωση σεμιναρίου για την οικολογία				

ΣΤ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Το τμήμα αυτό του επιχειρηματικού σχεδίου, που ασχολείται με τα οικονομικά δεδομένα της επιχείρησής σας, θα σας βοηθή να κατανοήσετε προς τα πού βαδίζετε, τι κέρδη προσδοκάτε, ποιο είναι το κόστος, τα έξοδα, οι δαπάνες κλπ. Είναι με άλλα λόγια το οικονομικό σχέδιο της επιχείρησής σας και των οικονομικών της αποτελεσμάτων για τα επόμενα 2-3 έτη. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά το οικονομικό σχέδιο όταν θα εξετασθεί από κάποια τράπεζα ή από κάποιο φορέα για πιθανή χρηματοδότηση, δανεισμό ή επιδότηση. Η προετοιμασία του απαιτεί γνώση της αβεβαιότητας της δουλειάς. Σκόπιμο είναι να καταγραφούν 3 σενάρια, ένα αισιόδοξο, ένα απαισιόδοξο και ένα ρεαλιστικό. Η σύγκριση των σεναρίων θα αποδίδει και το βαθμό του ρίσκου σας. Έτσι, το οικονομικό σχέδιο είναι βασικό εργαλείο για τη λήψη αποφάσεων.

1. Τα προσωπικά οικονομικά στοιχεία του επιχειρηματία

Στον πίνακα 10 θα παρουσιαστούν τα προσωπικά οικονομικά στοιχεία του επιχειρηματία ή των εταίρων.

Πίνακας 10. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Προσωπικά οικονομικά στοιχεία)

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ: Αναφέρετε τα περιουσιακά σας στοιχεία και τις υποχρεώσεις σας.		
ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ :τι κατέχετε	ΑΞΙΑ σε Ευρώ	ΣΧΟΛΙΑ
ΚΙΝΗΤΑ: Π.Χ. Αυτοκίνητο	9.000	
ΑΚΙΝΗΤΑ:Π.Χ. Χωράφια	90.000	
ΣΥΝΟΛΟ 1:(κινήτα + ακίνητα)	99.000	
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ:τι χρωστάτε		
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΕΣ:π.χ. Επιταγές	12.000	
ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ:Π.Χ. Δάνειο	30.000	
ΣΥΝΟΛΟ 2: (βραχυπρόθεσμες + μακροπρόθεσμες)	42.000	
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ (Σύνολο 1 – Σύνολο 2)	57.000	
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ: Αναφέρετε ένα-ένα τα έξοδα σας όπως παρουσιάζονται		
ΕΞΟΔΑ	ΜΗΝΙΑΙΟ ΚΟΣΤΟΣ (σε Ευρώ)	ΣΧΟΛΙΑ
ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ(ΔΕΗ, ΟΤΕ, κλπ)	120	Πρέπει να μειωθούν
ΔΙΑΤΡΟΦΗ	270	
ΕΝΔΥΣΗ – ΥΠΟΔΗΣΗ	90	
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	120	
ΔΑΝΕΙΑ (δόσεις)	150	

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	300	
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ	90	
ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ	90	
ΑΛΛΑ	90	
ΣΥΝΟΛΟ	1320	

2. Ποιο είναι τα κύρια οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής σας

Στον πίνακα 11 ουσιαστικά θα παρουσιάσετε τον προϋπολογισμό, δηλαδή την οικονομική κατάσταση της επιχείρησής σας όπως την προβλέπετε. Θα μεταφέρετε τα στοιχεία του πίνακα 4 για πρόβλεψη εσόδων από τις πωλήσεις και επίσης θα ταξινομήσετε τα έξοδα σε σταθερό και μεταβλητό κόστος. Σταθερό κόστος είναι όλα εκείνα τα έξοδα που δεν επηρεάζονται από το ύψος της παραγωγής ή το ύψος των πωλήσεων υπηρεσιών, αλλά τα καλύπτει η επιχείρηση σε σταθερή και μόνιμη βάση. Τέτοια έξοδα είναι:

- Μισθοί προσωπικού
- Ενοίκια
- Τηλέφωνα, ηλεκτρικό, νερό, γκάζι
- Τόκοι, φόροι κλπ

Μεταβλητά κόστη είναι αυτά που εξαρτώνται από το ύψος της παραγωγής ή την ένταση των προσφερόμενων υπηρεσιών π.χ.

- Δαπάνες προβολής και διαφήμισης
- Δαπάνες προμηθειών (υλικών, πρώτων υλών, κλπ)
- Δαπάνες επενδύσεων
- Δαπάνες δημοσίων σχέσεων
- Δαπάνες προώθησης και πωλήσεων κλπ

Πίνακας 11. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Οικονομικά στοιχεία επιχείρησης)

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΕΤΟΣ 1 ^ο	ΕΤΟΣ 2 ^ο	ΕΤΟΣ 3 ^ο
ΕΣΟΔΑ	ΕΥΡΩ	ΕΥΡΩ	ΕΥΡΩ
ΠΩΛΗΣΕΙΣ: Από πίνακα 4 Α (Α)	16.140		
ΕΞΟΔΑ			
ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΘΕΝΤΩΝ: πόσο σας κόστισαν αυτά που πουλήσατε (Β)	1.800		
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΞΟΔΑ: μισθοί, ΔΕΗ, ασφάλειες, κλπ (Γ)	9.150		
ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟΥΣ: διαφήμιση, λογιστής, νομικός σύμβουλος κλπ. (Δ)	3.000		
ΚΑΘΑΡΟ ΚΕΡΔΟΣ = Α - (Β + Γ + Δ)	2190		

3. Προϋπολογισμός του ταμείου της επιχείρησής σας

Στον πίνακα 12 θα καταγράψετε τις σταθερές μηνιαίες δαπάνες συγκρινόμενες με τα αντίστοιχα ποσά του ταμείου και τις εισπράξεις σας ανά μήνα. Στόχος της συμπλήρωσης του πίνακα 12 είναι ο προγραμματισμός του ταμείου για τη δυνατότητα είτε πρόβλεψης κάλυψης των ελλειμμάτων ,είτε αποδοτικής αξιοποίησης των πλεονασμάτων.

Πίνακας 12. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Προϋπολογισμός ρευστότητας)

ΕΣΟΔΑ	ΜΗΝΑΣ 1 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 2 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 3 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 4 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 5 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 6 ^{ος}
ΜΕΤΡΗΤΑ	600					
ΠΩΛΗΣΕΙΣ	1.500					
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ	600					
ΜΕΤΡΗΤΑ ΑΠΟ ΟΦΕΙΛΕΣ	300					
ΑΛΛΑ	60					
ΣΥΝΟΛΟ (I)	3.060					
ΠΑΗΡΩΜΕΣ						
ΕΝΟΙΚΙΟ (Α)	210					
ΕΡΓΑΣΙΑ (Β)	1.200					
ΚΟΣΤΟΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (Γ)	150					
ΥΛΙΚΑ (Δ)	30					
ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ Ε=Α+Β+Γ+Δ	1.590					
ΔΑΝΕΙΑ (Ζ)	150					
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (Η) (λογιστές κτλ)	120					
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ (Θ)	90					
ΑΛΛΑ (Ι)	60					
ΣΥΝΟΛΟ (Κ)=(Ζ)+(Η)+(Θ)+(Ι)	420					
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΣΗ (I)-(E)-(K)	1.050					

Z. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τώρα που ξεκινάτε μια νέα επιχείρηση ο σχεδιασμός είναι αναγκαίος σε συνεχή βάση. Ο σχεδιασμός σας δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθείτε τις ευκαιρίες , τις προκλήσεις και τις εναλλακτικές λύσεις. Ανεξάρτητα από το βαθμό και το ρυθμό ανάπτυξης κάντε σχεδιασμό και προγραμματισμό σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Όπως τονίστηκε και στην αρχή το επιχειρηματικό σχέδιο αποτελεί εργαλείο και οδηγό προς την επιτυχία. Να ελέγχετε τακτικά για να διαπιστώνετε αν έχετε απομακρυνθεί ή όχι από τους στόχους και την πορεία που έχετε χαράξει.

Μπορεί να ανακαλύψετε ότι οι στόχοι σας , ή οι προσδοκίες έχουν αλλάξει .Στην περίπτωση αυτή μπορείτε να δημιουργήσετε βήμα προς βήμα ένα νέο πλάνο για το μέλλον.

Σας ευχόμαστε κάθε επιτυχία με τη νέα σας επιχείρηση και ελπίζουμε αυτό το "εργαλείο" να σας φάνηκε και να εξακολουθήσει να σας φαίνεται χρήσιμο.

BUSINESS PLAN

A. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ

ΗΛΙΚΙΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

B. ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

1. Καταγράψτε τους τίτλους σπουδών και τα εκπαιδευτικά σας προσόντα που σχετίζονται με την επιχειρηματικά σας ιδέα στον αγροτουρισμό τομέα.

2. Αναφέρετε την επαγγελματική σας κατάρτιση που θεωρείτε ότι θα σας βοηθήσει στο ξεκίνημα της επιχειρηματικής σας δραστηριότητας.

3. Καταγράψτε και αξιολογήστε την επαγγελματική σας εμπειρία μέχρι σήμερα.

Θέση εργασίας	Χρόνος	Αντικείμενο	Παρατηρήσεις	Θετική /Αρνητική

Γ. ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Καταγράψτε τις ευθύνες που είχατε μέχρι σήμερα στην οικογένειά σας και την εργασία σας.

ΕΥΘΥΝΕΣ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ

2. Περιγράψτε την εμπειρία σας σε συλλογικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες κοινωνικής ευθύνης (εθελοντική εργασία, σύλλογοι, συνεταιρισμοί)

Δ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΓΙΑ ΑΝΑΛΗΨΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

Στον παρακάτω πίνακα αξιολογείτε τα κίνητρα και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που θεωρείτε σημαντικά για τη δημιουργία μιας επιχείρησης.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ / ΚΙΝΗΤΡΑ	+	-
Αφοσίωση στο στόχο		
Επιμονή		
Εμπορικό πνεύμα		
Επικοινωνία		
Ανταγωνισμός		
Συνεργασία		
Οργάνωση		
Πρακτικότητα		
Εφευρετικότητα		
Ευελιξία		
Πρωτοβουλία		
Ποιότητα		

Ε. ΣΤΟΧΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Περιγράψτε με σαφήνεια τους στόχους για τη δημιουργία μιας επιχείρησης αγροτουρισμού .

ΣΤΟΧΟΙ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΙ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ

Πίνακας 1. Πληροφοριακό δελτίο επιχείρησης

ΤΙΤΛΟΣ:			
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:		ΤΗΛΕΦΩΝΟ:	FAX:
ΝΟΜΙΚΗ ΜΟΡΦΗ :			
ΣΚΟΠΟΣ / ΣΤΟΧΟΙ:			
ΚΥΡΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:			
ΠΡΟΪΟΝΤΑ / ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ:			
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ			
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ:			
ΜΕΤΟΧΟΙ / ΣΥΝΕΤΑΙΡΟΙ			
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΙΤΛΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ %
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:			

Πίνακας 2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (1. Αγορά)

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ			
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ			
ΤΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΛΥΨΤΕΙ Ο ΚΛΑΔΟΣ			
ΤΙ ΘΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ			
ΑΓΟΡΑ (Για την επιχείρηση) – ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ			
ΠΡΟΪΟΝΤΑ – ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΠΕΛΑΤΕΣ	ΜΕΓΕΘΟΣ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	
		ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ

Πίνακας 3. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (2. Πρόβλεψη για το μέλλον, ανταγωνισμός)

ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΑΣΕΩΝ	ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΙΝΗΣΕΩΝ	
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ			
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΓΟΡΑ	ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ ΜΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	
		ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

**Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ**

Πίνακας 4^Α. Σχέδιο προώθησης 1

ΣΤΟΧΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ						
ΠΡΟΪΟΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΑ	1 ^{ος} ΧΡΟΝΟΣ		2 ^{ος} ΧΡΟΝΟΣ		3 ^{ος} ΧΡΟΝΟΣ	
	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ

Πίνακας 4B . Σχέδιο προώθησης 2

ΤΙΜΟΛΟΓΗΣΗ: Αναφέρετε ότι έχει σχέση με την τιμή και τις επιπτώσεις των προϊόντων σας				
ΠΡΟΪΟΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΤΙΜΗ		ΕΙΔΙΚΗ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ	
	ΚΕΡΔΟΣ %	ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ ΤΙΜΗΣ	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΠΕΛΑΤΗΣ /

Πίνακας 5. Σχέδιο διαφήμισης και προώθησης

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ			
ΠΡΟΪΟΝ / ΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ	ΣΤΟΧΟΙ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	

ΠΡΟΒΟΛΗ – ΠΡΟΩΘΗΣΗ – ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ			
ΤΥΠΟΣ ΠΕΛΑΤΕΙΑΣ	ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ – ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Πίνακας 6. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Τοποθεσία εγκατάστασης)

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ (ΠΛΗΡΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ)			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΧΩΡΩΝ			
ΤΡΟΠΟΣ ΚΤΗΣΗΣ			
ΜΕΤΑΤΡΟΠΕΣ -ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ			
ΤΩΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΞΙΑ	ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Πίνακας 7. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Εξοπλισμός)

ΕΠΙΠΛΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΞΙΑ	ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΕΠΙΠΛΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΗ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ			
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΑΞΙΑ	ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Πίνακας 8. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Προμηθευτές και υπηρεσίες)

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ – ΠΗΓΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΩΝ					
ΠΡΟΪΟΝΤΑ / ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΕΥΡΩ	ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΣΧΟΛΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ- ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ					
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ/ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΕΙΔΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	/	ΒΑΘΜΟΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	

Πίνακας 9. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Ανθρώπινο δυναμικό – προσωπικό)

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ				
ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΚΥΡΙΕΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ	ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ	ΑΜΟΙΒΗ	
			ΗΜΕΡΗΣΙΑ	ΜΗΝΙΑΙΑ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΚΙΝΗΤΡΑ				
ΩΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ				
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΚΟΠΩΝ				
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ / ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ				

Πίνακας 10. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Προσωπικά οικονομικά στοιχεία)

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ		
ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ : Τι κατέχετε	ΑΞΙΑ	ΣΧΟΛΙΑ
ΚΙΝΗΤΑ		
ΑΚΙΝΗΤΑ		
ΣΥΝΟΛΟ 1 (κινητά – ακίνητα)		
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ		
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΕΣ		
ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ π.χ. Δάνειο		
ΣΥΝΟΛΟ 2 (βραχυπρόθεσμες + μακροπρόθεσμες)		
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ (Σύνολο 1 – Σύνολο 2)		
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ		
ΕΞΟΔΑ:	ΜΗΝΙΑΙΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΣΧΟΛΙΑ
ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ (ΔΕΗ, ΟΤΕ, κλπ)		
ΔΙΑΤΡΟΦΗ		
ΕΝΔΥΣΗ – ΥΠΟΔΗΣΗ		
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ		
ΔΑΝΕΙΑ (δόσεις)		
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ		
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ		
ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ		
ΆΛΛΑ		
ΣΥΝΟΛΟ:		

Πίνακας 11. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Οικονομικά στοιχεία επιχείρησης)

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΕΤΟΣ 1^ο	ΕΤΟΣ 2^ο	ΕΤΟΣ 3^ο
ΕΣΟΔΑ	ΕΥΡΩ	ΕΥΡΩ	ΕΥΡΩ
ΠΩΛΗΣΕΙΣ: Από πίνακα 4 ^Α (Α)			
ΕΞΟΔΑ			
ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΘΕΝΤΩΝ (Β)			
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΞΟΔΑ (Γ)			
ΕΞΟΔΑ ΓΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟΥΣ (Δ)			
ΚΑΘΑΡΟ ΚΕΡΔΟΣ= Α-(Β+Γ+Δ)			

Πίνακας 12. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Προϋπολογισμός ρευστότητας)

ΕΣΟΔΑ	ΜΗΝΑΣ 1 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 2 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 3 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 4 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 5 ^{ος}	ΜΗΝΑΣ 6 ^{ος}
ΜΕΤΡΗΤΑ						
ΠΩΛΗΣΕΙΣ						
ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ						
ΜΕΤΡΗΤΑ ΑΠΟ ΟΦΕΙΛΕΣ ΑΛΛΑ						
ΣΥΝΟΛΟ Ι						
ΠΑΗΡΩΜΕΣ						
ΕΝΟΙΚΙΟ (Α)						
ΕΡΓΑΣΙΑ (Β)						
ΚΟΣΤΟΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (Γ)						
ΥΛΙΚΑ (Δ)						
ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ (Ε)=Α+Β+Γ+Δ						
ΔΑΝΕΙΑ (Ζ)						
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (Η)						
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ (Θ)						
ΑΛΛΑ(Ι)						
ΣΥΝΟΛΟ (Κ) = Ζ+Η+Θ+Ι						
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΣΗ Ι- (Ε) -(Κ)						

- ⊕ «Αγροτουρισμός , δημιουργία μιας αγροτουριστικής επιχείρησης»
Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων & Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο
- ⊕ «Μέτρα πολιτικής για τους νέους αγρότες» του Υπουργείο Γεωργίας για το έτος 2003
- ⊕ «Έρευνα Οικονομία - Τουρισμός Περιφερειακή Ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων Ευβοίας» Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (τμήμα μηχανικών χωροταξίας και περιφερειακής ανάπτυξης) Ομάδα έρευνας :Βλιάμος Σπύρος Οικονομολόγος Παν. Θεσσαλίας , Καραγιάννης Στέφανος Οικονομολόγος ΤΕΙ Ηρακλείου
- ⊕ «Πρόγραμμα Περιφερειακής Αναπτύξεως»Υπουργείο Συντονισμού
- ⊕ «Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα» του Κώστα Λατίφη Περιοδικό Αγροτικό, Τεύχος 32/2000
- ⊕ «Δασική γη, γεωργική γη και τουριστική /παραθεριστική ανάπτυξη στα νησιά του Αιγαίου:Μια προσπάθεια εξομάλυνσης των διαταραγμένων σχέσεων»εργασία των Λ. Βασενχόβεν, Π. Σαπουντζάκη και Ν.Πάγκα
- ⊕ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»Θ. Κούσουρης - Α. Αθανασάκης εκδόσεις ΣΑΒΒΑΛΑ
- ⊕ Κουτσούρης Α., Γάκη Δ., The quest for a sustainable future: alternative tourism as the lever of development. Στο 10 Παγκόσμιο Διεπιστημονικό Συνέδριο Τουρισμός και Πολιτισμός στην Αειφόρο Ανάπτυξη, ΕΜΠ, Αθήνα, 19-21 Μαΐου 1998
- ⊕ Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων, Ελληνικοί Υγρότοποι, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, 1996
- ⊕ Ιακωβίδου Ο., Αγροτικός Τουρισμός. Στο: Πρακτικά του Συνεδρίου του ΓΕΩΤΕΕ: "Αγροτική Οικονομία και Πολιτική: Νέοι Προσανατολισμοί και Αναζητήσεις", Αθήνα, 10-12 Δεκεμβρίου 1995
- ⊕ Κουτσούρης Α., Οικοτεχνικές και Αγροτουριστικές Δραστηριότητες στη Λίμνη Πλαστήρα, Εισήγηση στο Πανευρωπαϊκό Σεμινάριο με θέμα "Ο Αγροτουρισμός και η συμβολή του στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών της Ευρώπης", Υπουργείο Γεωργίας υπό την αιγίδα της UNESCO, Πλωμάρι Λέσβου, 1-7 Ιουνίου 1997, (πρακτικά υπό δημοσίευση)
- ⊕ Σπιλάνης Ι. Ιδιαιτερότητες και αναπτυξιακές δυνατότητες του ελληνικού νησιωτικού χώρου. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, 1998
- ⊕ Κοκκώσης Χ., Προοπτικές για το σχεδιασμό στο μέλλον, Συνέδριο "Τουρισμός και Περιβάλλον", Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μόλυβος, Οκτώβριος 1992
- ⊕ Συνέδριο «Τουρισμός και Περιβάλλον στις νησιωτικές περιφέρειες»Ηράκλειο Κρήτης, Μαρτίου 1995 Οργάνωση ΤΕΕ Αν & Δ. Κρήτης, Δωδεκανήσου, Κέρκυρας, Ε.Τ.Ε Κύπρου, Γιάννης Σπιλάνης Δρ. Οικονομολόγος- Περιφερειολόγος, Τμήμα Περιβάλλοντος - Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- ⊕ «Οικονομικός Ταχυδρόμος», Εβδομαδιαίο οικονομικό περιοδικό
- ⊕ «Το Βήμα» , «Έθνος» ημερήσιος τύπος

- ⊕ «Απόφαση 471/02 και 532/03» από Ε.Ο.Τ., Αχαρνών 313, 111-45 Αθήνας , ενημέρωση από κ. Βούρτση
- ⊕ «Πρόταση θέσεων του ΕΟΤ για μια πολιτική αγροτουρισμού» , συντάκτης Αλέξης Χατζηδάκης , Τμήμα Προγραμματισμού Τουριστικής Ανάπτυξης , ΕΟΤ
- ⊕ Διεύθυνση Γεωργίας Χαλκίδας , Εύβοια
- ⊕ Σημειώσεις για την αγροτουριστική ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων του Δημάρχου Διρφύων κ. Μπουροδήμου Ιωάννη , Γεωλόγου – Ερευνητή
- ⊕ «Αγροτουρισμός και προώθηση τοπικών προϊόντων» Συμβούλιο Αγροτικής Πολιτικής στο Νομό Λασιθίου,2003 , εισηγητής κ. Ν. Πετράκης πρόεδρος του Ο.Α.Σ.
- ⊕ «Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα» ,Αγροτουριστικά νέα ,τεύχος Φεβρουαρίου 2003, μηνιαίο περιοδικό
- ⊕ «Αγροτουρισμός και βιότοποι στην Ελλάδα» , άρθρα στην εφημερίδα ΣΤΟ ΚΑΡΦΙ 2000
- ⊕ «Δραστηριοποίηση γυναικών στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού» , εφημερίδα ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ , ημερήσιος τύπος μηνός Σεπτεμβρίου 2000
- ⊕ «Γυναίκες και αγροτουρισμός», εφημερίδα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ , ημερήσιος τύπος Σάββατο 5 Φλεβάρη 2000
- ⊕ «Οικονομική , πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη της υπαίθρου» εφημερίδα ΒΗΜΑ, συνέντευξη υπουργού Γεωργίας κ. Γιώργου Ανωμερίτη

